

JAVISKO

časopis pre amatérské divadlo a umelecký prednes | www.nocka.sk

ROK DIVADLA 2020

Hľadanie nových divákov

FESTIVAL TVOR-BA 2019

Stretnutie víťazov celoštátnych súťaží

HVIEZDOSLAVOV KUBÍN

Z histórie festivalu, na ktorom vyrástli známe osobnosti

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

448 | december 2019 • 2,50 €

**Divadlo Pôtoň
oslavuje
20 rokov**

Sme ako vír na pokojnej
vodnej hladine

**Ako zohnať
peniaze na
predstavenie,
ktoré ešte
neexistuje**

VYHLASUJEME

12 CELOŠTÁTNYCH POSTUPOVÝCH SÚŤAŽÍ

NA ROK

Keď sa Gašpar Fejérpataky-Belopotocký dostal ako mladý muž prvýkrát do Viedne, práve sa v meste začínal Viedenský kongres. Dvadsaťročný chlapec z Paludze videl na vlastné oči Talleyranda, Napoleona II. a ďalších svetových politikov, ktorí prišli do sídla monarchie dohodnúť svetový mier. V tých dňoch sa menili dejiny a usporiadanie Európy, jeho však zo všetkého najviac očarilo niečo úplne iné – divadlo.

Keď sa vrátil zo sveta domov, plný dojmov sa pustil do buditeľskej a osvetovej práce. O šesťnásť rokov neskôr založil prvý divadelný súbor na Slovensku, ktorý v roku 1830 uviedol prvé ochotnícke predstavenie.

O necelých 200 rokov neskôr deti zo základnej školy zavolali Štefana Foltána, aby im robil dozor, kým budú nacvičovať divadelné predstavenie. O divadle nevedel nič. Súhlasil len preto, lebo deti potrebovali dospelého. Netušil, že na najbližších 20 rokov sa stane vedúcim detského divadelného súboru, ktorý bude získavať ocenenia. Dnes už môže rozprávať o tom, ako sa musel všetko učiť od začiatku, ako si chvíľu myslel, že robí divadlo, ale prišiel na to, že kým z toho divadlo skutočne bude, čaká ho ešte naozaj dlhá cesta.

Nie je to tak dávno, čo na festivaloch neprofesionálneho divadla zbieralo jednu cenu za druhou Divadlo Pôtoň. Iveta a Michal Ditteovci si potom povedali, že sa z nich stanú profesionáli, začali sa divadlu venovať naplno a dnes im začína byť Slovensko tesné.

Aj oni sa na začiatku snažili robiť divadlo, a vôbec netušili, ako na to. Pre nich sa stalo osudovým stretnutie s miestnou osvetovou pracovníčkou. Nasmerovala ich na cestu, ktorá viedla až k oceneniu Dosky za najlepšiu inscenáciu divadelnej sezóny.

Asi nie je dôležité, či sa divadelník na začiatku svojej profesionálnej dráhy ocitne v blízkosti Napoleona, pohronskej osvetovej pracovníčky alebo robí deťom školský dozor, nadšenie, ochota učiť sa a nasadenie sa časom takmer vždy pretransformujú do kvality.

Cesty divadelníkov môžu byť skutočne rôzne, v dvojčísle Javiska sa preto dočítate aj o ďalších inšpiratívnych príbehoch. •

Redakcia časopisu Javisko

Obsah

04	ROZHOVORY
18	Stanislav Štepká Plné hľadisko je dobrá správa
32	Štefan Foltán Bol som len školský dozor
46	Marica Šišková Vedíme spolu intimný dialóg
58	Viera Dorčová-Babiaková Na Slovensku sa obecnstvo smeje, v Srbsku to berú vážnejšie
88	Michal a Iveta Ditteovci Sme vír na pokojnej hladine
	Samo Trnka Vyrástol som na Scénickej žatve
28	PROFILY
08	Veronika Mészáros Prednes je moja terapia
	ROK SLOVENSKEHO DIVADLA 2020
14	FESTIVALY
36	TVOR-BA
40	TVOR-BA 2019 Medzinárodný festival poézie vo Valašskom Meziříčí Z bohatej literárnej ponuky
54	Scénická žatva Ochotnícka dramaturgia ako odklon od dramatiky (?)
66	Svetový festival amatérskoho divadla v Monaku Divadelný Olymp zvaný Monako
64	Festival DIDA Blízki ďalekí
50	CELOŠTÁTNE SÚŤAŽE
52	Divadlo a deti Dospelí deťom, deti dospelým
72	Zlatá priadka Dopriadkovali po štyridsiaty ôsmkrát
76	DRAMATICKÁ EDUKÁCIA Dramatická edukácia a školská legislatíva na Slovensku
78	Čo sa zachvelo v Združení tvorivej dramatiky Slovenska Umelecké vzdelávanie pre každého? Všade?
68	Z INÉHO UHLA
81	Píšeš? Pišem!
84	Ako vypredať predstavenie, ktoré ešte nevzniklo Toto sa deje v slovenskom larpe dnes
22	CESTA DO MINULOSTI
10	Z histórie festivalu Hviezdoslavov Kubín Zanietený ochotník

JAVISKO 2-3/2019 | Ročník LXV. | Vyšlo: december 2019 | Periodicita: 2x ročne | Cena: 2,50 €
Vydavateľ: Národné osvetové centrum | Námestie SNP 12 | 812 34 Bratislava | IČO: 164 615 | press@nocka.sk
Vedúca vydania: Alexandra Žilavá | Redaktor: Matej Vanoch | Fotograf: Jakub Jančo
Na čísle spolupracovali: Ján Bábik, Jaroslava Čajková, Daniela Evjáková, Katarína Hitzingerová, Ján Hyža, Barbora Jurinová, Jozef Krasula, Lucia Lasičková, Jakub Molnár, Matej Moško, Alexandra Štefková, Matej Vanoch, Zuzana Zaťovič, Alexandra Žilavá
Jazyková úprava: Katarína Vrablicová | Grafická úprava: Roman Lončík
Tlač: M KREO studio, s.r.o., Murgašova 1298/16 | 010 01 Žilina | www.fabrikanaagrafiku.sk
Registrácia: ISSN 0323 - 2883, EV 3055/ 09 | Fotografia na obálke: Miroslava Spodniaková, TREND

Plné hľadisko je dobrá správa

Stanislav Štepka (75) chcel vždy robiť také divadlo, do ktorého by rád chodil. V sedemdesiatych rokoch preto založil dnes veľmi úspešné Radošinské naivné divadlo.

Pozoruhodné je, že všetky divadelné hry a inscenácie vyšli z jeho pera.

Hrdo sa hlási aj k ochotníckym začiatkom, a preto bol jasnou voľbou, keď sa hľadali ambasádori Roku slovenského divadla.

REDAKCIA • FOTO | Ctibor Bachratý

Čo vás viedlo k tomu, aby ste v roku 1963 založili Radošinské naivné divadlo? Na Vianoce v rodnej Radošine ste predstavili spolu s hudobníkom Ľudovítom Machovičom, kamarátom Miroslavom Sigetom a mladými študentmi vašu kabaretnú hru Nemé tváre alebo Zver sa píše s veľkým Z.

Divadlá malých javiskových foriem boli na začiatku šesťdesiatych rokov 20. storočia v našej bývalej spoločnej republike jedinečným a výnimočným umeleckým javom. Akoby priamo odtiaľ, z malých javísk, zaznel rázny pokyn pre tých, čo tvorili divadlo, aby sa usilovali aj o niečo iné, nové, poetické, súčasné. Napríklad oznamovať z javiska nie cudzie, ale – ak sa podarí – vlastné poetické a vtipné nápady a myšlienky, hrať a spievať piesne v inom rytme a s inými textami, hovoriť za seba o sebe – a až potom o iných. U nás za týmto fenoménom bol najmä český básnik a divadelník Jiří Suchý a jeho divadlo Semafor a uvoľnenejšia spoločenská klíma spomínaných šesťdesiatych rokov, keď aj mňa, nadchnutého radošinského poslucháča a ochotníka, to volanie zrazu inšpirovalo k napísaniu spomínanej celovečernej kabaretnej hry.

Kabaretnú hru ste uviedli len raz. Potom ste mali tri roky prestávku. Prečo taký dlhý odstup?

V Radošine už desaťročia fungoval úspešný klasický divadelný ochotnícky súbor. A my nadšení študenti ochotníci sme zrazu zachceli byť z noci na deň na javisku takisto iní. Samozrejme, spočiatku nám to nevyšlo podľa mojich a našich predstáv. Vzal som si čas na premyslenie. Trval tri roky.

Aké ste mali ambície, keď ste začínali?

Veľa sme chceli, málo sme vedeli. Tak nejako a podobne. Neboli sme sami. Skôr než sa rozhodneš osloviť divákov, asi musíš osloviť seba. Budú niekoho zaujímať tvoje nápady? Sú iné, zaujímavé a naozaj pôvodné a vtipné? A sú vôbec tvoje? V druhom titule som už na niektoré otázky vedel čiastočne odpovedať. Možno aj preto už mala moja kabaretná hra Pitva 101 repríz.

Odzrkadľuje plné hľadisko v divadle, že je hra dobrá? Alebo – môže byť hra dobrá, len nemá svojich divákov?

Plné hľadisko je dobrá správa. Vlastne najlepšia. Hoci som počul už aj názor známeho divadelného tvorca, ktorý sa verejne chlapil, že mu na divákoch vôbec nezáleží, jemu ide predsa iba o jeho vlastnú tvorivú sebarealizáciu. Je aj taká možnosť. Ale treba s tým počítať a byť na to pripravený. Nám vždy šlo o divákov. Pre nich sa to od začiatku do konca tvorí, spolu s nami a s nimi žije divadlo. Dobrá divadelná hra môže existovať aj samostatne ako kvalitná literatúra. Divadlom sa stáva na javisku.

Kto bol pre vás, keď ste začínali, najväčšou inšpiráciou?

Od chlapca som mal rád ochotnícke divadlo. Kedysi hlavne to naše radošinské. Keď sa v zákulisí a potom na javisku navzájom stretalo a vzápätí šikovne priamo konfrontovalo a prelínalo to životné s javiskovým. Keď nám spolu viac šlo o to – byť spolu na javisku a príjemne žiť spoločnou témou, nielen sa iba ukazovať. Možno vtedy a tam som sa rozhodol, že sa to raz pokúsim zúročiť vo svojom divadle.

”

Divadlo nezmení svet, na to sú tu druhí a mocnejší. Ale môže zmeniť človeka. Diváka. Herca. V tom je mocné.

Kedysi mal každý v RND svoje zamestnanie, hrali ste počas víkendov a zadarmo. Do roku 1979 ste vraj miesto honorárov dostávali jedlo, občas víno a nocľah. Ostal vo vás ešte kus toho ochotníka?

Prvých sedem rokov Radošinského naivného divadla (1963 – 1969) by som nazval učňovskými či tovarišskými rokmi, keď sa autor s divadlom učili prihovárať svojim divákovi a keď sa aj začalo dariť. No v roku 1969 nás komunisti v rámci previerok a začínajúcej normalizácie vykopli z Topoľčianskeho okresu a my sme si v Bratislave hľadali nielen prácu, ale aj strechu nad hlavou, a teda aj miesto pre naše divadlo. Nebolo to ľahké obdobie ani hľadanie; sedemdesiate roky bolo hrozne smutné desaťročie. Neustále sme predstupovali s ukážkami z našej tvorby pred ideovo-umelecké schvaľovacie komisie. Jááánošíik a Človečina boli pre schvaľovateľov ako červené súkno pre býka; táto kalvária trvala desať rokov – až do roku 1979. No vedeli sme, že ak nás aj neschvália, máme ešte svoju civilnú prácu, a teda máme sa kde vrátiť. Mnohí sa aj vrátili, kde začínali, niektorí sme vydržali. No, chvalabohu, čo bolo podstatné: vo vysokoškolských internátoch, kluboch, kultúrnych domoch a v divadlách s nami po celý čas vydržali odvtedy až doteraz tí najhlavnejší – naši diváci.

Ako sa vlastne z pôvodne ochotníckeho súboru v Radošine stalo profesionálne divadlo?

V roku 1974 si monopolná umelecká agentúra Slovkoncert jednorazovo vyskúšala s nami spoluprácu: dali nám zmluvu na pár predstavení, ktoré sa, mimochodom, vydarili, a tak zvolala veľkú komisiu do kultúrneho strediska na Štrkovci. No normalizačne naladení komisári našu inscenáciu neschválili, a tak sme ako amatéri pokračovali v účinkovaní najmä v internátoch – a za amatérskych podmienok. V roku 1979 sa stalo, že schvaľovacia komisia priamo počas predstavenia Jááánošíik v Klube spojov na Banskobystrickej ulici doslova ušla, no jeden člen zostal v sále a vzápätí aj písomne vyjadril divadlu a inscenácii jednoznačnú podporu, čo tuším nakoniec nalomilo Slovkoncert. Odvtedy vlastne profesionálne hráme spomínaný slávny titul, ku ktorému sa v osemdesiatych rokoch pripojili aj ďalšie. Ten človek, čo v sále zostal sedieť a vyjadril voči nám a Jááánošíikovi takýto postoj a súhlas, bol vtedajší režisér Slovenskej televízie – a volá sa Karol Strážnický.

Nemáte papier na divadelné vzdelanie. Skončili ste pedagogickú fakultu a katedru žurnalistiky. Brali ste to v živote ako plus alebo ste sa niekedy stretli aj so zdvihnutým obočím, že by ste si to vzdelanie mali minimálne doplniť?

Svätopluk Malachovský a René Štúr
v inscenácii Jááánošíik po tristo rokoch.

Stanislav Šteпка
označil komédiu
Poloblačno za
„prvú správu o mojom
dvadsiatom storočí“.

.....”
Od chlapca som
mal rád ochotnícke
divadlo. Keď nám
spolu viac šlo
o to – byť spolu
na javisku
a príjemne žiť
spoločnou témou,
nielen sa iba
ukazovať.

Ako sedemnásťročný stredoškôlak som sa hlásil na odbor herectva na VŠMU. Hoci som talentové skúšky zvládol, nevzali ma. Ako mi napísali – „pre veľký počet uchádzačov“. Vyštudoval som Pedagogickú fakultu v Nitre, neskôr aj novinárstvo, učil som na základnej škole v Bojnjej, ako novinár som pochodil krížom-krážom našu krajinu, potom som osem rokov pripravoval a moderoval v rozhlase zábavnú reláciu Variácie. No, chvalabohu, stále tu okrem tejto práce bolo moje fungujúce divadlo so stále prítomnými divákmi. To bola moja vysoká divadelná škola – aj s permanentným vzdelávaním.

Je neuveriteľné, že ste autorom všetkých hier, ktoré sa v RND hrali. Ku ktorej z nich a prečo máte najvrúcnejší vzťah?

Väčšinou vždy k tej poslednej. A keďže každý rok pribúda nová, je to v tejto chvíli Mužské oddelenie.

Čím to je, že aj po vyše päťdesiatich rokoch vypredávate predstavenia?

Poviem to jednoducho a ľudovo: ak všetko okolo divadla budete päťdesiat rokov poctivo, dôsledne a tak ako treba robiť, hádam by to už malo fungovať. A vy si potom budete môcť povedať to známe a pekné: Pán Boh zaplať.

Kam sa podľa vás posunulo slovenské divadlo v porovnaní s obdobím, v ktorom ste začínali?

Pribudlo veľa divadiel, súborov a rôznych divadelných zoskupení. Divadelníci si hľadajú možnosť svojho vyjadrenia a svojho diváka. A diváci svoje divadlo. Čím viac rôznych divadiel a žánrov, tým lepšie pre divákov a divadlá. Malo by to byť takto: každé divadlo by malo mať svojský „ksicht“, svojú tvár. Až potom svoju adresu.

V akej kondícii je dnes slovenské divadlo?

Asi v dobrej. Aspoň sa mi to javí z môjho pozorovania a mediálnej ozveny a ponuky.

Divadelníci z Vojvodiny nám prezradili, že radi chodíte na návštevu k vojvodinským Slovákom a ľudia tam poznajú vaše predstavenia. Čo vás tam ťahá?

Stanislav Šteпка
v tragifraške
Lás-ka-nie 2.

Bola to kultúra, hlavne folklór a divadlo, čo pomohli Slovákom na Dolnej zemi prežiť. A oni tou kultúrou dodnes nielen prežívajú, ale aj naplno žijú. To sa mi zároveň vidí viac než silný a aktuálny odkaz aj pre nás. Dvakrát sme tam boli s našimi hrami – a bolo to nezabudnuteľné. Okrem toho mnohé slovenské súbory vo Vojvodine už uviedli moje hry, napríklad vlani v Kulpíne úspešne zahrali Konečnú stanicu.

Radošinci začínali ako malé dedinské ochotnícke divadlo. Čo dokáže priniesť obci fungujúce divadlo?

Nehanbíme sa za to, že sme vyšli z ochotníckeho divadla. Vlastne slovenské profesionálne divadlo, ktoré si práve pripomína storočnicu, má korene práve v ochotníctve. Takže máme byť na čo pyšní. Aj my sme s RND v našej obci zanechali výraznú divadelnú stopu. Píšeme o nej s Máriou Escherovou v publikácii Prvá stovka, ktorú práve vydávame k 100. výročiu prvého ochotníckeho divadla v Radošine (Ferdo Urbánek: Hrob lásky, 1920). V Radošine sú (ak nerátame do toho aj naše divadlo) momentálne dva divadelné súbory: Hlavina a Hlavina junior, ktoré už roky vykazujú pozoruhodnú tvorivú činnosť a úroveň (Hlavina zatiaľ uvádza iba moje tituly – a, chvalabohu, stále pred plnými sálami). A to isto nie iba preto, že s nimi už roky počas leta, keď som v obci na prázdninách, spolupracujem.

V roku 1830 bolo na Slovensku uvedené prvé ochotnícke predstavenie. Čerpá dnešné divadlo ešte stále z tejto ochotníckej tradície? Aký je podľa vás zmysel ochotníckeho divadla v dnešnej dobe?

Ochotníci vchádzajú do deja na javiská priamo zo života. A dodnes práve týmto priamym spôsobom podávajú správy o svete a hlavne o sebe. Mám taký dobrý pocit, že sú to odjakživa dobré správy.

Môže divadlo zmeniť spoločnosť?

Divadlo nezmení svet, na to sú tu druhí a mocnejší. Ale môže zmeniť človeka. Diváka. Herca. V tom je mocné.

Ak by ste mali teraz 20 rokov, aké divadlo by ste založili?

Asi by som ani druhýkrát dlho nerozmýšľal.

SND oslavuje 100 rokov. Keď sa povie slovenské divadlo, ktoré osobnosti vám napadnú ako prvé?

Menej oslavujeme, radšej hrajme. A ak budeme mať z javiská čo povedať a koho potešiť, to bude asi to hlavné. V histórii SND vidím veľké mená a nadpriemerné osobnosti. A iste ani v súčasnom Slovenskom národnom divadle o veľké osobnosti nie je núdza. •

Rok slovenského divadla

Profesionálna i neprofesionálna sféra slovenského divadla bude v roku 2020 oslavovať dve významné výročia.

REDAKCIA • FOTO | René Miko

Prvým významným dátumom je 22. august 1830, keď bola v Liptovskom Mikuláši po prvýkrát uvedená veselohra Jána Chalupku Kocúrkovo v slovenskom jazyku. Organizátorom podujatia bol vydavateľ Gašpar Fejérpataky-Belopotocký. (O jeho živote si môžete prečítať aj v Javisku na s. 8.) V roku 2020 si tak pripomenieme 190. výročie uvedenia prvého ochotníckeho predstavenia v slovenskom jazyku.

Druhým významným dátumom je marec 1920, keď svoje brány otvorilo Slovenské národné divadlo. Divadelná sezóna 2019/2020 je zároveň 100. sezónou Slovenského národného divadla. Tento významný medzník odštartoval rozvoj profesionálneho divadla. Prvú sezónu začalo premiérou opery Bedřicha Smetanu Hubička, o deň neskôr otvorila činohru inscenácia Maryša bratov Mrštíkovcov. Neskôr nasledovala premiéra prvého baletného predstavenia Coppélia.

V roku 2020 si pripomenieme aj sto rokov od narodenia významných slovenských umelcov – dramatika a teoretika Petra

Karvaša, scénografa Ladislava Vychodila, herca a jedného zo zakladateľov slovenského recitačného umenia Viliama Záborského, herca Ctibora Filčíka alebo zakladateľskej osobnosti slovenskej baletnej pedagogiky Evy Jaczovej.

Projekt podporuje 6 ambasádorov

Divadlá a kultúrne inštitúcie naprieč Slovenskom pripravujú pri príležitosti Roku slovenského divadla 2020 rôzne podujatia, ktoré budú zverejňované na stránke www.rokdivadla.sk. Cieľom celoročného celoslovenského projektu je poukázať na význam divadla v kultúrnom a celospoločenskom kontexte, zamerať sa na historické súvislosti a prispieť k estetickému rozvoju a obohacovaniu duchovného života spoločnosti. Rok slovenského divadla 2020 má predstaviť hodnoty minulého i súčasného obdobia slovenského divadelného umenia a kultúry a zvýšiť povedomie o slovenskom divadle doma i v zahraničí. Jeho úlohou je však aj prilákať do divadiel viac návštevníkov.

S osvetou Roku slovenského divadla 2020 budú pomáhať aj šiesti ambasádori: herečka a dlhoročná členka Činohry Slovenského národného divadla Emília Vášáryová, autor, režisér a zakladateľ Radošinského naivného divadla Stanislav Štepka, herečka Gabriela Mihalčíňová Marcinková, operná speváčka Jolana Fogašová a prví sólisti Viedenského štátneho baletu Nina Poláková a Roman Lazík. V Javisku, ktoré práve držíte v rukách, si môžete prečítať rozhovor s jedným z ambasádorov Stanislavom Šepkom, ktorý sa hrdo hlási k ochotníckym začiatkom.

100. výročie SND

Súčasťou Roku slovenského divadla 2020 bude osem vlajkových projektov, ktoré vznikajú v réžii troch organizátorských inštitúcií: Divadelného ústavu, Slovenského národného divadla a Národného osvetového centra.

Profesionálnemu divadlu a divadelníctvu bude venovaná výstava na Bratislavskom hrade Divadelné storočie: stopy a postoje a dokumentačná výstava theatre.sk vo viacerých lokalitách na Slovensku počas celého roka 2020 a v slovenských inštitútoch v niekoľkých európskych krajinách.

Počas festivalu Nová dráma/New Drama 2020 sa bude v Bratislave konať Svetový kongres a konferencia Medzinárodnej asociácie divadelných kritikov. Cieľom tohto podujatia je divadelným odborníkom z celého sveta predstaviť slovenské divadlo, tanec a drámu.

V Divadelnom ústave vyjdú dve publikácie: Dejiny slovenského divadla II. (1949 – 2000) – pokračovanie plynulo nadväzuje na prvú časť, ktorá vyšla v roku 2018 a sledovala vývoj slovenského divadla medzi rokmi 1920 až 1948 s odkazom na slovenské divadlo pred profesionalizáciou, a publikácia 100 rokov SND.

Prvého marca sa bude konať galavečer ...tak sme my... venovaný 100. výročiu založenia Slovenského národného divadla.

Oslavy ochotníkov

Rozšírené a nové podujatia sú pripravené aj pre neprofesionálnych divadelníkov. Vrcholná prehliadka tvorby domácich súborov a jednotlivcov vo všetkých oblastiach neprofesionálneho divadla a umeleckého prednesu Scénická žatva bude vo svojom 98. ročníku obohatená vo viacerých oblastiach programu.

Liptovské kultúrne stredisko zameria značnú časť svojej činnosti na popularizáciu a oslavu 190. výročia vzniku slovenského ochotníckeho divadla. Okrem výstav, celoštátnej súťaže a prehliadky neprofesionálneho divadla dospelých (Belopotockého Mikuláš) uvedie v deň výročia – 22. augusta 2020 – performanciu pod názvom Divadelná udalosť.

Národné osvetové centrum plánuje pripraviť dokumentárny film o Hviezdoslavovom Kubíne, ktorý sa v priebehu dekád stal výnimočným fenoménom slovenskej kultúry. Na pozadí rozprávania pamätníkov sa bude rozvíjať druhá línia filmu, ktorá Hviezdoslavov Kubín zasadí do spoločensko-historického kontextu a širokej verejnosti dá do pozornosti jeho celospoločenský význam.

NOC pripravuje aj Galaprogram, ktorý sa bude viazať k významným inscenáciám, súborom, osobnostiam a milníkom v histórii slovenského ochotníckeho divadla. Bude obsahovať pútavú prezentáciu najdôležitejších historických dokumentov a fotografií v digitalizovanej forme, živé rozhovory s poprednými teatrologmi, ktorí sa venovali histórii ochotníckeho divadla, živé ukážky a videoukážky z tvorby najvýznamnejších divadelných súborov, rozhovory s poprednými tvorcami amatérskeho divadla, záznamy výpovedí profesionálnych hercov, režisérov, divadelných tvorcov, ktorí svoju umeleckú dráhu začínali s ochotníkmi alebo im venovali podstatnú časť svojej tvorby. Galaprogram bude uvedený aj na Scénickej žatve a jeho časti budú viackrát reprízované.

NOC si dalo za cieľ podporiť možnosti vzdelávania neprofesionálnych divadelníkov a edukáciu v oblasti neprofesionálneho divadla rozšíri prostredníctvom vzdelávacieho videopodcastu. Desať 60-minútových samostatných epizód priblíži divadelníkom princípy tvorby divadelnej inscenácie s možnosťou ich uplatnenia v ich vlastnej tvorbe od hľadania námetu až po jeho finálne uvedenie. Jednotlivé epizódy budú zamerané na konkrétne zložky divadelnej tvorby, ako napríklad réžia, dramaturgia, scénografia, autorská tvorba, hudba, herectvo a ďalšie. O týchto témach budú vo vzdelávacích videopodcastoch diskutovať významní profesionálni divadelní režiséri, dramaturgovia, teatrologovia, dramatici, scénografi alebo herci, ktorí sú vo svojej činnosti priamo spätí s neprofesionálnym divadlom na Slovensku.

Ochotnícke divadlo malo nezastupiteľnú úlohu v procese vzniku slovenského národa a zároveň vytvorilo zázemie pre vznik profesionálneho divadla. Skutočnou oslavou budú plné hľadiská (profesionálneho i neprofesionálneho divadla) a zvýšený záujem o tento druh umenia. •

Zanietený ochotník

Aj keď Gašpar Fejérpataky-Belopotocký nevynikol ako dramatik, básnik či prozaik, predsa je jeho význam pre slovenskú kultúru nenahraditeľný.

JÁN BÁBIK • FOTO | Collavino – Henrich Mišovic, archív DAB v Nitre

Ján Chalupka: Rok v Kocúrkove

Divadlo Andreja Bagara v Nitre, 2013, réžia: Kamil Žiška

Ako vydavateľ a kníhtlačiar sa Gašpar Fejérpataky-Belopotocký zaslúžil o šírenie slovenského slova medzi prostým ľudom, založil prvú slovenskú verejnú knižnicu a ako nadšený ochotník stál pri kolíske slovenského divadla.

Gašpar Féjerpataky-Belopotocký sa narodil na samom začiatku roku 1794 v dnes už zaniknutej obci Paludza. Vyučil sa za knihára a vydal sa na vandrovkú, na ktorej získal mnoho cenných životných skúseností, rozšíril si vedomostný i kultúrny obzor a vo veľkých mestách, ako o tom píše vo Vlastnom životopise, objavil svoju veľkú životnú lásku – divadlo.

„Dňa 6. októbra 1811 som bol v Levoči po prvý raz v nemeckom divadle. Keďže som predtým nikdy nič také nevidel, veľmi som

sa kochal na predstavení nemeckej veselohry Die beiden Lischen. V Košiciach som sa stretával aj so známymi Maďarmi, ktorí chodili do školy v Kežmarku. Chodieval som tu aj do nemeckého divadla a nachádzal som v tom osobitnú záľubu a zábavu; čo-kde bolo v Košiciach pamätné, všetko som ponavštevoval a poobzeral.“

Očarila ho i Viedeň, ktorá bola vtedy jedným z najvýznamnejších európskych kultúrnych centier. Stal sa aj svedkom historickej udalosti – v čase jeho pobytu sa začínal Viedenský kongres a Gašpar Fejérpataky-Belopotocký na vlastné oči videl Talleyranda, ale aj Napoleonovho syna Orlíka. Obdivoval umelecké pamiatky, no najviac ho fascinovalo divadlo.

”

Takmer všetky Chalupkove hry mali premiéru na svätomikulášskom javisku a niektoré z nich hier Fejérpataky-Belopotocký vydal aj knižne.

„Bol som na predstavení vo všetkých piatich divadlách: v hradnom, v c. k. rezidencii, U Korutánskej brány, U rieky Viedne, na predmestiach Leopoldova a Josefova. Na predmestiach sa mi najviac páčili jednoduché predstavenia.“

Ambiciózny mladý muž

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký sa ako 21-ročný mládenec, plný zážitkov a životných skúseností, vrátil z potuliek domov. Skúsenosti, ktoré získal počas vandrovky, neskôr zúročil v buditeľskej a osvetovej práci. Spoznal, akú veľkú cenu má vzdelanie a kultúrna vyspelosť národa, preto sa osvetovou prácou snažil zvyšovať úroveň obyčajných ľudí.

V rodnej Paludzi pozorne sledoval slovenskú a českú literatúru a pod vplyvom Palkovičovej myšlienky, aby sa aj prostí ľudia pokúsili o vlastnú tvorbu, poslal do jeho Týdeníka a Kalendára niekoľko básní s ľúbostnou a buditeľskou tematikou.

V roku 1821 sa presťahoval do Liptovského Mikuláša, ktorý bol vtedy sídlom liptovskej šľachtickej stoličnej správy, a sústredil sa na spoločenský život stolice. Aj naďalej sa venoval kníhviazačstvu, ale otvoril si aj samostatné kníhkupectvo.

Fejérpataky-Belopotocký chodieval predávať svoje knihy aj na mestské a dedinské jarmoky. Neponúkal len zábavnú literatúru, ale aj hospodársko-osvetové príručky o ovocinárstve, chove a liečení dobytky alebo o nových formách poľnohospodárskej výroby.

Rozširoval aj národné povedomie dvíhajúcu literatúru i knihy s politickou tematikou namierené proti maďarskému a nemeckému nacionalizmu.

Zoznámil sa s významnými osobnosťami slovenského kultúrneho života – bibliofilom Matúšom Blahom, ale najmä s Jánom Chalupkom a Jánom Kollárom, s ktorým si od roku 1824 systematicky dopisoval a ktorý mu venoval znelku v slávnej Slávy dcére.

Bibliotéka a divadlo

Buditeľskú činnosť Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého veľmi ovplyvnili Kollárove myšlienky o všeslovanskej vzájomnosti. V duchu týchto ideí rozširoval diela slovanských autorov medzi pospolitým ľudom. A nielen to.

„Dňa 1. novembra 1829 som založil slovenskú bibliotéku na požičiavanie kníh. Nakúpil som do nej československých kníh asi za päťsto zlatých. Pripájal som k nim vysvetlenie nejasných slov a požičiaval som knihy každému, kto chcel čítať, až do roku 1843, keď mi prišiel od kráľovskej rady zákaz verejne vypožičiavať z bibliotéky knihy, len ak si vykonám výsadu na to od kráľovskej rady. V tomto roku 1843 založená bola i knižnica tunajšej nedeľnej školy, ba rozmnožila sa aj seniorálna knižnica. A keď sa pokračovalo v tom, čo ja som započal, dával som zo svojej knižnice knihy aj iným knižniciam.“

V roku 1830 začal vydávať Nowý i starý vlastenský kalendár, ktorý mal od roku 1842

prílohu Slovenský pozorník. Fejérpataky-Belopotocký v ňom prinášal správy o udalostiach v Európe, popularizoval najnovšie vedecké poznatky. Uverejňoval aj básne i žartovné príbehy zo života písané v ľudovej reči. V kalendári publikovali mnohí významní slovenskí básnici – nájdeme v ňom verše Janka Kráľa, Sama Chalupku, Ľudovíta Štúra, vychádzali tam hry Jána Chalupku a Samo Tomášik v Slovenskom pozorníku uverejnil hymnickú báseň Na Slovany.

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký bol v Liptovskom Mikuláši iniciátorom prelomovej udalosti. Založil Diwadlo slowanské swäto-mikulášske, prvý sústavnejšie pôsobiaci divadelný súbor na Slovensku, ktorý uviedol vo vrbickom hostinci hru Jána Chalupku Kocúrkovo. O tejto udalosti vo Vlastnom životopise napísal:

„V auguste roku 1830 som zriadil v Mikuláši slovenské divadlo, v ktorom som 22. augusta po prvý raz vystúpil najprv ako jeho riaditeľ a neskôr som aj hral. Toto divadlo som viedol a udržiaval až do roku 1843. Za ten čas sa pod mojím vedením predstavilo asi tridsaťtri česko-slovenských hier. Najpríhodnejšie miesto pre toto divadlo sa nachádzalo v kláštore, v kaplnke, kde sa viac rokov účinkovalo. Ale roku 1832 i tu nám maďarskí herci urobili prekážky natoľko, že som mal pre nich pohoršenie aj v manželstve. Pretože liptovská komora dala pripraviť kaplnku pre seba, muselo sa naše divadlo odtiaľ odpratať 3. júla 1845.“

” Zoznámil sa s významnými osobnosťami slovenského kultúrneho života. Ján Kollár mu venoval znelku v slávnej Slávy dcére.

Ján Grešo a Juraj Hřečka, ktorý si v inscenácii Rok v Kocúrkove zahral postavu chvastavého vojaka Dunapartiho.

S rozpakmi prijal slovenčinu

Napriek všetkým ťažkostiam a úkladom dokázal jeho súbor za pätnásť rokov naštudovať tridsaťtri hier a odohrať asi päťdesiat predstavení. Kmeňovým autorom súboru bol Ján Chalupka. Mikulášski ochotníci odohrali okrem spomínaného Kocúrkova aj ďalšie jeho hry Všetko naopak, Trasorítka, Staruš plesnivec a Trinásť hodina. Takmer všetky Chalupkove hry mali premiéru na svätomikulášskom javisku a niektoré z nich Fejérpataky-Belopotocký vydal knižne. Divadlo inscenovalo i hry českých autorov: Štěpánkovu Žltú zimnicu, Klicperov Divotvorný klobúk, Tylovho Nalezence, ale aj hry vtedy módného nemeckého dramatika Augusta Kotzebueho Traja otcovia naraz a Zmätok nad zmätok, ba aj komédie Carla Goldoniho Trufaldýn a Jeana Baptista Poquelina Molièra Bezděčný lékař. Aktivita súboru posmelila v činnosti divadelných nadšencov v ďalších mestách a obciach – napríklad Slovákov v Pešti, vo Zvolene, v Brezne, v Martine, v Banskej Štiavnici alebo v Sobotišti.

Štyridsiate roky 19. storočia boli v znamení bojov o nový spisovný jazyk. Aj keď Fejérpataky-Belopotocký prijal štúrovčinu s rozpakmi, nikdy nebol jej takým zarytým odporcom ako Ján Kollár. Po určitom váhaní sa zúčastnil aj na zakladajúcom valnom zhromaždení spolku Tatrin. Dva roky bol jeho pokladníkom a v roku 1845 poskytol vysokú sumu 4-tisíc zlatých na kauciu, aby mohol Ľudovít Štúr vydávať Slovenské národné noviny. Z nie dostatočne objasnených dôvodov však v roku 1846 z Tatrina odišiel.

” Fejérpataky-Belopotocký prijal štúrovčinu s rozpakmi,

no nikdy nebol jej takým zarytým odporcom ako Ján Kollár.

V nitrianskom Divadle Andreja Bagara bolo možné vidieť inscenáciu Rok v Kocúrkove v roku 2013.

Revolučné udalosti roku 1848 prijal Fejérpataky-Belopotocký jednoznačne kladne, 28. marca 1848 sa zúčastnil na zhromaždení v Liptovskom Mikuláši a rozširoval Hurbanovu proklamáciu Bratja Slováci. Pre pokročilý vek a zlý zdravotný stav nezasiahol aktívnejšie do revolučných udalostí a bojov. Napriek tomu, keď maďarské vojská prišli do Mikuláša, bol medzi zatknutými slovenskými vlastencami, ktorí vyvíjali aktívnu činnosť v národnom hnutí.

Gašpara Fejérpatakyho-Belopotockého dokonca chceli maďarskí husári obesiť. Napokon ako zajatec sa po strastiplnej ceste dostal až do rumunského Aradu, kde ho niekoľko dní pred porážkou maďarských vojsk pri Villágosi oslobodili Rusi. Domov sa vrátil ako vyčerpaný a zlomený človek.

Na jeho pamiatku

Po revolúcii Gašpar Fejérpataky-Belopotocký krátko pôsobil ako bezvýznamný stoličný úradník, potom sa znova snažil obnoviť svoju kníhtlačiarsku a vydavateľskú činnosť. Bezúspešne. V roku 1854 sa vzdal vydávania kalendára a stiahol sa z verejného národného života.

Gašpar Fejérpataky-Belopotocký, nadšený ochotník a zaniatený šíriteľ slovenského slova, zomrel 18. mája 1874 vo veku 80 rokov. Na jeho počesť v roku 1954 pri príležitosti 160. výročia narodenia a 80. výročia jeho úmrtia vznikla celoslovenská prehliadka ochotníckych divadiel Belopotockého Mikuláš. •

Ján Grešo stvárnil v inscenácii Rok v Kocúrkove Divadla Andreja Bagara postavu Jánoša Tesnošila.

TVOR•BA 2019

Počas 2. ročníka festivalu sa v Bratislave v Starom Meste za tri dni predstavili najlepší neprofesionálni umelci z celého Slovenska.

LUCIA LASIČKOVÁ, ALEXANDRA ŠTEFKOVÁ, JAROSLAVA ČAJKOVÁ • FOTO | Jakub Jančo, Filip Lašut

Na festivale sa stretli víťazi celoštátnych súťaží vyhlasovaných Národným osvetovým centrom vo viacerých umeleckých druhoch a žánroch ako divadlo, umelecký prednes, hudba, zborový spev, fotografia, film, výtvarné umenie, folklór a folklorizmus či literatúra. V programe festivalu boli koncerty, divadelné a folklórne predstavenia, filmové projekcie,

výstavy fotografií a výtvarného umenia spojené s vernisážou, prezentácie. Takisto diskusie, metodické semináre, tvorivé dielne a workshopy určené pre účastníkov podujatia, ale aj pre pedagógov, vedúcich súborov či širšiu verejnosť. Hlavným organizátorom podujatia bolo Národné osvetové centrum, ktoré už 66 rokov podporuje rozvoj kultúry na Slovensku.

A ty máš posteľ, jedlo na tanieri a teplý kabát?

Divadelný súbor DRIM z Nitry postúpil na festival TVOR•BA 2019 s víťaznou inscenáciou ZA VEĽKÝM ZOŠITOM z celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky neprofesionálneho divadla mladých FEDIM 2019. Kolektív mladých tvorcov sa popasoval s témou ľudskej necitlivosti, ktorá má za následok absolútne citové vyprahnutie detskej duše ako jediné možné vyrovnanie so situáciou, ktorá sa nedá zmeniť. Príbeh hovorí o dvoch chlapcoch, ktorých matka počas vojny odloží na vidiek k babke, kde zažívajú neustále násilie. Často kladená otázka, prečo si mladí vybrali takúto predlohu, sa rozoberala po predstavení na otvorenej diskusii s tvorcami a divákmi, ktorých prevažná väčšina mala okolo pätnásť rokov. Niekoľkokrát na nej padol argument: „To, že si dospelí myslia, že my to nevidíme, necítíme, nepočujeme a nezažívame, neznamená, že to tak naozaj je. Práve preto sme chceli takýmto spôsobom upozorniť okolie na to, ako veľmi sa mýli.“

Osobná výpoveď hercov DS DRIM viacerých zamrzala a možno pootvorila klapky na očiach, ktoré si idealisticky nastavujeme, pretože je bezpečnejšie tváriť sa, že problém neexistuje. Keď tému násilia a krutosti počas vojny uchopíme ako metaforu, tak by sme ju v dnešnej dobe mohli pretaviť napríklad do šikanovania, domáceho psychického a fyzického týrania alebo aj do nevšímavosti zaneprázdnených rodičov. A aj keby sme ju čítali len v prvom pláne, vojnu na Ukrajine delí od Slovenska len jedna tenká hranica.

„Boli sme na Ukrajine, videli sme, čo sa tam deje a videli sme aj to, ako vojna zmenila týchto ľudí. Ako si na to zvykli a ako sa citovo vypli, aby boli proti tejto nimi neriešiteľnej situácii odolní. To bol jeden z momentov, ktorý nás inšpiroval urobiť s deckami inscenáciu na motívy debutového románu Veľký zošit od Agoty Kristof. Snažili sme sa pozrieť až zaň, čo všetko za ním vieme nájsť, tak preto: Za veľkým zošitom.“

Marica Šišková, režisérka a vedúca DS DRIM

Scénu tvorí obrovské smetisko vytvorené z recyklovaného smetia. „Zobrali sme všetok bordel ZUŠ-ky a dali sme ho do predstavenia,“ povedal herec Filip Manii.

Belopotockého Mikuláš 2019

Celoštátna postupová súťaž a prehliadka neprofesionálneho divadla dospelých zaistila postup na festival TVOR•BA 2019 víťazom dvoch súťažných kategórií.

Prúdy súčasného divadla reprezentoval v Bratislave Divadelný súbor Kopánka (DISK) z Trnavy s inscenáciou OBOLUS. Súbor sa takmer po desiatich rokoch rozhodol upustiť od silnej verbálnej zložky charakteristickej pre svoju tvorbu a ponúkol divákovi možnosť nazrieť do vnútorných svetov najrôznejších ľudí prostredníctvom silných symbolických a metaforických obrazov. „Aj keď sa môže zdať, že nás inscenácia síce vtípne ale prvoplánovo tlačí do empatie so žobrákmi či bezdomovcami, nie je to tak. Divadlo DISK pre mňa hovorí o úcte a pamätaní na našich vlastných ľudí, na našu rodinu, na našich blízkych,“ povedal porotca Matej Moško. A čo je to vlastne obolus?

„No... Obdarovanie je čosi, z čoho ja vlastne žijem. Kristepane, v podstate som žobrák. Dieťa kapitána Granta. Vlastne moja tvorba nikdy nič nezrobila. To je katastrofa, ja vlastne celý život žobrom. Samozrejme, že to žobranie je sofistikované, to sa dáva do všelijakých štruktúr. Ale predsa len je to žobranie, takže vlastne ja som žobrák, ktorý dostáva obolus. Raz väčší, raz menší. Tak celý môj život je obolus.“

Blaho Uhlár, režisér

Kategóriu prúdov tradičného divadla vyhralo Znievske rado(st)dajné divadlo z Kláštora pod Znievom s inscenáciou ANTIGONA Z NEW YORKU. Traja bezdomovci, emigranti – Rus, Poliak a Portoričanka – snívajú v „adoptívnej matke Amerike“ svoj sen o inom živote v krajine s lepšími podmienkami. Súbor sa, bohužiaľ, zo zdravotných dôvodov nemohol na festivale zúčastniť.

Obolus môže byť malý dar, ktorým chceme niekomu pomôcť.

Sila slova

Na Tvorbe sa predstavili aj víťazi celoštátnych súťaží a prehliadok detskej dramatickej tvorivosti (Zlatá priadka) a divadla dospelých hrajúcich pre deti (Divadlo a deti).

Detský divadelný súbor MoDRé TraKy, pôsobiaci pri ZŠ s MŠ vo Vrábľoch, v poslednom čase prináša na javisko aktuálne témy a bolo to tak aj tento rok. Súbor spracoval ľudovú rozprávku o zhavranených bratoch, príbeh o dobre a zle, o súrodeneckých vzťahoch a o sile slova, ktoré už často nemôžeme vziať späť. Vo vlastnej dramatizácii známej rozprávky režisér Štefan Foltán so svojim detským súborom pracoval veľmi citlivo, prevažne kolektívna interpretácia bola veľmi prirodzená, spontánna a hravá. Odborná porota vyzdvihla najmä prácu s divadelnou metaforou, čistotu v scénografických znakoch aj v kostýmoch, ktoré boli vysoko divadelné. Súbor pracoval s jednoduchými, ale funkčnými divadelnými výrazovými prostriedkami a rekvizitami, ktoré v inscenácii nadobúdajú rôzne významy (gitara, múka, voda alebo košeľa). Pracoval tiež s atmosférotvorným scénickým svietením. Kontrast šera a svetla na javisku vytváral až rembrandtovský šerosvit. Rôzne druhy svetla pomáhali divákovi orientovať sa v javiskovom priestore príbehu. Aj práca s hudbou a zvukom, ktorú vytvárali mladí protagonisti priamo na javisku, umocňovala temporytmus inscenácie, ktorému pomáhalo aj striedanie lyrických a dynamických pasáží.

„Divák se tak neutápí v jediném rytmu. Strídající se tempo situací jeho pozornost občerstvuje“

Kateřina Seidlová, porotkyňa

Súbor MoDRé TraKy je dôkazom toho, že aj detský divadelný súbor dokáže vytvoriť pozoruhodnú inscenáciu. Mladí interpreti vedia, o čom hrajú, premýšľajú o svete, majú vlastný názor a nevystačia si iba s tým povrchným.

Na motívy knihy Carla Collodiho

Divadlo Materinky sa okrem tvorby pre dospelých už niekoľko rokov systematicky venuje aj tvorbe pre deti. Koncom roka 2016 režisér Valo Kozanák prišiel s myšlienkou urobiť rozprávkový muzikál Pinocchio. Symbolicky sa Pinocchio postavil na šalianske javisko práve v 40. divadelnej sezóne Materiniek. Odborná porota ocenila, že sa súbor rozhodol pre gesamtkunstwerk a zvolil si jeden z najzložitejších dramatických žánrov – muzikál. Materinky si okrem vlastnej dramatizácie pripravili aj originálne hudobné naštudovanie piesní s vlastnými textami. Rozprávačom príbehu o drevenom chlapcovi, ktorý sa chce stať živým, „naozajstným“,

je postava Cvrčka. Keďže súbor Materinky vznikol v 70. rokoch ako bábkarsky súbor, nezabudol na svoje začiatky a do svojho rodinného muzikálu zaradil aj prácu s bábkou a rôzne bábkové prvky či postupy.

„Spoločne vytvorili kompaktné dielo s veľmi silnými výtvarnými obrazmi, kvalitnou hudbou, zaujímavou prácou s viacerými druhmi bábok – manekýnovými, maňuškami, i s tieňohrou...“
Maňo Lacko, porotca

Porota, ale aj diváci ocenili vyrovnanosť všetkých zložiek tohto syntetického umenia, najmä spevácku, choreografickú a výtvarnú, ale aj zaujímavú prácu s divadelným svietením a využívanie videoprojekcie, ktoré nemali len funkčnú úlohu, ale dopĺňali atmosféru inscenácie a jednotlivé javiskové situácie. Vďaka silným vizuálnym prvkom muzikál Pinocchio oslovil aj tých najmladších divákov. V poslednej scéne premena drevenej bábky na živého chlapca, ktorá nebola len metaforická, podaktorým takmer vyrazila dych.

HviezdaSlov

Najlepší recitátori a kolektívy jubilejného Hviezdoslavovho Kubína mali na Tvorbe značný priestor, predstavili sa na nej reprezentanti všetkých kategórií. V samostatných programoch a predstaveniach vystúpili detskí recitátori, mládež, detský recitačný kolektív aj divadlo poézie.

Výkony aj problematika detského prednesu dostali k dispozícii takmer jedno celé dopoludnie. V programe vystúpila šesťica recitátorov, každý z nich typicky reprezentoval svoju vekovú aj žánrovú kategóriu. Mladší recitátori zaujali hravejším, dynamickejším, výrazovo živým prejavom aj zmyslom pre humor (Rastislav Henek z Púchova, Belo Kováčik z Banskej Bystrice, Adela Leibiczzerová zo Spišskej Novej Vsi, Alex Koníček z Bratislavy) s príliehavými, recitátorsky overenými textami J. Navrátila, K. Jarunkovej, D. Heviera, P. Dobšínskeho.

„Recitujem preto, lebo ma to hrozne baví. Mám vzor svojho brata, ako recituje, a to sa mi páči. Tak som sa akoby po ňom zopíčil.“
Rastislav Henek, recitátor

Denisa Oláhová

Pre všetkých divadelníkov, recitátorov a literátov bol na festivale pripravený workshop Píš, ako počuješ? pod vedením Kataríny Mišíkovej Hitzingerovej, ktorý bol zameraný na tvorivé písanie dramatických textov.

Tretiu kategóriu už predstavovali literárne náročnejšie a tematicky závažnejšie texty, ktoré vyjadrovali pocitový stav a problémy tínedžerského veku v osobnostne zreých prednesoch Ondreja Ivana Prša z Banskej Bystrice (M. Haddon: Čudná príhoda so psom uprostred noci) a Hany Hvozdkovej z Nitry (výber z tvorby zahraničných autoriek). Prednesy striedali krátke rozhovory a osobné výpovede recitátorov, ich rodičov a pedagogičiek, ktorí deti k tejto aktivite vychovávajú a pripravujú do súťaží. Program otvoril cestu k nasledujúcemu metodickému bloku o vzniku jedného prednesu jednej recitátorky (M. Hvozdková). Lektorka stretnutia Marica Šišková načrtla postup práce s recitátorkou od jej zoznamovania s literárnymi textami cez spoločné postupné interpretačné spracúvanie a prijímanie až po záverečné vystúpenie.

Program starších recitátorov bol zbierkou víťazných prednesov a v komornom prostredí V-klubu vyšiel koncentrovane s výbornými výkonmi všetkých interpretov, akosi spontánne ladený do dramatickej čiernej. Vysokú úroveň hneď prvým prednesom Pavla Országha Hviezdoslava Nový svet dramaticky nasadila Nikoleta Palkovičová zo Závodu a vytvorila silnú atmosféru popoludnia. Do nej vstupovali mladší kolegovia ako

za svojím príkladom rovnako uvážlivo, vo svojich prednesoch však využili aj mladistvú iróniu a hru s jazykovým aj mimojazykovým výrazom (Denisa Oláhová z Modrého Kameňa s Ferlinghettim a Alfréd Tóth z Košíc s vlastnou tvorbou). Záverečné osobnostné trio recitátoriek – Radka Hadová z Banskej Bystrice (S. Plathová: Oco), Nina Gelnarová z Trnavy (L. Ullmannová: Premena) a najmä Veronika Mészárosová z Levíc (V. Popa: Vráť mi moje handričky) – už len potvrdilo vysokú umeleckú úroveň nášho amatérského prednesu a vytvorilo skutočne umelecký záver programu.

„Kubínom už viac ráz znejúci text V. Popu, z ktorého si Veronika Mészárosová spravila svoj vlastný žensky koncipovaný a ako celok dobre fungujúci výber, bol sugestívnou výpoveďou o vzťahu a v jej interpretácii naliehavo plynul od prvotného konštatovania stavu cez zápas až po záverečnú výzvu. Dôraz, gradácia a pauza boli základné prostriedky, na ktorých recitátorka stavala, odkázaná – na rozdiel od jej experimentátorských prednesov s rekvízitou a pohybom v predošlých rokoch – tentoraz iba na samotné slovo a jeho silu.“
Soňa Pariláková, porotkyňa

Detský divadelný súbor Únikový východ, ktorý vedie skúsená talentovaná režisérka a skvelá pedagogička Silvia Svákusová v Základnej umeleckej škole vo Veľkom Kríši, sa nedočkal veľkého publika, náročnú situáciu umeleckú aj technickú však zvládol až na profesionálnej úrovni. Ich spracovanie zmyslového a pociťového vnímania vonkajšieho, no najmä vlastného vnútorného sveta, ich vzájomné zrážanie s bolesťami aj pokusmi o ich harmonizáciu by mohli zaujať mladých stredoškóľakov. Myšlienku umenia ako portálu do iného sveta dokázali javiskovo obrazne vyjadriť nielen vo svojom predstavení, ale aj na galavečere Tvorby.

„Inscenácia Umelec pod vankúšom potvrdila, že svet mladosti, túžby po inakosti nie je výsledkom veku, ale vnútornej potreby vidieť realitu v iných súvislostiach, teda v iných farbách.“
L'ubo Šárik, porotca

Tohtoročný jubilant Pavol Országh Hviezdoslav má v režisérovi Petrovi Weincillerovi poctivého a oddaného skúmateľa, interpreta a tvorcu inscenácií i prednesov. Dokáže z jazykovo zaťaženej a problematickej poézie vytiahnuť živý nerv témy a použiť pre ňu divadelnú formu postavenú na konfliktných vzťahoch obrazov a interpretov. S malackými mladými dievčatami naštudoval báseň Krivoprísazník, ktorá minimálne rozšírila naše poznanie o tvorbe tohto básnika a ponúkla možnosť vnímať ho nielen vážne, ale aj odľahčene. •

Štefan Foltán je vďačný za každého chlapca v súbore. Medzi dievčatami je o divadlo omnoho väčší záujem.

Bol som len školský dozor

Štefan Foltán založil detský divadelný súbor MoDRé TRaKy pred takmer dvadsiatimi rokmi a tvrdí, že inscenácie sú len vedľajším produktom jeho snaženia.

MATEJ VANOCH • FOTO | Jakub Jančo

Na festivaloch Scénická žatva a TVORBA ste hrali predstavenie Zhavranení. Je to rozprávka určená deťom, ale prekvapilo ma, že to nebolo až také jednoduché na pozeraanie.

Áno, je to ťažké a nie veľmi veselé predstavenie, hoci sme sa do neho snažili dostať aj prvky humoru. Už samotná rozprávka je pochmúrna. Aby to na javisku fungovalo, potrebujete pripravených hercov a pozorné obecenstvo.

Na festivale TVORBA sedeli v hľadisku deti, ktoré mohli mať približne desať rokov. Mal som trochu obavu, či to nie je pre ne príliš náročné. Zhavranení nie sú klasickým predstavením pre deti s jednoduchým lineárnym dejom, v ktorom je všetko jasne vysvetlené a dopovedané. Nestretávate sa s tým, že vám to napríklad pedagógovia v hľadisku vytýkajú?

Nám sa stáva aj to, že predstaveniu neporozumejú ani rodičia. Pre mňa to však nie je signál, aby sme to začali robiť inak a podliezali latku, ktorú máme nastavenú. Nechcem sa vydať cestou lacných vtipov, aby bolo všetko priamočiare a lineárne. Nechcem rozdať texty, nakresliť kulisy a povedať – tak, teraz poďme robiť divadlo.

Aké sú zvyčajne reakcie detí na vaše predstavenia?

Sú rôzne a závisí to aj od konkrétneho predstavenia. Niektoré deti reagujú pozitívne a niektoré tomu nerozumejú. Ale to isté platí aj pre dospelých. Mávame po predstaveniach moderované diskusie. Rozprávame sa s deťmi o tom, čo videli. Naša práca tak získava ďalší vzdelávací rozmer. Deti môžu vyjsť na javisko, všetko si pochytať a vyskúšať.

Ako a kedy ste vznikli?

Fungujeme už približne osemnásť rokov pri základnej umeleckej škole vo Vrábľoch. Vznikli sme ako divadelný krúžok. Nejaký čas som si myslel, že robíme divadlo, ale potom som stretol pracovníčku z Krajského osvetového strediska v Nitre, ktorá mi povedala, že to divadlo nie je. Nevedel som, že jestvujú osvetové strediská, ktoré podporujú divadelníkov. Zobrala nás na niekoľko workshopov a po nejakom čase sme začali robiť divadlo naozaj.

Mali ste predtým nejaké skúsenosti?

Celé je to vlastne náhoda. Po skončení vysokej školy som začal učiť v Bánovciach nad Bebravou. Bol som tam rok a pol a odišiel som na vojnu. Nemal som veľa povinností, a keď za mnou prišli ôsmaci a deviataci, či by som s nimi nepripravil inscenáciu, súhlasil

S inscenáciou Zhavranení sa súbor MoDRé TRaKy predstavil aj na festivaloch Scénická žatva a TVORBA.

som, ale povedal som im, že o tom nič neviem. Vysvetlili mi, že si všetko budú robiť sami a mňa potrebujú len ako dozor. Zhodou okolností to boli šikovné deti a mne sa to zapáčilo. Bol som nadšený už len tým, že niečo robia samy od seba.

Venujete sa tomu už takmer dvadsať rokov. Stále sa zlepšujete alebo už po tých rokoch viete, ako na to?

Stále sa učím. V detskom divadelnom súbore sa neustále menia skupiny detí – vyrastú a posunú sa do mládežníckeho divadla. Snažím sa s každou skupinou robiť iný druh divadla. Venovali sme sa napríklad bábkovému divadlu, robili sme fyzické divadlo, pohybové divadlo a každú skupinu vediem iným spôsobom. Stále si dávam výzvy a vždy chcem robiť s deťmi niečo nové. Určite ešte nie som na konci.

Hovorí sa o vás, že si necháte poradiť.

Divadlo som sa naučil robiť vďaka tomu, že som pozorne počúval na rozboroch, aké sú naše chyby, čo robíme dobre a aké sú pozitíva a negatíva ostatných súborov. To je dôležité, lebo na základnej škole som na to sám, nemám pri sebe nikoho, kto by sa na to pozrel očami divadelníka a poradil mi.

Áké veľké deti začínajú u vás s divadlom?

Prváci, ale naše divadlo je pre všetky ročníky.

Máte deti rozdelené na skupiny podľa veku?

Áno, máme tri skupiny, ktoré veľmi nemiešame, lebo s malými deťmi sa nedá robiť to isté, čo s veľkými. Musíte sa prispôbiť veku dieťaťa, uvedomiť si, čo ktorá skupina zvládne a s čím sa dokáže stotožniť. Deviatka vymyslí na javisku niečo iné ako malý prváčik.

Vyrástli z niektorých vašich detí profesionálni herci?

Nie, iba jedno dievča teraz chodí na konzervatórium. Pravdupovediac, som rád, že deti ďalej neštudujú herectvo, ale majú to len ako koníček. Neučíme ich, ako sa stať hercom, ale ako tvoriť na javisku. A to je rozdiel.

Čo vie dať dieťaťu divadlo?

My deti divadlom vychovávame. To, že vznikne inscenácia, je len vedľajší produkt nášho snaženia. Napríklad pri predstavení Zhavranení sme sa rozprávali o súrodeneckých vzťahoch.

”.....

Chcem ísť skôr takou cestou, aby sme na javisku nemali lacné tipy a aby nebolo všetko priamočiare ani lineárne.

Štefan Foltán sa s každou novou skupinou žiakov venuje inému druhu divadla.

MoDRé TRaKy sa nesnažia robiť jednoduché divadlo pre deti. Stáva sa, že mu neporozumejú ani dospelí.

Minulý rok sme mali predstavenie o tom, čo sa stane, keď niekto zomrie a my sa s ním nestihneme rozlúčiť. Robili sme predstavenie o inakosti, homosexualite, bohatstve a chudobe, o násilí v počítačových hrách a o reálnom násilí v živote. Sú to témy, ktoré často rodičia s deťmi doma nepreberajú. Dva mesiace vlastne nerobíme nič iné, len sa o danej téme rozprávame. Deti tak vedieme k istým hodnotám, aby sa nenaučili len „stať na javisku“. Pre nás je dôležitý celý tvorivý proces.

Dieťaťu sa neskôr asi zídu aj tie zručnosti, ktoré sa popri tom naučí.

To je jasné. Práca so slovom, artikulácia, vzťah k priestoru, k partnerovi na javisku. Všetky tieto veci sú fajn, ale sú až na druhom mieste. Prvoradé je to, čo hráme a prečo to hráme.

Prečo ste si vybrali rozprávku Zhavranení?

Hľadal som rozprávku a túto som vybral

Inszenácia Zhavranení je o súrodeneckých vzťahoch a sile slova.

Pred každou novou inscenáciou sa Štefan Foltán najprv niekoľko mesiacov rozpráva s deťmi o témach, ktorým sa budú venovať.

preto, lebo sa v nej rozoberajú súrodenecké vzťahy a celkovo vzťahy v rodine. Potom sme sa o nej veľa rozprávali a deti prišli s tým, že je to vlastne rozprávka o sile slova, ktoré povieme a už ho nemôžeme vziať späť. Vôbec som si to neuvedomoval, až deti mi otvorili oči. O tom je celý proces prípravy predstavenia.

Hrali v ňom skoro samé dievčatá. Bol to zámer alebo z núdze cnosť?

Nie, nebol to zámer. Každého chlapca, ktorého mám, nosím na rukách. U nás sú chalani skôr športovo založení a divadlo ich až tak nezaujímá.

Čo budete hrať najbližšie?

Chceme robiť opäť niečo, s čím ešte nemáme veľa skúseností. Bude to o veciach, ktoré nás obklopujú, a my si ani neuvedomujeme, že ich máme. Viac ale o tom nechcem prezrádzať. •

Z histórie festivalu

Hviezdoslavov
Kubín

V roku 1955 sa v Dolnom Kubíne konal prvý ročník súťaže s názvom Hviezdoslavov Kubín. V nasledujúcich rokoch sa stal jednou z najznámejších súťaží na Slovensku. Zúčastnili sa na ňom aj dnes známe umelecké osobnosti ako Oldo Hlaváček, Soňa Valentová, Milan Lasica alebo Július Satinský.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ • FOTO | Jakub Jančo, archív NOC

Prvú polovicu 50. rokov 20. storočia charakterizovalo široké ľudové hnutie v rôznych pracovných, spoločenských a kultúrnych oblastiach. Jeho cieľom bolo zjednotiť a aktivizovať ľudí v duchu určitej línie. V oblasti tvorby kultúry aktivizovalo masu hnutie ľudovej umeleckej tvorivosti a v jeho rámci aj čítanie a prednášanie literárnych textov. V roku 1950 vznikla osobitá edícia zameraná na vydávanie predovšetkým slovenskej, neskôr aj svetovej literatúry – Hviezdoslavova knižnica.

Na základe iniciatívy Povereníctva školstva a miestnych organizátorov bola vyhlásená I. celoslovenská súťaž žiakov jedenástročných a pedagogických škôl v recitácii a umeleckom čítaní, ktorá sa konala 14. mája 1954 v Dolnom Kubíne; o rok neskôr, v roku 1955, už pod názvom Hviezdoslavov Kubín, a v nasledujúcich rokoch sa stala jednou z najznámejších súťaží na Slovensku. Druhý ročník sa stal hneď aj súčasťou III. ročníka hnutia ľudovej umeleckej tvorivosti, ktoré aktivizovalo a metodicky usmerňovalo Slovenské ústredie ľudovej umeleckej tvorivosti (SÚĽUT). Jeho odborný referent Štefan Pleško sa výrazne podieľal na príprave prvých piatich, spoločensky a umelecky postupne narastajúcich ročníkov Hviezdoslavovho Kubína (1954 – 1958).

Z falošnej predstavy, že 50. roky sa spájali s falošným nadšením a pátosom, by vás vyviedol Hlaváčkov Gogol', Rúfusovej Rúfus, Lasica s Horovom, Satinský s Čapkom a Haškom.

Štefan Olha

Olga Rúfusová

Jozef Mladoň

Július Satinský

Hoci môžeme mať predstavu, že 50. roky sa spájali s falošným nadšením a pátosom, z omylu nás môže vyvieť už len repertoár recitátorov, ktorý bol orientovaný nielen na slovenskú klasiku, ale aj na svetovú literatúru a súčasných autorov. Hlaváčkov Gogol', Rúfusovej Rúfus, Lasica s Horovom, Satinský s Čapkom a Haškom a ďalšie vzácné nahrávky Slovenského rozhlasu dokazujú, ako precízne vedeli malí a mladí recitátori pracovať s tvarom a významom slova. Žiadne zlé dôrazy, žiaden patetický, ale civilný výraz, presné odkrytie významu a osobné presvedčenie boli charakteristickými vlastnosťami raného obdobia Hviezdoslavovho Kubína. Prvých päť ročníkov dalo tomuto podujatiu základ, na ktorom prednes poézie a prózy mohol v budúcnosti stavať a ku ktorému sa mohol a môže kedykoľvek vrátiť.

Aj Hviezdoslavov Kubín sa ocitol v kríze

Po vzniku Osvetového ústavu (1. 8. 1958) prežíval Hviezdoslavov Kubín obdobie azda najväčšej krízy, keď jeho význam ohrozovala nová celoštátna prehliadka v umeleckom prednese vo vtedajšej Československej republike – Wolkrov Prostějov (od roku 1957) – a ani politická situácia nebola formujúcemu sa podujatiu naklonená (obviňovania z nacionalizmu).

Dôsledkom týchto tlakov, keď podujatie udržiavali len miestni a krajskí organizátori, bola dokonca absencia jedného ročníka – v roku 1960 sa nekonal vôbec.

Situácia sa však výrazne zmenila od 9. ročníka v roku 1963 s príchodom agilného a tvorivého Ivana Verneru do Osvetového ústavu. Nielenže oživil niekdajší význam Hviezdoslavovho Kubína, ktorý sa opäť stal súčasťou hnutia Súťaže tvorivosti mládeže a pracujúcich (STMP), ale rozšíril program okrem súťaže v prednese aj o prezentáciu divadiel poézie (po prvý raz na IX. Hviezdoslavovom Kubíne v roku 1963 – divadlá Za rampami, Bratislava a Poprad). Spisovateľ a člen prípravného výboru Ján Beňo tak mohol napísať po 9. ročníku: „v y š l o nám to... Hviezdoslavovmu Kubínu veľmi pomohlo, že sa stal celoslovenskou prehliadkou, že výber recitátorov, prípravu seminárov a diskusií robil veľmi starostlivo Osvetový ústav v Bratislave.“ Hoci už v prvých ročníkoch podujatie navštívili také osobnosti ako Andrej Bagar, Mikuláš Huba, Vojtech Mihálik a iní, od 9. ročníka sa pravidelne konali cenné prednášky a semináre rozhlasových tvorcov (V. Rusko), jazykovedcov (J. Mistrík), porotcovských odborných diskusií mladej generácie (K. Wlachovský, J. Kamenistý, E. Weidler a i.), ktoré priťahovali nielen súťažiacich, ale aj učiteľov.

Organizačnú a metodickú prácu sprevádzala od roku 1963 aj bohatá vydavateľská činnosť Osvetového ústavu s radami a systematickou prípravou recitátorov (Vladimír Rusko, Miriam Budová alebo Jozef Mistrík) i divadiel poézie (Ján Kamenistý, Ernest Weidler).

Prípravný výbor Hviezdoslavovho Kubína v Dolnom Kubíne v rokoch 1962 – 1969 vydával dokonca pravidelný inšpiratívny časopis (3 – 5 čísel v roku) k problematike umeleckého prednesu pod názvom Hviezdoslavov Kubín, ktorý od roku 1967 pribral názov Zápisník.

Theo Herkel Florin

Básnik Theo H. Florin pripravoval ku každému ročníku Hviezdoslavovho Kubína v rokoch 1964 – 1972 aj obsahovo i graficky cenné bibliofilie, čo prerušila jeho náhla smrť v roku 1973.

Recitátorskému hnutiu a Hviezdoslavovmu Kubínu pomáhali aj časopisy – Ľudová tvorivosť (1951 – 1962), Umelecké slovo (1962 – 1968), neskôr premenované na Javisko, kde vychádzali cenné teoretické a metodické články J. Mistríka, V. Ruska, ale aj kritické reflexie V. Uhlára, E. Weidlera alebo J. Kamenistého o jednotlivých ročníkoch Hviezdoslavovho Kubína. Cenná bola aj spolupráca s vtedajším Československým rozhlasom, ktorý zachoval niekoľko nahrávok recitátorov z tohto obdobia.

Zlaté obdobie umeleckého prednesu

Šesťdesiate a sedemdesiate roky pokladajú mnohí pamätníci za zlaté obdobie Hviezdoslavových Kubínov najmä vďaka prednesu poézie. Ako píše Ján Kamenistý, „generácia, ktorá ho vytvorila, žala svoje úspechy v najužšom spojení s literatúrou, ktorú interpretovala... – Miroslava Váľka, Feldeka, Stacha, Kováča, Ondruša“ (Javisko 1/1976).

Z plejády recitátorov vychádzajú ako najvýraznejšie osobnosti tohto obdobia Jana Straková, Dana Špaleková, Žarka Ambrušová, Jozef Mladoň a Karol Horák. Neskôr sa k nim pripojili Jozef Fabuš a Viola Zubáková. Charakteristickým znakom tohto obdobia bol osobnostný individuálny štýl spomínaných recitátorov, ktorý vychádzal z hlbokého ponoru a výkladu básnického textu. Kvalita prednesu sa vtedy spájala aj s budovaním pomerne rozsiahleho repertoáru recitátorov, teda s čítaním a skutočnou znalosťou literatúry. Jednak súťaž si vtedy vyžadovala vystúpenie s dvomi aj viacerými textami, jednak do hnutia vstupovali vysokoškóľáci, ktorí si tak overovali nielen získané literárne poznanie, ale aj vlastné experimenty s interpretačnými možnosťami literatúry (K. Horák).

Uvoľnenie slobody v 60. rokoch dokázali recitátori a organizátori využiť a naplniť aj na Hviezdoslavovom Kubíne; toto úsilie nenalomil ani rok 1969. Práve po tomto období sa stal Hviezdoslavov Kubín miestom, kde aj naďalej žil duch slobody aspoň v repertoári, vo výraze a postoji recitátorov, v diskusiách porotcov a pedagógov.

Tak ako Hviezdoslavov Kubín otvoril priestor mládeži, tešil sa rovnako prítomnosti a vystúpeniam detí, ktoré dostali priestor od 3. ročníka. Od polovice 60. rokov opäť zaujímali významné miesto v programe a až do polovice 70. rokov sa hlavná súťaž striedavo otvárala v jednom roku pre detských recitátorov, v druhom roku pre mládež a dospelých. Tak ako v 50. a 60. rokoch začínala na Hviezdoslavovom Kubíne dnešná staršia herecká generácia profesionálneho divadla – Emília Vášáryová, Soňa Valentová, Ľubo Roman, Milan Lasica alebo zosnulí Július Satinský, Adela Gáborová, Jozef Bednárík, z detských recitátorov 70. rokov postupne vyrástla dnešná stredná generácia hercov a divadelníkov ako Peter Rúfus, Tatiana Kulíšková, Ján Greššo, Boris Farkaš, Igor Šabek, Darina Benešová či Viktória Korenčiová.

Recitátori sa snažili v 70. rokoch udržať trend, ktorý dosiahla generácia pred nimi. Na Hviezdoslavovom Kubíne došlo k rýchlej výmene talentov, z ktorých mnohí dodnes pracujú v rozhlase, divadle a televízii. Spomeňme aspoň Matúša Olhu, Janu Strniskovú, Janu Štróbllovú-Bárdošovú, Janu Hanúškovú, Patrícii Boržíkovú-Jariabkovú-Garajovú. Dlhodobejšiu systematickú „recitátorskú kariéru“ podľa vzoru

predchádzajúcich recitátorov si formovali Viola Zubáková-Jakubičková v prednese poézie a Ivo Veliký v prednese prózy.

Divadlo poézie získava súťažný status

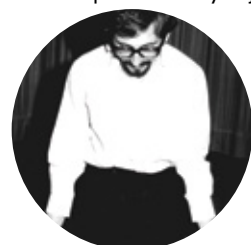
Divadelník Martin Porubjak posilnil aj postavenie, úroveň a význam divadla poézie ako žánru, ktorý od roku 1977 dostal nielen programový a hosťovský, ale už aj súťažný status s udeľovaním hlavnej ceny ministerstva kultúry na Hviezdoslavovom Kubíne, čo o pár rokov viedlo po prvý raz k udeleniu Ceny za tvorivý čin roka na Scénickej žatve aj divadlu poézie – Študentskému divadlu z Prešova za inscenáciu K. Horáka: Elementaristika (1981).

Študentské divadlo, Prešov

Plastické divadlo, Trnava

Peter Vilhan

Marta Vilhanová

Bratia Jozef a Marcel Šustekovci

V roku 1969 sa stal Hviezdoslavov Kubín miestom, kde aj naďalej žil duch slobody aspoň v repertoári, vo výraze a postoji recitátorov, v diskusiách porotcov a pedagógov.

K priaznivému vývoju prispel aj rozvoj odborných a umeleckých kontaktov s partnerským Ústavom pre kultúrno-výchovnú činnosť v Prahe, osobitne s jeho pracovníčkou Vítězslavou Šrámkovou. Vystúpenia najlepších českých súborov divadla poézie (napríklad Orfeus, Praha) sa stali pravidelnou súčasťou programu Hviezdoslavových Kubínov a inšpirovali slovenské dianie v tejto oblasti, najmä tie divadlá poézie, ktoré pôsobili prevažne na vysokých školách.

K slovu sa dostáva próza

Ak 60. a 70. roky môžeme v histórii HK nazvať zlatým vekom prednesu poézie, nasledujúci prelom a začiatok 80. rokov boli zasa rokmi prednesu prózy.

Prednes poézie, dovtedy považovaný za kvalitatívne vyššiu hodnotu, ktorú v tomto období na vysokej úrovni udržiavali

najmä Soňa Behulová-Müllerová, Marta Vilhanová a Tatiana Linetová, začal koncom 70. rokov vyvažovať umelecký prednes prózy.

Ak Ernest Weidler v roku 1965, keď na Hviezdoslavovom Kubíne zvíťazil Jozef Bednárík, napísal, že „prózu ešte stále neprednášajú slovenskí amatéri dobre“ a že „nedosahujú nadpriemer, ktorý sa objavuje pri recitácii poézie“, o prelome 70. a 80. rokov na Hviezdoslavovom Kubíne sa Ján Kamenistý vyjadril, že „kvality prevažovali v prednese prózy“, ktorý „dokazuje svoju samostatnosť, svoju výlučnosť a špecifickosť, dokumentuje veľké možnosti sústredenej epickej výpovede“.

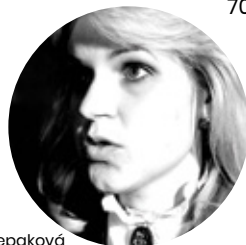
Aj v tomto prípade bol nástup interpretov spojený s vydaním diel novej vlny slovenských prozaikov (k Šikulovi sa pripájali Dušek, Mitana, Puškáš, Rakús, Horák či Glocko) a prekladov (napríklad Márqueza). K vzniku tohto hnutia prispeli aj teoretické práce, ktoré si všímali špecifickosť prednesu prózy. K dielam Vlada Ruska o prednese poézie pribudli knihy Jána Findru, Jozefa Mistríka, Rudolfa Lesňáka. Spomedzi recitátorov, ktorí prednes prózy vytiahli na spomínanú úroveň, spomeňme Gabrielu Lukáčovú, Patrícii Boržíkovú-Jarjabkovú-Garajovú, Evu Janotovú-Palkovičovou, Jaroslava Čajkovú, Dagmar Šelepákovú-Kováčovú, Vieru Štróbllovú-Maťašíkovú, Petra Zemaníka, Vladimíra Sadílka či Evu Piatnicovú.

Jaroslava Čajková

Soňa Behulová

Dagmar Šelepáková

Vladimír Sadílek

Peter Zemaník

Po smrti Thea H. Florina v Dolnom Kubíne sa skončila éra vydávania bibliofilii, no inšpiračný vplyv druhého periodika nútil Osvetový ústav pokračovať v edičnej činnosti k Hviezdoslavovmu Kubínu.

V roku 1975 vydal prvý Zápisník XXI. Hviezdoslavovho Kubína 1975, ktorý zostavila Oľga Lichardová. Tradícia tohto titulu pokračovala aj v nasledujúcich rokoch, najmä vďaka Ernestovi Weidlerovi a Jánovi Kamenistému, ktorí striedavo zostavovali jednotlivé ročníky a k výberu básní pripájali aj materiály (ankety alebo výber úryvkov) k určitej téme.

Redigovanie Zápisníka Hviezdoslavovho Kubína (pravidelne vychádzal do roku 2000) a riadenie celej oblasti umeleckého prednesu prebrala po odchode Martina Porubjaka od mája 1984 niekdajšia štvornásobná víťazka Hviezdoslavovho Kubína (1978 – 1981) Jaroslava Čajková. Pokračovala v rozvinutej práci organizovaním jubilejného 30. ročníka Hviezdoslavovho Kubína a následne jeho pokračovaniami až do roku 1991.

Od polovice 80. rokov začala hnutie recitátorov ovplyvňovať aj metodika a príprava recitátorov na základných umeleckých školách. K vtedajšiemu bratislavskému LUDUSU výrazne pristúpili ZUŠ v Karlovej Vsi, neskôr ZUŠ v Senici, Humennom

Jana Skořepová

a ďalších mestách. Pod ich vplyvom nastúpila ďalšia generácia recitátoriek HK, dnes profesionálnych divadelných a filmových tvorkýň – Jana Skořepová, Lucia Kolláriková, Ela Lehotská, Lucia Hurajová, Miriam Pavelková, Monika Michnová, „trenčiansky krúžok“ (Z. Kvasnicová, M. Veliký, M. Matejková, M. Matejka, K. Vondrová), ktorého veľká časť pôsobí v Českej republike, „senický krúžok“ (V. Adásek, Z. Ožvoldíková). Viacerí recitátori, ktorí zostali na Slovensku, prešli po skončení amatérskeho recitovania do profesionálneho divadelného života, napríklad Svetozár Sprušanský.

V tendenciách ďalšieho rozvoja prednesu jednotlivcov a súborov i organizovania Hviezdoslavovho Kubína pokračovali naďalej aj bývalé recitátorky J. Pelešová (v ročnom zastúpení) a Eliška Sadílková (1993 – 1997). V roku 1994 divadlo poézie opätovne dostalo Cenu za tvorivý čin roka (Lano z Bratislavy: Sedím v izbe), v prednese však 90. roky nepriniesli prevratné zmeny či prúdy.

Využívali možnosti, ktoré priniesli predchádzajúce obdobia, čím sa celé desaťročie stalo živou, pestrou zmesou rôznych recitátorských prístupov. Spôsobilá to jednak metodika dramatickej výchovy, najmä v detskom prednese, ktorá sa preniesla aj do prednesu starších kategórií.

Soňa Pariláková

Došlo tak k ďalšiemu obohateniu výrazovej škály prednesu, ale neraz aj k dezinterpretáciám literárnych textov. S prvkami divadla poézie v prednese jednotlivcov zaujímavo experimentovali Sláva

Daubnerová alebo Lukáš Maťufka. Od druhej polovice 90. rokov vstúpili do hnutia najmä recitátori z východného Slovenska, ktorí v prednese rešpektovali literárne vlastnosti textu a snažili sa ich v prednese primerane vyjadriť (Ľuba Steinerová, Soňa Pariláková alebo Miron Pukan).

V.S.O.P. Dolný Kubín

– P. O. Hviezdoslav – K. Horváth – S. Lavrík: Hájnikova žena

Divadelný súbor V.S.O.P. Hviezdoslav pri Mestskom kultúrnom stredisku v Dolnom Kubíne získal za inscenáciu P. O. Hviezdoslav – K. Horváth: Hájnikova žena, v réžii Silvestra Lavríka Cenu za tvorivý čin roka 1999.

Hviezdoslavov Kubín na prelome storočí

Po roku 2000 Hviezdoslavov Kubín zaznamenal ďalší rozvoj. Zásluhu na tom mali stabilizácia odbornej pracovníčky NOC Jaroslavy Čajkovej a členovia odborných porôt a poradného zboru NOC, ktorí svojimi hodnoteniami, tvorivými dielňami a konzultáciami udržiavali vysokú úroveň umeleckého prednesu (J. Buzássy, J. Kamenistý, M. Šustek, B. Šimonová, E. Sadíleková, S. Pariláková či Ľ. Kováčik) a divadiel poézie (M. Fehér, Ľ. Šárik, J. Mokoš, P. Janků) až do súčasnosti.

Peter Janků

Soňa Behulová v inscenácii tzv. lyrického divadla z Bratislavy Vladimírov krst

Na prelome storočí sa Hviezdoslavov Kubín otvoril všetkým vekovým kategóriám i novým žánrom.

Hviezdoslavov Kubín sa otvoril všetkým vekovým kategóriám i novým žánrom. Zmena sa dotkla najmä detského prednesu, ktorý dovtedy zastupovali na celoslovenskej prehliadke len vybraní niekoľkí recitátori II. a III. kategórie v jednom komponovanom programe. Od roku 1997 sa tento priestor otvoril aj pre I. kategóriu, od roku 2002 sa recitátori predstavujú v dvoch komponovaných programoch a od roku 2006 sa predstavujú všetci víťazi krajských prehliadok troch detských kategórií v troch samostatných programoch.

Súborový prednes detí sa ukázkovo predstavoval v súťaži Hviezdoslavov Kubín od roku 1979 (Recitačný krúžok z Komárna), no programová komisia vždy vybrala na ukážku do detského programu len jeden súbor, od roku 1999 aj dva (výnimočne tri). Počas prvej dekády 21. storočia ich aktivita narastala, vrcholila v roku 2005, dôsledkom čoho bolo vytvorenie súťažnej platformy pre detské recitačné kolektívy v nasledujúcom roku a udeľovanie hlavnej ceny prehliadky nielen v kategórii divadiel poézie, ale od roku 2006 aj v kategórii detských recitačných kolektívov.

Významným činom tohto obdobia bola edičná činnosť. Jednak pokračovalo vydávanie Zápisníka HK v rokoch 2002 a 2004, jednak v duchu tradície Thea H. Florina vyšla k 50. Hviezdoslavovmu Kubínu bibliofília Desiat básní, ktoré otriasli Kubínom. V rámci projektu Svedkovia minulosti vyšli ďalšie dokumentačné materiály o Hviezdoslavovom Kubíne pod názvom Tak prichádza k nám slovo, ktoré sumarizovali obdobie v umeleckom prednese v rokoch 1991 – 2006 knižne vo faktoch a esejoch, ale aj s prílohou na DVD so záznamami najlepších prednesov a kolektívov za uvedené obdobie. Projekt pokračoval v rokoch 2007 – 2009 v spolupráci

so Slovenským rozhlasom cyklom 10 relácií Tak prichádzalo slovo... a ich kompletným vydaním na CD, čím vznikol zvukový prierez slovenského amatérského prednesu od jeho začiatkov po rok 2009.

Aj v dnešnej generácii môžeme zaznamenať ustálené a stabilizované osobnosti, ktoré sa prednesu venujú dlhodobo, cieľavedome, systematicky ako recitátori aj ako pedagógovia a porotcovia – Soňu Parilákovú, Ingrid Zachorecovú, Miladu Záthureckú či Máriu Danadovú. Z osobností tohto obdobia, ktoré charakterizuje dynamickjší prejav než v minulosti, snaha pracovať aj so scénickými prostriedkami, možno menovať Magdalénu Vilhanovú, Petra Horta, Evu Palkovičovú alebo Teréziu Benejovú. Veľkým ocenením všetkých snáh recitátorov, ich lektorov i organizátorov za posledné obdobie bolo udelenie Ceny za tvorivý čin roka na Scénickej žatve 2010 Michaele Viskupičovej za prednes básne P. O. Hviezdoslava Anča. Aj detské recitačné kolektívy sa dočkali širšieho divadelného uznania, keď DDS Zrkadlo pri ZUŠ J. L. Bellu v Kremnici dostal rovnakú cenu v roku 2013 za inscenáciu D. Charmsa: Bol raz jeden človek v réžii Petra Luptovského.

Organizácia celoštátnej prehliadky – festivalu Hviezdoslavov Kubín – by bola nemysliteľná bez celého štábu pracovníkov, medzi ktorými treba menovať aj organizátorov z Dolného Kubína, najmä Petra Škrabáka, Thea H. Florina, Annu Noskovú, Dagmar Kubištovú, Janu Greššovú a Milana Gondu.

Blížiaci sa 66. ročník súťaže Hviezdoslavov Kubín tak nemusí byť prípravou na dôchodok, ale výzvou k ďalšiemu udržaniu a omladeniu tohto podujatia a oblastí, ktoré sa na ňom prezentujú – prednesu detí, mládeže a dospelých, divadiel poézie i detských recitačných kolektívov. •

Detskí recitátori v roku 1988.

Prednes je moja terapia

Ked' na pódium vystúpi vysoká brunetka s dlhými vlasmi, máte istotu, že sa vo vás niekde hlboko vnútri niečo zahmýri. Úsporná vo svojich pohyboch, a napriek tomu sa vás dokáže dotknúť.

**Veronika Mészárosová (19)
patrí k najúspešnejším recitátorom
Hviezdoslavovho Kubína.**

ALEXANDRA ŽILAVÁ • FOTO | Jakub Jančo, Michal Lašut

.....”

Pred vystúpením sa mi točí hlava, trasú sa mi ruky, navonok sa však usmievam. A tak všetci len mávnu rukou – je v pohode.

S Veronikou som sa stretla na festivale TVOR•BA v Bratislave. Sedeli sme za V-klubom a debatovali o tom, aký je rozdiel medzi prednesom a herectvom, o tréme a o tom, prečo pije vodu z vázy. Každá príležitosť vystúpiť na pódium pred divákov je pre recitátora malým sviatkom. Priestor pre umelecký prednes sa v súčasnosti scvrkáva, recitátorov nevidíme v televízii ako kedysi, len občas kde-tu možno započujeme ľúbeznu slovenčinu v rozhlase. „Často mi to je veľmi ľúto,“ povie Veronika. „Prednes je mi zo sféry umenia najbližší, no postupne sa zo sveta vytráca. Aj keď sa snažíme – my umelci, divadelníci – nejakým spôsobom ho dostať späť medzi ľudí, spoločnosť nie je na tento typ umenia nastavená. A to je veľká škoda. Aj preto je dôležitý Hviezdoslavov Kubín a festivaly,“ vysvetľuje, prečo si ani tento rok TVOR•BU nenechala ujsť.

Tento rok vynecháva

Je dospelá, no ešte stále sa zahanbí, keď sa jej niekto spýta na úspech. Trikrát vyhrala celoštátnu súťaž, do ktorej sa prihlásili stovky detí a desiatky tínedžerov z celého Slovenska. Veronika recituje od šiestich rokov. Rovnako ako iné malé deti, aj ona odriekala básničky, s tým rozdielom, že v nej mama dokázala vzbudiť záujem, aby chcela viac. „Mamina mala k prednesu veľmi blízky vzťah. Viedla ma a ja som si ho zamilovala. Recitovanie sa mi stalo veľmi blízkym a postupom času som vedela, že je to niečo, čo potrebujem. Je to vlastne moja terapia, bez ktorej nedokážem fungovať,“ tvrdí víťazka aj tohtoročného Kubína. Skoro desať rokov navštevovala základnú umeleckú školu. Každý týždeň tri hodiny na sebe pracovala. Výsledkom sú nielen jej ocenenia, ale aj úspešné prijímačky

na bratislavskú VŠMU. „Je to však zvláštne – v prvom semestri nemáme prednes. Som z toho nesvoja, a tak čakám, pretože mi recitovanie už veľmi chýba. Teraz to cítim veľmi intenzívne, chcela by som sa ďalej posúvať.“ Veronika priznáva, že s prechodom na vysokú školu sa všetko zmenilo a nie je jednoduché zúčastňovať sa na festivaloch. Tento rok vynechala Medzinárodný festival poézie vo Valašskom Mezíříčí a aj v Bratislave bola namiesto hodín herectva.

Divadlo a/alebo prednes

Niekedy je ťažké pochopiť, ako si dieťa dokáže zamilovať prednes a ostane mu verné aj v dospelosti. Prečo sa ho Veronika drží aj naďalej, keď sa jej na vysokej škole otvárajú nové obzory a príležitosti? „Veľmi rada sa učím, stále sa pýtam, som tá, ktorá tým všetkým lezie na nervy. Som jednoducho zvedavá. Prostredníctvom prednesu som sa mnoho vecí naučila. Pracovala som s Nietzscheho textom a snažila som sa pochopiť jeho myslenie. Naučila som sa veľa vecí z dejín, prišla som na mnohé súvislosti. Najmä vďaka poézii som sa naučila komunikovať v metaforách, čo považujem za vymoženosť umelcov. Veľmi ma to obohacuje. Vďaka poézii som šťastnejšia.“ Väčšina ľudí by napriek tomu dala prednosť herectvu a divadlu, ktoré si vie nájsť väčšie publikum. Mladá recitátorka z Levíc sa však rada na pódium spolieha sama na seba. „Ak to pokašlem, tak si za to môžem sama. Nemám na koho iného nadávať alebo sa sťažovať. Musím veľmi dobre poznať samu seba, musím sa vedieť orientovať vo svojich pocitoch, vo svojich myšlienkach, v texte. Som tam len ja. A keď sa to všetko sklbi a dobre načasuje, existuje veľká pravdepodobnosť, že to chytí

za srdce aj diváka. V divadle sa, naopak, musíte vedieť napájať na ostatných. Ak pôjdete len sám za seba, bude to cítiť a veľmi to ruší.“

Môžeš ísť na to!

V zákulisí sa pošuškáva, že Veronika je veľká trémistka. V skutočnosti, keď na ňu hľadíte pri vystúpení, ale aj teraz, keď sa zhovárame, sa tomu dá len ťažko veriť. „Ľudia si myslia, že keď veľa vystupujete a komunikujete, už nemôžete byť vystresovaní. Zvykáme si a stávame sa rezistentnejšími, ale vo vnútri sa všetci trasieme.“ Veronika sa snaží nepríjemný pocit potláčať, ale stále nenašla spôsob, ako ho oklamať alebo preskočiť. „Pred vystúpením sa mi točí hlava, trasú sa mi ruky, navonok sa však usmievam. A tak všetci len mávnu rukou – je v pohode.“ Jediná taktika, ktorú vie poradiť aj ostatným, je nerozmýšľať. „Najhoršia vec, ktorú môžete urobiť, je odpočítavať, kedy máte vyjsť na javisko – ešte traja a idem ja –, alebo si pre seba hovoriť – o tri minúty už pôjdem. Musíte do toho skočiť ako do ľadovej vody. Nesmiete nad tým premýšľať, musíte vykročiť, potom sa vám to začne vracat – a ostane vám len dobrý pocit.“

Aká intenzívna vie byť tréma, predviedla v malej etude na večeri víťazov po minuloročnom Hviezdoslavovom Kubíne. Ocenení recitátori zahrali, ako sa pripravujú na vystúpenie. „Prišla som ako najväčšia trémistka, ktorá sa snaží upokojiť a konečne už so sebou niečo urobiť. Bolo to vlastne strašne fajn, všetko to, čo som celý čas dusila v sebe, som konečne dostala zo seba von. V jednej pasáži som v rozrušení siahla po váze s kvetmi a napila som sa z nej.“ Dodnes všetci spomínajú na vtipný moment. Veronika položila vázu späť na stôl a povedala – Ok, tak už nemáš sucho v hrdle, môžeš ísť na to!

Divák sa chce aj zabaviť

Ak neviete, po akej knihe siahnuť večer pred spaním, opýtajte sa recitátorov. V pomerne mladom veku majú pozoruhodný literárny vkus. Aj Veronika rada číta. Ako sama hovorí, nemá veľmi na výber, keď chce recitovať. Momentálne sa jej páči srbský básnik Vasco Popa. Na svojom nepísanom zozname má na najvrchnejších priečkach zo slovenských autorov Miroslava Válka, Oscar Wilde, Jean-Paul Sartre, Nietzsche... Ako dlho trvá, kým prenikne do textu a porozumie autorovi? „Ak je to naozaj náročný text, tak treba rozobrať každú jednu metaforu, každú myšlienku. Musím pochopiť autora, vžiť sa do neho, vcítiť. Býva to veľmi individuálne, ale už sa mi stalo, že som polroka iba rozoberala text. Bolo to veľmi náročné, ale mala som úspech.“

Ticho závidím všetkým recitátorom fotografickú pamäť alebo inú superschopnosť, vďaka ktorej si dokážu zapamätať komplikovaný text. „V mojom prípade by som to nazvala skôr ‚mierne zahmlenou fotografickou pamäťou‘. Keď som ešte v štádiu, že sa učím text, a hodia ma do priestoru – no, Veronika, pod’ –, a vypadne mi nejaké slovíčko z básne, viem presne, že ho nájdem v piatom riadku zhora na strane tridsať, ale neviem si ho v hlave ‚prečítať‘.“

Veronika má rada lyrickú poéziu, dramatické, smutné texty, ale podľa nej treba občas viesť aj vypnúť. Recituje aj vtipné texty, pri ktorých strieda emócie – raz je našťavaná, a zrazu si uvedomí, že všetko je vlastne v pohode. „Divák nepotrebuje stále počúvať len depresívne výlevy, občas sa potrebuje aj zabaviť alebo si nechať zamotať hlavu.“

Keď sme sa v Javisku pýtali Ľubomíra Feldeka, ako vyzerá text, ktorý sa dobre recituje, tvrdil, že v ňom nesmie chýbať dialóg.

V roku 2018 pri recitovaní používala rekvizitu. Dnes sa vracia k jednoduchosti.

”.....
Vraciam sa na pozíciu klasického poslušného recitátora, ktorý príde, prežije a odíde. Takže, asi sa vraciam k jednoduchosti.

Aj Veronika má o ňom celkom jasnú predstavu. Najradšej má texty, v ktorých sa striedajú rôzne polohy. „Má to fantastický účinok na diváka. Pred niekoľkými rokmi som recitovala poviedku Frigyesa Karinthyho, volala sa Milujem zvieratká. Bola o mužovi, ktorý dostal zajačika. Najprv sa z neho strašne tešil. Bol nádherný, huňatý, mäkučký. Keď ho chcel pohladkať, zajko sa zľakol a utiekol. Muž ho naháňal po celom byte, čo ho tak podráždilo, až sa dostal do štádia, keď ho bol schopný hodiť o stenu a zabiť.“

Dvaja víťazi

Deň pred rozhovorom s Veronikou som sa rozprávala s malými recitátorkami. Vieš, že si ich idolom? pýtam sa. „To som nečakala! Veľmi ma to teší,“ rozžiari sa. „Dúfam, že ich nesklamem, ak sa prídu pozrieť. Cítim teraz veľkú zodpovednosť.“ Rovnako ako jej obdivovateľky, aj ona sa dokáže nadchnúť. Nakoniec 65. ročník Hviezdoslavovho Kubína mal prekvapivo dvoch víťazov. Vedľa Veroniky sa na pódium postavil aj Alfréd Tóth. „Úplne ma ohúril,“ priznáva mladá recitátorka. „Bola som si istá, že zvíťazí. Keď som ho videla, ako prišiel na javisko, s akou energiou a láskou tam stál, nemala som čo povedať. Som veľmi šťastná, že som tam mohla byť s ním,“ naráža na to, že medzi recitátormi vládne príjemná atmosféra. Tí najlepší si radi vymenia svoje skúsenosti, a keď je čas a príležitosť, snažia sa spolupracovať a navzájom sa posúvať.

Veronika vyhrala Hviezdoslavov Kubín trikrát po sebe. V roku 2019 sa o prvé miesto delila s Alfrédom Tóthom.

Po troch víťazstvách za sebou však už Veronika môže radiť aj svojim malým obdivovateľkám:

„Aby rozmýšľali o texte.“

Aby rešpektovali myšlienky autora, ale aby ich nebrali ako najpevnejšie oporné stĺpy, lebo tie sa veľmi ľahko dajú zbúrať. To, čo ich bude držať, budú ony samy.

Aby mali rady text, ktorý hovoria, aby ním žili, lebo vtedy vidieť lásku k prednesu a dotknú sa aj ostatných ľudí.“

Vraciam sa k jednoduchosti

A čo bude ďalej? „To som si už toľkokrát hovorila,“ priznáva Veronika. „Bože, čo teraz, čo budem na ďalší rok robiť? Aký text si vyberiem? A vždy zostanem veľmi milo prekvapená, že je milión ďalších možností. Stále prichádzajú nové cesty, ako sa dá robiť umenie – mozaiky, koláže rôznych autorov.“ Po tohtoročnom Hviezdoslavovom Kubíne sa zdá, že Veronika má aj obdobie s rekvizitou už za sebou. „Ak je rekvizita v prednese odôvodnená, dáva zmysel a je premyslená, je to veľký pomocník. A tiež barlička – keď sa zameriavam na prácu s rekvizitou, väčšina mojich afektíkov, nedokonalostí a kozmetických chýb sa vytráca. Ja sa však vraciam na pozíciu klasického poslušného recitátora, ktorý príde, prežije a odíde. Takže asi sa vraciam k jednoduchosti.“ •

Hviezdoslavov Kubín 2019 a krátka scéna víťazov.

”

Som provokatérka, ale v dobrom zmysle slova. Baví ma rozpor medzi autormi, jeden môže byť čistý romantik, druhý tvrdý v tom, ako pomenúva realitu. Čo sa stane, keď ich oboch spojíte?

Vedieme spolu intímny dialóg

Marica Šišková je výnimočná pedagogička, ktorá rešpektuje vnútorný svet svojich mladých recitátorov a ponecháva im veľkú slobodu výberu.

Čo je však asi najdôležitejšie, dokáže prirodzeným spôsobom v deťoch prebudiť záujem a zápal.

ALEXANDRA ŽILAVÁ • FOTO | Jakub Jančo

S deťmi pracujete už 25 rokov. Môžete porovnávať rôzne generácie. Naozaj sú dnešné deti iné?

Asi to záleží aj od prostredia, v ktorom vyrastajú, predsa len ich trochu formuje. Desať rokov som učila vo Vinodole, je to dedinka asi dvadsať kilometrov od Nitry. Tam boli deti možno menej náročné, doma sa museli obracať. Pochádzali zo skromnejších pomerov, boli pokornejšie, ale zase nemali až taký široký záber poznania ani skúseností. Malo to však svoju pridanú hodnotu, pretože žili v harmónii s rodinou. Rodina v meste je rozlietaná, niekedy sa ani večer spolu nestretne, lebo si to vyžaduje práca rodičov. V deťoch v meste cítim vnútorný nepokoj, možno väčší inteligenčný záber, ale menšie emocionálne zázemie.

V čom je práca s deťmi iná oproti dospelákom?

Decká sú maximálne inšpiratívne. Niekedy mám pocit, že sú mi už nejaké veci jasné a ony mi ukážu nový pohľad na vec. Alebo si myslím, že je niečo strašne zložité a ony to s ľahkosťou pomenujú. S údivom na to pozerám, pretože vystihnú podstatu. Pre mňa je práca s deťmi fascinujúca a stále sa od nich učím spôsob, akým nazerajú na svet. Je to veľmi oslobodzujúce.

Rozmýšľate nad nimi, aj keď prídete domov z práce?

Stále.

Prečo neviete vypnúť?

Naše vzťahy nie sú povrchné. Niekedy spolu otvárame témy, o ktorých sa možno nebavia ani so svojimi rodičmi. Naša práca si vyžaduje úprimnosť. Pri prednese sa medzi nami vytvorí zvláštna intímna atmosféra, v ktorej sa deti neboja pomenovať veci, o ktorých by nepovedali ani svojim kamarátom.

Veľmi si to vážim, ale je veľmi ťažké potom len tak pred tým zatvoriť dvere kabinetu. Riešim to, rozmýšľam nad tým, doznieva to vo mne a niekedy ma to aj trápi. Ale s tým sa nedá robiť nič, je to daň.

Čo trápi dnešné deti?

Mám pocit, že majú príliš veľa možností. Neustále sa musia rozhodovať. Musia si vybrať text prednesu, krúžok, a to už nehovorím o výbere strednej školy. Musí to byť neskutočne zaťažujúce. My sme mali na výber tri možnosti, ony ich majú dvadsaťpäť. Cítia zodpovednosť, rozumejú následkom a súvislostiam, ktoré prináša ich rozhodnutie. Desať-, jedenásť- alebo dvanásťročné deti vnímajú, že od ich rozhodnutia bude závisieť ich ďalšie smerovanie v živote.

Ako potom spolu vyberáte text?

Najprv sa musíme zblížiť, musím vedieť, ako dieťa rozmýšľa, čo je pre neho dôležité. Veľa sa zhovárane o jeho koníčkoch, o rodine, jednoducho o tom, ako vníma veci. A to sa dozviem len vtedy, keď mu dám priestor. Nezasahujem, len počúvam. Tak si vyskladám mozaiku, akým spôsobom v ňom pulzuje život. Potom sa mu snažím ponúknuť témy, autorov, nejaké kombinácie, medzi ktorými sa pokúšam vytvoriť napätie. Spájam nespojiteľné – Eťgara Kereta s Karlom Mayom.

Baví vás experimentovať s textom?

Som provokatérka, ale v dobrom zmysle slova. Baví ma rozpor medzi autormi, jeden môže byť čistý, naivný, romantik až na hranici gýča a druhý sarkastický, ostrý, tvrdý v tom, ako pomenúva realitu. Čo sa stane, keď ich oboch spojíte? Baví ma hľadať a narúšať zaužívané, pozeráť sa na veci z iného uhla, ale najmä – každý jeden prednes je pre mňa veľmi silnou osobnou výpoveďou.

Pod ochrannými umeleckými krídlami Marice Šiškovéj je aj úspešná detská recitátorka Margaréta Hvozdlíková.

Vraveli ste, že aj čo ako dobrý nápad pedagóga stroskotá na tom, keď to tak deti necítia. Mali ste s tým skúsenosti?

Jasné. Vymyslíte si nejaký koncept, máte pocit, že je to perfektné a všetko do seba zapadá, a dieťa povie, že tomu nerozumie. Najmä zo začiatku som mala také ambície. Nechcela som sa vzdať nápadu, o ktorom som bola presvedčená, že by mohol fungovať. Potom hľadáte všelijaké nenápadné cestičky, ktorými by ste k nemu dieťa doviedli. Aj sa mi to podarilo, lebo predsa – dospelák vie, ako na to, ale vypomstilo sa mi to. Nebolo to úprimné, nebolo to čisté. Dieťa to urobí len preto, že vám dôveruje, že ste mu povedali – toto bude fungovať.

Kde ešte robia začínajúci pedagógovia, ktorí pracujú s detskými recitátormi, chyby?

Neupodozrievam ich zo zlých úmyslov, nevidia to, nemajú skúsenosti. Aj ja som si to musela vyskúšať a teraz po dvadsiatich piatich rokoch môžem mudrovať. Proces hľadania a približovania detskému zmysľaniu je strašne dôležitý. Môžete jeho výpoveď povýšiť na umeleckú úroveň, ale optika dieťaťa musí ostať zachovaná. Ak sa veľmi zaujímavá kombinácia, interpretácia nestretáva s cítením dieťaťa, je to len konštrukt. Dieťa to technicky odinterpretuje, dokonca niektoré deti sú také empatické, že asi aj vycítia, čo tým chcete povedať, a dokážu sa tomu priblížiť, ale vy viete, že to z nich nevychádza. A vtedy mi je to ľúto, recitátor bol tak trochu oklamán pedagógom, aj keď nechtiac a v dobrom úmysle.

Je ťažké vybrať text primeraný veku?

Je to často náročné. Niektoré deti sú veľmi premýšľavé, veľmi rýchlo je im mnoho vecí jasných, majú oslnivý intelekt. Môže sa stať, že ich začnete vnímať ako dospelé. Ale uvedomila som si, že v emocionálnej rovine sú bezradné. Ak im ponúkneme ťažšie texty alebo také, v ktorých sa rozoberajú vzťahy, často ich intelektom dokážu pochopiť, ale ešte ich nedokážu emocionálne precítiť a vtedy to tiež zaškripe.

Ako zistíte, že dieťa ešte nie je na tému dosť zrelé?

Asi len intuitívne viem odhadnúť, či to dieťa na mňa iba hrá. Niektoré deti sú možno trochu prešpekulované, vyberajú si kontroverznú tému alebo autora, lebo teraz letí alebo preto, že s ním niekto vyhral. Je to normálne. Nemusíte ísť ešte do hĺbky, ale už pri rozhovore o téme, o tom, čo všetko s ňou súvisí, viete, že tomu nielen rozumejú, ale že sa ich tá téma aj dotýka. Rezonuje v nich alebo s ňou majú osobnú skúsenosť, prostredníctvom kamaráta alebo niekoho v rodine. Téma sa musí deti živo dotýkať, nestačí, ak sa o ňu intelektuálne zaujímajú.

Bývajú detskí recitátori popredu oproti svojim rovesníkom?

Určite. Práca s textom a vôbec s pedagógom, ktorý im načúva, ktorý s nimi skúma, ich veľmi posúva. Cez metafory sa dotýkajú zložitejších tém, ktoré ich v bežnom živote a bez kontaktu s kvalitnou literatúrou v tom veku ešte obchádzajú. Na hodinách sa o nich musia baviť. A možno tým problémom

”.....

Decká sú maximálne inšpiratívne. Niekedy mám pocit, že sú mi už nejaké veci jasné a ony mi ukážu nový pohľad na vec.

ešte celkom nerozumejú, ale už ich skúmajú a pokúšajú sa dostať k ich podstate.

Na čo sa im v živote prednes zíše?

Je to devíza v tom, že sa konfrontujú s rôznymi témami a učia sa k nim vyjadrovať a sformulovať svoj postoj. A to nielen v intelektuálnej, ale aj v pociťovej rovine. Hľadajú, ktorý postoj je pre nich najpravdivejší.

Je o umelecký prednes záujem?

Na ZUŠ-ke v Nitre máme stodvadsať detí. Zo začiatku sa ma pýtali: A musím aj na prednes? Alebo mi povedali: Dobre, budem hrať divadlo, ale nechcem recitovať. Potom pochopili, že ich nikto nebude nútiť recitovať básničky, ale že to je priestor, kde sa prostredníctvom textu môžu konfrontovať s vlastným nazeraním na svet, s tým, čo si myslia, čo je pre ne dôležité a ako to cítia. Že je to priestor na veľmi intímny dialóg a toho majú dnešné deti málo, väčšinou sa od nich požaduje racionálny postoj – buď rozumný, už si veľký.

Čo sa môžu o sebe dozvedieť?

Čo sa ich dotýka, čoho sa boja a prečo sa toho boja, akým spôsobom sa vyrovnávajú s neúspechom, ako prežívajú to, že sa im rozpadá rodina. A stále je to tak nejako zahalené – veď sa bavíme iba o texte. Nemajú pocit, že sedia u psychológa, ale zároveň je to pre ne istým spôsobom terapia, pretože majú čas hovoriť o tom, čo cítia.

Stáva sa, že za vami príde niektoré samo bez rodičov alebo kamarátov z vlastného záujmu?

Stáva sa to. Kedysi napríklad recitovali len dievčatá. Teraz máme aj kopec chalanov. Je to trend. Súčasné decká majú neskutočnú

snahu vyjadrovať sa k veciam samy za seba. Potrebujú to.

Ako sa môže stať umelecký prednes pre deti viac atraktívnym?

V Nitre pripravujeme veľa akcií, robíme literárne večery a dvakrát do roka recitujeme na ulici. Začali sme asi pred ôsmimi rokmi. Spočiatku som mala pred tým veľký rešpekt. Texty, s ktorými vystupujeme, sú veľakrát veľmi intímne. Kládla som si otázku, či to nebude neúčtivé voči deťom, keď tam budú ľudia len tak pendlovať. Ale ono to má úplne iné čaro, ako keď niekto príde na váš komorný prednes a sadne si ticho do hľadiska. Ulica je veľmi živá, ak sa vám podarí zaujať a na chvíľu zastaviť okoloidúceho človeka, aby si vás vypočul, dodá vám to neskutočnú energiu. Sloboda ulice navyše dáva divákovi na výber, môžu zostať a počúvať alebo môžu odísť.

Deti rady recitujú na ulici?

Keď sme začínali, nikto nechcel recitovať na ulici. A teraz mám 25 recitátorov a všetci sa hlásia. Je v tom taká zvláštna sloboda, energia, eufória. Prednes už kombinujeme s hudbou, s akciou v priestore, recitátori s mikroportmi sa prechádzajú medzi ľuďmi.

Človek by nepovedal, že dnešných uponáhľaných ľudí dokážu zastaviť deti.

Aj týmto spôsobom búrame predsudky o recitovaní. Ľudia prechádzajú okolo a zrazu zacítia tú energiu. Zastavia sa, vytvorí sa hlúčk. Je to tak dávno, čo počuli prednes, zo škôl sú už dávno preč, a teraz sú s ním konfrontovaní zo vzdialenosti na dva kroky. Ak chcú prejsť ulicou, musia prejsť okolo recitátora. Ale dá sa to, keď si niekto hneď pri vás odhaľuje svoje vnútro? Ľudia majú voči emóciám prirodzený rešpekt. •

Marica Šišková je režisérka a vedúca nitrianskeho DS DRIM.

Odborná porota číselne hodnotí tridsať sekúnd po vystúpení recitátora (na foto v porote zľava P. Zemaník, H. Kofráňková, S. Pariláková a i.)

Medzinárodný
festival poézie
vo Valašskom
Mezíříčí

Z bohatej literárnej ponuky

Pre amatérsky umelecký prednes bol rok 2019 významný polojubileom dvoch významných recitátorských súťaží – 65. ročníkom Hviezdoslavovho Kubína a 55. ročníkom Medzinárodného festivalu poézie vo Valašskom Mezíříčí.

JAROSLAVA ČAJKOVÁ • FOTO | Ondřej Smolka

Obidve súťaže sú miestom napätia, ale aj tvorivej atmosféry a vzájomného umeleckého i osobného spoznávania. O obe súťaže je prirodzený záujem, recitátori do nich vstupujú spontánne, ale s jasným cieľom – obstať čo najlepšie. Pre porotcov a pozorovateľov je to zasa možnosť sledovať celkovú úroveň a pohyb prednesu, porovnávať zmeny, ktoré sa udiali v jednej či druhej republike.

Postupová súťaž Hviezdoslavov Kubín produkuje desaťtisícové množstvá recitátorov a zároveň ich obmedzuje v ďalších kolách. Prechody víťazov vrcholía a končia sa

na celoštátnej súťaži, kam sa môže dostať vždy len presne limitovaný počet súťažiacich – 48 detí, 32 až 35 recitátorov IV. a V. kategórie, 15 až 16 súborov. Každoročná súťaž vo Valašskom Mezíříčí nelimituje počet, naopak, otvára priestor pre českých a slovenských recitátorov, a tak sa ich prihlásilo tento rok spolu 61, súťažné zápolenie napokon začalo 52 recitátorov, z toho 30 zo Slovenska. Sú to jedny z najvyšších čísel v histórii festivalu a keďže súťaž je dvojkolová, trvá len dva dni, organizátori sa rozhodli historicky po prvý raz v prvom kole priestorovo oddeliť I. a II. kategóriu na paralelné skupiny.

.....”
Súťaž je príťažlivá pre účastníkov Hviezdoslavovho Kubína, lebo si môžu overiť svoje výkony a skonfrontovať ich s číselnými hodnoteniami inej poroty.

Príťažlivá súťaž pre našich recitátorov

Začínam túto reflexiu nezvyčajne číslami, ktoré sa oproti minulým rokom zvýšili, čo by mohlo byť na prvý pohľad potešujúce a takto zľahka to aj je. Ako to však občas býva, nie vždy je pomer medzi kvantitou a kvalitou v priamej úmere. Niežeby sa výborné prednesy vytratili, očakávali by sme ich však v pomere k záujmu o súťaženie viac.

Slovenskí recitátori už niekoľko rokov počtom prevyšujú českých. Súťaž je príťažlivá pre účastníkov Hviezdoslavovho Kubína, lebo si môžu overiť svoje výkony a skonfrontovať ich s číselnými hodnoteniami inej poroty. Po otvorení súťaže sa do nej prihlasujú už aj tí, ktorí skončili v nižších kolách Hviezdoslavovho Kubína, prípadne celkom iní recitátori. Pravidelne chodia do Valašského Mezíříčí súťažiť celé ročníky študentov z košického konzervatória. Spolu s českými recitátormi tak vytvárajú podmienky pre zaujímavý repertoár, pestrú dramaturgiu súťaže a nenásilné vzájomné literárne vzdelávanie. Slovenskí recitátori prišli s textami recitátorský overenými a literárne hodnotnými (V. Šikulová, D. Dušek, D. Hevier, P. O. Hviezdoslav, J. Král, R. M. Rilke, W. Szymborska, S. Plath, L. Ullmannová a i.), značná časť priniesla zaujímavé novinky (M. Ferenčuhová, D. Majling, L. Petruševská alebo A. Gundar-Gošen). Výnimočné miesto výberom textov predstavujú spomínaní konzervatoristi, ktorí pod vedením Marty Vilhanovej prinášajú aj neznámu (E. Hillesum, T. Hughes), dokonca európskej kultúre tematicky neraz vzdialenú literatúru (N. Chajjád). Literárne je tak Medzinárodný festival poézie pestrý, žije s dobou, no nezabúda ani na slovenských, českých (J. V. Sládek, F. Kafka, K. Čapek) či svetových klasikov (A. S. Puškin). V prednesoch českých recitátorov sa už dlhšie objavujú aj kratšie vtipné, humorné básne či výrazové spracovania, ktoré zväčša pôsobia v súťaži osviežujúco, ale zasa bez hlbšej výpovede. Možno však povedať, že textové východiská predstavovali tento rok veľmi dobré

predpoklady pre výborné prednesy. Stalo sa tak len v menšej miere, azda aj preto, že viacerí recitátori, najmä v mladšej kategórii do 19 rokov, vedia už technicky čisto, miestami aj veľmi presvedčivo prednášať, chýba im však schopnosť celkovej cieľavedomej výpovede podčiarknutá ich osobnosťou, teda vyšší duchovný cieľ, kvôli ktorému vstupujú do súťaže.

V I. kategórii boli úspešnejší Slováci

V I. kategórii sa to podarilo Filipovi Pavukovi z Košíc (1. miesto) s útočnou básňou amerického básnika Kennetha Rexrotha Nezabiješ, s ktorou na Hviezdoslavovom Kubíne získal čestné uznanie. Báseň napísaná k smrti Dylana Thomasa v duchu obvinenia každého jednotlivca za smrť mladého človeka môže silne vstúpiť do svedomia poslucháča. Oproti apelatívnej až agresívnej interpretácii na Slovensku sa stiahol vo výraze, čím sa stal vo výpovedi plastickejším a presvedčivejším, v závere však nadmieru štylizovaným. Ešte úspešnejší bol s vtipnou recitátorskou-hudobnou interpretáciou, ktorá smerovala k trubadúrskeму či villonovskému štýlu, výberu básní Jeana Arthura Rimbauda z knihy Moje malé milienky v preklade Ľubomíra Feldeka. Systematická školská príprava a divadelná skúsenosť viedla nielen tohto študenta k využitiu živej spontánnej komunikácie s publikom, čo tiež prispelo k jeho úspechu.

Viktória Staňová sa na celoštátne kolo Hviezdoslavovho Kubína nedostala, no vo Valašskom Mezíříčí získala 3. miesto úprimným, čistým, panensky emocionálnym prejavom, ktorý si získal publikum aj časť poroty. V texte Veroniky Šikulovej z knihy Domček jedným ťahom (Dušinka) to boli spomienky na detstvo vo výraze ešte naivného dievčaťa, v Puškinovej básni Ženích dramatický príbeh prežívaním miestami až presycovala namiesto sústredeného upozornenia na rozhodujúce zlomy deja. Je to však plastická, koncentrovaná a koncízna interpretka, o ktorej budeme zrejme ešte počuť.

Filip Pavuk

Viktória Staňová

Medzi dva emocionálne typy slovenských recitátorov sa vhodne včlenila racionálne a vecne založená mladá česká interpretka Agáta Mašková (2. miesto). S nadhľadom, nevťieravým inteligentným humorom spracovala satirickú intelektuálnu úvahu Woodyho Allena o teóriách spochybňujúcich existenciu samotného Shakespeara (Toliko šepťem... fakt šepťem), v druhom kole sa zasa prejavila veľmi spontánne v krátkej parodickej básni Shela Silversteina zo školského prostredia (Silný názor).

Aj keď najvyššie ocenené recitátorky Hviezdoslavovho Kubína (Veronika Mészárosová, Denisa Oláhová) do Valašského Meziříčí neprišli, tie prítomné vyplnili súťažný priestor dôstojne a sľubne, o čom svedčili umiestnenia hneď na nasledujúcich miestach. Viktória Anna Lesayová (Cena J. Brolla, zakladateľa festivalu) priniesla silnú výpoveď o vzťahu sýtenom vášnivou láskou, žiaľ, len z jednej strany cez kapitolu (Františka) z románu portugalského autora Afonsa Cruza Maliar pod kuchynským drezom, Alžbeta Iglárová (Cena V. Justla, významného literárneho vedca a dlhoročného porotcu festivalu) zasa vyrovnane predniesla v obidvoch kolách texty slovenských autorov o dramatických osudoch mladých žien (P. O. Hviezdoslav: Anča, J. Juráňová: Salome). Z ďalších našich recitátorov sa na 8. až 10. mieste umiestnili Nina Gelnarová vďaka úspešnému prednesu z Hviezdoslavovho Kubína (Liv Ullmannová: Premena), Dominika Nguyen vyváženou zodpovednou prípravou v oboch kolách,

avšak pôsobivejším prednesom básne Orfeus Euridika Hermes (R. M. Rilke) a Alex Mihalík najmä prednesom úryvku z prózy izraelskej autorky Ajelet Gundar-Gošén Prebúdzanie levov, kde plasticky, hoci jednostranne vykreslil vnútornú i vonkajšiu situáciu lekára, ktorý nechtiac zrazí a usmrtí človeka. Zuzana Holičová (13. miesto) tiež zaujala osobitým textom iránskej autorky Nadžát Chajját zo života rodiny mladého dievčaťa v jeho prostredí a kultúre (Keby som bola chlapec).

Pozoruhodné vystúpenie matky s dcérou

Ak prvá kategória jednoznačne viac patrila Slovákom, o II. kategórii nad 19 rokov sa to už nedá povedať, hoci počtom tvorili presnú polovicu súťažiach. Zvíťazil v nej dlhoročný recitátor Dušan Utinek, ktorý sa programovo venuje vo svojom repertoári americkej poézii, najmä bítnikom, a tiež českej literatúre. Na tohtoročnú súťaž si vybral básne Gregoryho Corsa V předvečer dvaatřicátých narozenin Josefa Kainara Blues o rumu a opatrnosti. Skúsený interpret sa rozhodol pre obsahom ľahšiu, ale formou neľahkú poéziu; v druhom prípade šlo o zvládnutie náročného refrénu, pri ktorom si pomohol zapojením publika ako zboru do prednesu.

S publikom vynikajúco komunikovala, hoci subtilnejšie, ale v intenzívnom spojení, s vynikajúcou intonačnou tvorbou a rytmicky presne aj Nikoleta Palkovičová

.....”
Ak prvá kategória jednoznačne viac patrila Slovákom, o II. kategórii nad 19 rokov sa to už nedá povedať.

”.....
Aj keď najvyššie ocenené recitátorky Hviezdoslavovho Kubína do Valašského Meziříčí neprišli, tie prítomné vyplnili súťažný priestor dôstojne a sľubne.

prostredníctvom satirickej prednášky Monológ proti hlasovaciemu právu žien americkej sufražetky Marie Jenney Howe. Víťazka V. kategórie Hviezdoslavovho Kubína si inak výborným prednesom Hviezdoslavovej básne Nový svet porotu nezískala tak, ako sa jej to podarilo práve paródiou na výzvu k ženám, aby sa neangažovali v spoločnosti, ale zostali len pekne domácimi gazdinkami a starostlivými manželkami. Tento výkon ju vyniesol zo siedmeho miesta po prvom kole na druhé miesto v celkovej súťaži.

Aj Jana Machalíková sa dlhodobo programovo venuje humornej, satirickej až divadelnej interpretácii. Vyberá si na to texty, ale aj hľadá spôsoby, ako vážnejšie texty osviežiť a poslucháča nečakane prekvapiť. Tento rok to bolo poviedkou súčasnej českej autorky Ivany Myškovéj (Žena s žábou) a originálnou interpretáciou výberu básní Rogera McGougha z knihy Někdo přijde a udělá to za mě líp.

Pozoruhodným javom súťaže bolo vystúpenie matky a dcéry Martiny a Agáty Maškových z Prahy. O Agáte sme písali v predchádzajúcej časti, Martina Mašková, dievčenským menom Kodríková, z Dolného Kubína, v prvej polovici 90. rokov patrila k popredným recitátorkám Hviezdoslavovho Kubína. Z tohto obdobia si zopakovala svoj repertoár – báseň taliansko-amerického socialistu Artura Giovannittiho Chodec. Autor v nej spracoval vlastné pocity z uzavretého priestoru väzenskej cely a Kodríková už vtedy v nej svojím prednesom sugestívne počítala jeden krok za druhým. V roku 1990 dostala za svoj výkon, ktorý patril k piatim najlepším, Cenu Mestského národného výboru v Dolnom Kubíne. Vo Valašskom Meziříčí skončila tiež

na piatom mieste s Cenou Jiřího Demla, hoci Chodec ju v prvom kole vyniesol hneď na prvé miesto. Krátka vtipná báseň Ernsta Jandla jej však neumožnila na ňom zotrvať.

Tohtoročný víťaz stredoškolskej kategórie Hviezdoslavovho Kubína Alfréd Tóth sa na jeseň ocitol už v staršej kategórii, kde svoj prenikavý úspech nepotvrdil (8. miesto), ale rozhodne patril k zaujímavým osobnostiam súťaže. Aj tým, že sa odhodlal interpretovať vlastnú poéziu. Lepšiu desiatku II. kategórie uzatvárali košickí konzervatoristi Tomáš Hodermarský, ktorý zaujal trochu kontroverznou až extrémnou básňou anglického básnika Teda Hughesa Pieseň pre falus, a Vanda Bernátová (D. Pastirčák, S. Fischerová).

Súťažné napätie vystriedal oddych

Vypätie náročnej súťaže uvoľňovali príjemné večerné vystúpenia – hudobný večer M. Kemel – V. Javorský, humorno – vážna one woman show Tereza, jedine Tereza... v podaní talentovanej Sylvie Vackovej –, no najmä pokojná atmosféra mesta a krásne prostredie zrenovovaného a verejnosti slúžiaceho Žerotínskeho zámku. Ten s barokovým parčíkom na nádvorí a pod zámkom tečúcou Bečvou predstavuje komplexné umelecké dielo a samostatnú úžasnú báseň. Nie jeden návštevník si takéto prostredie vychutnáva a ne jeden kultúrny pracovník ho Kulturnímu zařízení města Valašského Meziříčí úprimne závidí. Avšak bez pevnej organizácie, pozornosti a starostlivosti všetkých zainteresovaných o podujatie by toto stretávanie českého a slovenského slova jednoducho neexistovalo. •

Ochotnícka dramaturgia ako odklon od dramatiky (?)

Je už definitívne zrejmé, že progresívna časť neprofesionálneho divadla na Slovensku sleduje trend odpútavania divadla od drámy. Aj na 97. ročníku Scénickej žatvy dominovali nečinoherné tvary a žánre, ktoré sa pokúsili vymykať logocentrickému chápaniu divadla ako služobnice textu.

JAKUB MOLNÁR | divadelný kritik • FOTO | Jakub Jančo

U slovenských ochotníkov sa opätovne potvrdzuje, že epická a lyrická látka ako inšpiračný zdroj prevláda nad staršími i novými drámami (s výnimkou čoraz častejšieho uvádzania cool dramatiky). A to sa ešte donedávna týmto pokusom vyčítala dramaturgická roztrieštenosť, nadmerné rozprávačské polohy či epizácia, ktorá potláča dramatickú akciu a tvorbu prepracovanejších mizanscén.

Otázka dramaturgie (ako koncepcnej práce s textom a jeho javiskovými možnosťami) povieva v neprofesionálnom fluide pomerne pravidelne. Absencia tejto funkcie má za následok uprednostňovanie formy pred obsahom a chabú stavbu vnútorných významov a sémantických rovín.

Uvedomujem si, že dramaturg v neprofesionálnom súbore je v mnohých ohľadoch pálčivejšia pozícia ako v kamennom divadle. Na jednej strane musí koexistovať so zvyškom inscenačného tímu, no zároveň si od neho držať triezvy odstup. Popritom ešte pôsobí, často z pragmatických dôvodov, ako herec, autor textu, osvetľovač (de iure ostáva dramaturgická stolička neobsadená).

Súzvuk činoherného a pohybového divadla

Na tohtoročnej Scénickej žatve badať v tejto oblasti citeľný pokrok. Dôkazom je napríklad zrelo interpretovaný Peter Handke a jeho Podzemné blues divadlom Homo Fuge z Púchova alebo rozprávka Zhavranení v podaní MoDRých TRÁKov z Vrábľov.¹ Na túto cestu mala našliapnuté aj inscenácia Sibyla bratislavského DS LANO.

Švédsky spisovateľ, dramatik a nositeľ Nobelovej ceny Pär Lagerkvist poukazuje na stratu religióznej centrality a úpadok dnešného sveta do stavu úplnej dezintegrácie hodnôt. V príbehu večného Žida Ahasvera a veštkyne Sibylly inscenátori polemizovali o podstate náboženskej viery, ktorá (ne)komunikuje so súčasnými mladými ľuďmi.

Lagerkvistov Ahasver nedovolí Ježišovi, aby si oprel hlavu o jeho dom, a nato ho Boh preklája nesmrteľnosťou. Aj uznávanú delfskú pýtiu Sibylu navštívi (jej) boh a splodí s ňou dieťa, čím znesväť chrám, a rada starších ju vyženie do pustiny. Obaja sa ocitajú pred spirituálnou priepasťou a existenciálnou križovatkou.

Divadelný súbor pod režijným a choreografickým vedením Alex Madovej sa formou kolektívnej dramatizácie opieral primárne o vnútorné monológy dvoch protagonistov. Ostatní herci náznakovými gestami a skratkovitými replikami adekvátne ilustrovali prostredie a imitovali situácie, v ktorých sa dvojica ocitá. Veľkou devízou inscenácie je práve súzvuk činoherného a pohybového divadla, ktorý umocňoval zákutia ľudskej psychy a kontextuálne ich povýšil na aktuálne spoločenské deje. Herecky najväčší priestor dostali predstavitelia Sibylly a Ahasvera, no sila Lagerkvistovho textu sa prejavila aj v kolektívnych pohybových partoch. S takmer sošne dokonalým výrazom vytváral zvyšok súboru pôsobivý chór, priam živú scénografiu.

Rezervy vidím v niektorých textových pasážach, ktoré degradovali temporytmus a prinášali patetickosť, ktorá oslabovala celkový pocit autentickosti. Aj záverečný, akoby syntetizujúci dialóg Ahasvera a Sibylly strácal na svojej dovtedajšej údernosti. Text bol jemne zdĺhavý, nebol dostatočne

S takmer sošne dokonalým výrazom vytváral súbor priam živú scénografiu.

Inscenácia:
Sibyla
Súbor:
DS LANO,
Bratislava

1. Inscenácie som bližšie priblížil na: <https://mloki.sk/bez-okolkov/zmes-kvalitnej-interpret-%C3%A1cie-aj-nabubrenej-%C3%BA%C4%8Delovosti#/>.

podporený vizuálnou ani pohybovou stránkou. Z bratislavskej Sibylly však vo mne zostáva pocit citlivej a pritom dômyselnej práce s predlohou, ktorá kladie dôraz na generačné videnie a cítenie mladých ľudí.

Mohla zasiahnuť ruka dramaturga?

Podobný cieľ si zjavne stanovil aj nitriansky súbor DRIM pod vedením Marice Šiškovéj, ktorý inscenoval debutový román Agoty Kristof Za veľkým zošitom – príbeh dvojčiek, ktoré počas vojny matka schová na vidiek k babke. Deti sú dezorientované a cítia sa ako odhodnený a nepotrebný odpad.

Tvorcovia vystavali inscenačný kľúč na symbolických obrazoch, ktoré kombinovali naratívne zobrazovanie príbehu s brechtovským komentovaním vlastného konania. Herci stvárňovali akúsi kolektívnu postavu, z ktorej vystupovali a hľadali na ňu vlastnou optikou.

Toto gesto vo mne vyvoláva sympatie aj rozpaky. Hoci zvolený kľúč sa javí ako kolektívne úsilie, pod dramatizáciou je podpísaná iba režisérka. Jej cit pre štylizované herectvo, presnú rytmizáciu výstupov a dynamicky pôsobiaci celok ma síce utvrdzuje v presvedčení, že postupy

dramatickej výchovy sú kompatibilné s modernistickou avantgardnou réžiou založenou na javiskovej metafore a oddelení rolí od postáv, zároveň mi však komplikoval vnímanie pasáží, v ktorých mladí herci rozprávali a konali za seba a vyjadrili tak autentické, úprimné a spontánne výpovede. Nehovoriac o miestami chaotickej úprave textu a zvolenom princípe kolektívnej postavy, ktorá zobrazovala dvojčky – tam som sa miestami strácal.

Protagonisti neustále ostávali v ponurej a depresívnej nálade, a to aj pri vystúpení z postáv, a táto atmosféra vyznievala ako umelý a naučený apel na diváka. Je nesmierne dôležité, aby sa pedagógovia a vedúci súborov systematicky venovali mladým divadelníkom bez zámernej projekcie svojich osobných ambícií do tvorby detí a diskutovali s nimi o závažných spoločenských problémoch. Rovnako dôležité (a pri detských a mládežníckych súborech obzvlášť) je aj rozvíjanie osobného a triezveho nadhľadu nad danou problematikou. V prípade Veľkého zošita mohla zasiahnuť dramaturgická ruka, ktorá by pripomenula slová Petra Brooksa, že „byť príliš seriózny nie je veľmi seriózne“. Diváka by odľahčila od sústavnej kadencie depresie a úzkosti.

Herci stvárňovali akúsi kolektívnu postavu, z ktorej vystupovali a hľadali na ňu vlastnou optikou.

Inscenácia: Za veľkým zošitom
Súbor: DRIM, Nitra

Pompézny príbeh plný veľrýb a rozprávkových bytostí

Na ochotníckej pôde sa prekvapivo čoraz častejšie objavujú aj komerčnejšie aspekty tvorby. Tým nemyslím neustále živý (a oživovaný) zvyk siahť po overených tituloch, normatívnych postupoch a komediálnejších žánroch s cieľom účelovo laškovať s divákom prostredníctvom vtipných point bez ambícií širšieho plánu. Mám na mysli skôr veľkovýpravné a syntetické muzikály s dych berúcou vizuálno-akustickou formou. Súbor Materinky sa aj napriek nelichotivým podmienkam ochotníckeho divadla pustil do inscenovania rodinného muzikálu Pinocchio – pompézneho príbehu plného veľrýb, rozprávkových bytostí, kde nemôže chýbať čarovný strom a, samozrejme, ani drevená bábka.

Pôvodná talianska novela o starom rezbárovi Geppettovi a jeho zázračne vzkriesenej marionete Pinocchiovi sa dočkala nespočetného množstva filmových,

televíznych i divadelných adaptácií. Mnohé z nich kládli dôraz na strhujúci výtvarný zážitok. Materinky si zvolili síce minimalistickú, no o to funkčnejšiu scénografiu. Mobilné projekčné plátno, ktoré raz slúži ako brucho veľrýby, inokedy ako väzenie či rezbársky ateliér, truhlica na kolieskach ako pokladnica či malá loď, biele šály symbolizujúce čarovný strom či veľkú chobotnicu. Tvorcovia nezhádali a každý obraz vykreslili v maximálnej miere všetkými možnými farbami.

No jeden nápad ešte dostatočne nerozvinuli a už siahali po ďalšom, menej koncepčnom v rámci celku. Záverečná metamorfóza drevenej bábky na chlapca bola presne tým typom muzikálového kúzla, ktorý si získal v hľadisku niekoľko detských zhíknutí, a to aj napriek kostrbatej choreografii. S ľútosťou však priznávam, že po obsahovej stránke som si pri Pinocchiovi nedokázal hlbšie odpovedať na otázku, v čom je príbeh o malom roztopašnom a zvedavom chlapcovi komunikatívny pre dnešného diváka.

”

Mobilné projekčné plátno raz slúžilo ako brucho veľrýby, inokedy ako väzenie či rezbársky ateliér, truhlica na kolieskach ako pokladnica či malá loď, biele šály symbolizujúce čarovný strom či veľkú chobotnicu.

Inscenácia: Pinocchio
Súbor: Materinky, Šal'a

”

Radikálny interpretačný posun od dievčiny s košíčkom k pudovej kočke à la Eyes wide shut.

Inscenácia: Nebezpečná hra čiapočky s vlkom
Súbor: Teáter Komika

Kompozícia erotickej červenej, svetiel, projekcie i tanečných scén

Ďalšou cestou javiskového sprítomnenia klasickej rozprávky sa vydal Teáter Komika z Levíc. Voľné prerozprávanie Červenej čiapočky so sebou prinieslo jasne artikulovaný odkaz dospievajúcemu publiku, ako sa od rozprávky dalo čakať.

V prípade Nebezpečnej hry čiapočky s vlkom sa k slovu dostávala intuícia, pocit, abstrakcia pripomínajúca sexistický horor doplnený o fyzické divadlo a štylizovaný jazyk. Radikálny interpretačný posun od rozprávkovej dievčiny s košíčkom k pudovej kočke à la Kubrickov film Eyes wide shut pôsobil provokatívne, nebol však samoučelný. Z vlka sa stal mladý vábivý junák, ktorý čiapočku sprevádzal lesom pudovosti,

odmietania, nežnosti a agresie. Pokušenie bolo priveľké, zvedavosť nezastaviteľná.

Režisérka Renáta Jurčová sa výborne orientuje v oblasti tanečného divadla. V scénickej kompozícii dokázala skbiť farby erotiky (červené topánky), svetlá, projekciu i abstraktné tanečné scény. Aj celková interpretačná logika viedla priamo, bez zastávky v slepých uličkách, pôsobivo posúvala pôvodný motív k súčasným problémom (ako feminizmus, sexualita, pudovosť, stereotypné vnímanie rodovosti).

Len čo sa však k slovu prihlásil dialóg, myšlienky sa začali dupľovať, zbytočne konkretizovali prúd asociácií, ktoré mohli živiť publikum z pohybového vyjadrenia hercov. Takýto „sprievodca“ pomôže nejednému divákovi zorientovať sa v príbehu, no zároveň sa ním popiera sila neurčitosti a subjektívne budovaných interpretácií.

Diváci, prebud'te sa už!

Divadlo DISK z Trnavy dlhodobo zobrazuje existenciálne témy obnaženou, priam živočišne surovou formou. Obolus nie je výnimkou. Vždy mi pri interakcii s bezdomovcom bleskne neodvrátiteľná myšlienka: pomôžem mu = som pokrytec, nepomôžem mu = som pokrytec. Zatiaľ čo v Maďarsku nedávno legislatívne uzákoniť bezdomovecť ako ilegálnu činnosť (doteraz bolo potrestaných asi 250 ľudí), na Slovensku ich (našťastie) ešte len prekračujeme a ignorujeme. Produktívna spoločnosť ich nálepkovala ako „neľudí“, ktorí si nezaslúžia súcit ani porozumenie. Maximálne im je ochotná hodiť obolus (starovekú striebornú mincu zväčša využívanú ako drobnú almužnu) a pritom sa filantropicky tváriť, že je vlastne štedrá a láskavá.

DISK túto dilemu excelentne rozohráva a nepotrebuje žiaden text. Excerptovanie jazyka ulice pretavili do nonverbálnych expresívnych situácií, ktoré kreovali vylúčenú

komunitu so všetkými kratochvíľami, bolesťami, emóciami aj túžbami.

Herci v sérii scén, ktoré na seba zdanlivo nenadväzovali, vykonávali bežné ľudské činnosti – randili, muzicírovali, prekonávali prekážky, bojovali o uznanie a pozornosť. Pritom sa divákovi prezentovali takmer ako nákupný artikel, bytosti na vlastnej dražbe tretej cenovej skupiny.

Áno, Blaho Uhlár nevybočil zo svojej typickej režijnej paradigmy. Úplná absencia textu mu však pomohla zvýrazniť drobné nuansy, herecký detail a maličké dvojzmysly s filozoficky premysleným odkazom. Až postupne som odhaľoval minimalistické líčenie hercov, ktorí v štylizovaných pohyboch pripomínali panoptické zombie. Význam niesla aj hudba J. B. Lullyho, autora veľmi pompéznych barokových baletov určených pre napudrované lordstvo v pozlátených pančuchách. Na javisku však bola zbadačená societa, ktorá nám nastavila zrkadlo za opakovaného zvonenia budíka: diváci, prebud'te sa už!

„.....“
Excerptovanie jazyka ulice pretavili do nonverbálnych expresívnych situácií, ktoré kreovali vylúčenú komunitu so všetkými kratochvíľami, bolesťami, emóciami aj túžbami.

Inscenácia:
Obolus
Súbor: DISK,
Trnava

„.....“
Ak sa inšcenátori nechajú uniesť hudbou či esteticky pútavým výtvarným alebo pohybovým nápadom, zabúdajú na jeho zmysel.

Inscenácia:
Jedna na druhú
Súbor:
Art point teatro,
Prievdza

Žiaľ, ani jeden pevný interpretačný bod

Posledným príkladom podnecujúcim úvahy o stave ochotníckej dramaturgie je inscenácia Jedna na druhú súboru Art point teatro z Prievdz. Sprvu žoviálna koketéria dvoch herečiek s divákmi vo mne vzbudzovala odstup, no aj miernu zvedavosť. Keď som však túto kontradikciu odhalil nie ako účel, ale pózu, nasledoval ďalší výpredaj rôznorodých režijných a tematických nápadov, ktoré niekedy negovali samy seba a mňa len utvrdzovali v úvodnom odstupe a apatii.

Tvorcovia zjavne sympatizujú s divadlom, ktoré nie je výsostne založené na slove, no unikajú im základné remeselné zručnosti (a pritom inscenáciu pripravoval vyštudovaný režisér). To by bolo ospravedlniteľné, ak by ich prekryli úprimnou snahou o scénickú výpoveď. Autorský text sa však bil v didaktických tézach s pokusom o verš a javiskovou anarchiou, ktorá si občas vypožičala princíp

naratívneho činoherného divadla, potom divadla poézie či fyzického konceptualizmu. Všetko pôsobilo neuveriteľne neprirodzene, a pritom tento fakt zjavne nevyplýval z režijno-dramaturgického zámeru. Len čo sa divák pokúsil pridržať istej línie možnej interpretácie, následný obraz mu ju často poprel. Koho protagonistky reprezentujú? Aké sú ich motivácie? Aký je ich vzťah k okolitému prostrediu, ktoré tvorí posteľ a rozsypaný odpad? Prečo reagujú na vonkajšie podnety práve týmto spôsobom? Žiaľ, ani jeden pevný interpretačný bod.

Ak sa inšcenátori nechajú uniesť hudbou či esteticky pútavým výtvarným alebo pohybovým nápadom, zabúdajú na jeho zmysel. V tejto súvislosti môže práve akcent na potrebu dramaturgie pomôcť uchopiť dané dielo v jeho javiskovej podobe a funkčne spojiť obsah s formou. Je len potešujúce, že na tohtoročnej Scénickej žatve zazneli na rozborových seminároch aj takéto podnety. •

Na Slovensku sa obecnstvo smeje, v Srbsku to berú vážnejšie

V srbskej Vojvodine žije tol'ko Slovákov ako vo väčšom slovenskom meste.

Slováci sem prišli už pred tristo rokmi a stále si uchovávajú slovenské tradície a kultúru. O tom, ako sa darí vo Vojvodine slovenskému divadlu, sme sa rozprávali s členkou Divadelného súboru KUS Zvolen Vierou Dorčovou-Babiakovou.

Scénická
žatva
2019

Keď som prvýkrát videl názov vášho divadla, trochu ma zarazil. Čo znamená skratka KUS? A prečo má srbské divadlo v názve slovenské mesto?

KUS je skratka pre kultúrno-umelecké stredisko a Zvolen je jeho názov. Slováci, ktorí prišli do Kulpína, pochádzali z okolia tohto slovenského mesta. Na územie dnešnej Vojvodiny prichádzali od roku 1745.

Kedy vzniklo vaše divadlo?

Prvé divadlo sa v Kulpíne hralo v roku 1904. Naše kultúrno-umelecké stredisko s názvom Zvolen bolo úradne založené v roku 1972. Nejde však len o divadlo, pôsobia u nás aj folklórne a spevácke skupiny.

Divadlo v Kulpíne funguje už vyše 100 rokov?

Áno, hoci s prestávkami, nehralo sa nepretržite.

Hráte výlučne po slovensky?

Áno, Kulpín je na 80 percent slovenská dedina. Hráme nielen slovenských, ale aj zahraničných autorov, vždy si však nájdeme slovenskú predlohu, v srbsčine nehráme vôbec.

Na festival Scénická žatva ste prišli s hrou Stanislava Štepku. Prečo ste si vybrali hru Konečná stanica?

Vybral nám ju režisér Alexander Bako. Náš herecký súbor je veľmi početný, nevedel, čo s nami, a tak našiel predlohu, v ktorej je veľa postáv. Navyše Stanislav Šteпка je staropazovský zať. Jeho manželka pochádza zo Starej Pazovy, čo je ďalšie slovenské mesto vo Vojvodine, vzdialené od Kulpína približne 120 kilometrov. Pán Šteпка chodieval do Starej Pazovy a Alexander Bako sa s ním osobne pozná. Radošinci hrali dokonca aj u nás v Petrovci.

Čím vás oslovil samotný Štepkov text?

Je síce šitý na slovenské pomery deväťdesiatych rokov, ale čiastočne sa dá preniesť aj k nám. Viaceré časti a repliky dokonalo sedia na našu súčasnú politickú a ekonomickú situáciu.

Snažili ste sa urobiť predstavenie tak, aby z neho boli cítiť najmä Radošinci, alebo ste si povedali – urobíme to inak?

Nechceli sme, aby sa inscenácie na seba podobali. To bol dôvod, prečo sme si nepozreli ani predstavenie v podaní Radošincov, ani film, ktorý bol podľa neho natočený. Urobili sme tak až po našej premiére.

A čo ste zistili?

Že ich predstavenie trvá omnoho dlhšie ako to naše. Stano Šteпка napíše text, ale potom veľa improvizuje. My sme ho nechceli kopírovať, chceli sme, aby to bolo trošku iné, aby to bolo naše a aby to v prvom rade pochopilo naše publikum. Konečnú stanicu sme hrali už aj tu na Slovensku v Topoľčanoch a reakcie publika boli super.

Na Scénickú žatvu prišli divadelníci z Kulpína s hrou Stanislava Štepku Konečná stanica.

Viaceré repliky zo Štepkovej hry sedia aj na politickú situáciu v Srbsku.

Je rozdiel medzi obecnstvom na Slovensku a v Srbsku?

Je to iné. Na Slovensku je to tak, že keď niečo povie Radošinec, tak je to smiešne. Obecnstvo sa vie rýchlo naladiť na radošínsky humor. Naši ľudia vnímajú Konečnú stanicu osobnejšie, zrejme je to kvôli celkovej situácii, ktorá u nás nie je veľmi ružová.

Na Slovensku je to viac komédia a v Srbsku skôr tragikomédia?

Áno, presne tak.

Čím to je, že v Kulpíne je slovenská kultúra aj po tristo rokoch stále živá?

Súvisí to s veľmi silnou národnou hrdosťou. Naši predkovia museli držať spolu, aby nejako prežili tých tristo rokov. Zažili maďarizáciu, prvú svetovú vojnu, druhú svetovú vojnu a všeličo iné.

Svoju úlohu, samozrejme, zohrala aj Matica slovenská, ktorá bola v Srbsku založená v roku 1932. Jej pôsobenie bolo prerušované a definitívne obnovená bola až na začiatku deväťdesiatych rokov, čiže v tých najhorších možných podmienkach – rozpadla sa Juhoslávia a začala sa občianska vojna. Bolo to obdobie silného nacionalizmu. Sme síce menšina, ale vo Vojvodine máme veľké práva. Máme svoje základné a stredné školy, na univerzite v Novom Sade môžeme študovať slovenský jazyk a literatúru. Máme Národnostnú radu slovenskej národnostnej menšiny v Srbsku, sedemdesiatročný novosadský rozhlas, lokálne rozhlas, týždenník Hlas ľudu.

Čiže slovenské deti vo Vojvodine vyrastajú do veľkej miery v slovenskej kultúre?

Áno.

Ktorý jazyk je pre ne prvý? Slovenčina alebo srbsčina?

Doma sa rozprávame iba po slovensky. Srbsčine rozumieme, nemáme s ňou problém. Napríklad Maďari majú so srbsčinou ťažkosti, sú to veľmi rozličné jazyky. Nevedia sa prehodiť z jedného na druhý. Slovákom to nerobí problémy.

Aj najmladšia generácia, ktorá sa už narodila v Srbsku, sa chce učiť po slovensky?

V slovenských rodinách sa rozpráva po slovensky. V zmiešaných manželstvách sa jeden rodič rozpráva s dieťaťom po slovensky a druhý po srbsky, takže deti vedú rovnocenne oba jazyky. Keď nás navštívia Slováci, vravia, že je to veľmi zvláštne, prídu do obchodu, miesto je cudzie, no hovorí sa tam ako u nich doma. Situácia sa však mení z iného dôvodu. Ľudia z miest si kupujú domy na dedinách, preto už ani Báčsky Petrovec, ani Kulpín nie sú čisto slovenské ako kedysi.

Centrom slovenskej kultúry v Srbsku je Báčsky Petrovec?

Dalo by sa to tak povedať. Báčsky Petrovec je okresné mesto, okolo neho sú ešte dediny Kulpín, Hložany a Maglič. Maglič je srbská dedina a tie ostatné sú slovenské.

Silná slovenská enkláva je aj v Kovačici, čiastočne v Starej Pazove a v ďalších menších dedinách. Máme však veľký problém s migráciou.

Ľudia odchádzajú na Slovensko?

Áno, za prácou. Niekedy aj celé rodiny. Bolo nás viac ako šesťdesiat tisíc, potom už len päťdesiat tisíc a teraz to bude možno ešte menej. •

Divadlo KUS Zvolen hrá v Srbsku výlučne po slovensky.

Divadlo Materinky zo Šale postúpilo na Soénickú žatvu s inscenáciou Pinocchio.

Hlavnou témou Pinocchia je vzťah otca so synom a túžba stať sa naozajstným chlapcom.

ukončilo Divadlo poézie Čiapka z Michaloviec roztapašnou miniatúrou o čertovských učňoch.

Ani druhý deň prehliadky sa nenechal zahanbiť a začal sa veľkolepo a výpravne muzikálovým spracovaním príbehu Pinocchia v podaní Divadla Materinky zo Šale. V duchu klasických príbehov pokračoval aj divadelný súbor Lano z Bratislavy, ktorý priniesol osviežujúcu aktualizáciu textu Čin-Čin s názvom Činohra. Záver prehliadky zostal taktiež v duchu tradičných príbehov vďaka Divadlu Zelenka s príbehom Dvanásť mesiacikov.

Zlaté pásmo pre dva súbory

Tohtoročný program bol naozaj pestrý. Ako hosť sa predviedla Eva Aibazova z Petrohradu, ktorá technikou sandart, piesočnou animáciou, uviedla predstavenie Alica v krajine zázrakov. Ďalším hosťom bolo Divadlo Haliganda z Košíc, ktoré prinieslo interaktívne predstavenie Farebný svet. O poobednú a aj večernú zábavu so storytellingom sa postarala Martina Jánošíková, ktorá nám ukázala, že aj obyčajný príbeh dokáže vtiahnuť diváka do svojho sveta.

Divadlo a deti je súťažnou prehliadkou, preto sa zišla odborná porota v zložení Katarína Hitzingerová, Ján Hyža a Marián Lacko. Zlaté pásmo udelila dvom súborom, ktoré presvedčili spracovaním predlohy, a to Divadlu Materinky zo Šale s inscenáciou Pinocchio a divadelnému súboru Lano z Bratislavy s inscenáciou Činohra.

Pri veľmi vyrovnaných inscenáciách sa porota vzhľadom na komplexné využitie výrazových prostriedkov rozhodla udeliť priamy postup na Soénickú žatvu Divadlu Materinky. V striebornom pásme sa umiestnilo Divadlo SHANTI z Prievidze a detský a mládežnícky divadelný súbor Eva z Čadce. V bronzovom pásme sa umiestnili Bardejovské divadlo z Bardejova, Divadlo poézie Čiapka z Michaloviec a Divadlo Zelenka zo Zvolena. Cenu detskej poroty získala inscenácia Činohra divadelného súboru Lano z Bratislavy.

Divadlo pre najúprimnejšieho diváka

Program Divadla a deti bol naozaj zaujímavý a vyčerpávajúci v tom najpozitívnejšom zmysle slova. Aj tento ročník potvrdil, ako je dôležité hľadať si cesty k detskému divákovi a z pozície nás dospelákov sa mu prihovárať rôznymi témami, o ktorých s ním chceme komunikovať. O tom, že to je jedna z najkrajších, ale aj najťažších divadelných disciplín, presvedčilo sedem súborov. Mne neostáva nič iné, len vysloviť obrovskú vďaku a radosť z toho, že sa tento krásny festival mohol konať aj tento rok. Vďaka organizátorom, hercom, režisérovi, dramaturgom, dramatikom, technikom a všetkým úžasným „šialencom“, ktorí robia divadlo a robia ho o to krajším, že ho robia pre najlepšieho a najúprimnejšieho diváka – pre deti. Želám Divadlu a deti mnoho ďalších ročníkov, skvelých divákov a mnoho tvorivých chvíľ a stretnutí. •

Celoštátna
súťaž
Divadlo
a deti

Dospelí deťom a deti dospelým

Na začiatku leta sa v Rimavskej Sobote uskutočnil 28. ročník celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky divadla dospelých hrajúcich pre deti. Zúčastnilo sa na nej sedem súborov z celého Slovenska, ktoré priniesli tematicky a žánrovo rozdielne inscenácie.

JÁN HYŽA • FOTO | Jakub Jančo

Dej súťažno-prehliadkového príbehu bol nesmierne napínavý. Jednotlivé dejstvá sa postupne odohrávali od Košíc až po Bratislavu a záverečná katarzia nastala v Rimavskej Sobote – na divadelnej prehliadke Divadlo a deti, kde dospelí hrajú pre deti a deti sú pre dospelých odvážnym, kritickým a najmä úprimným publikom. Tak sa na pár chvíľ, hodín či dní stáva zo svetov dospelákov a detí jeden svet – ten náš.

V duchu tradičných príbehov

Na celoštátnej postupovej súťaži a prehliadke divadla dospelých hrajúcich pre deti sa stretlo sedem súborov z rôznych kútov

Slovenska. Ich príbehy a cesty do Rimavskej Soboty boli rôzne. Cez rozprávkovú ulicu nám Divadlo „A“ a Divadlo SHANTI z Prievidze ukázali, že aj taká normálna ulica skrýva množstvo príbehov ľudí, ktorí nie sú vždy takí, ako sa na prvý pohľad zdajú. To, že priateľstvo a sloboda sú cenným darom, ktorý nás môže nečakane prekvapiť a postretnúť, porozprával Adonis a Uhlík z Bardejovského divadla v príbehu Adonis a jeho hosť. Detský a mládežnícky divadelný súbor Eva z Čadce oživil príbeh Kapitána Budzogaňa svojím spracovaním v inscenácii Roztopašné kráľovstvo, ktorý humorne a s nadsádzkou vyrozprával príbeh kráľa a jeho troch nezbedných dcér. Prvý prehliadkový deň

Hľadať si cesty k detskému divákovi je jednou z najkrajších, ale aj najťažších divadelných disciplín.

„Vedúci súborov so svojimi deťmi obetovali čas, priestor, rodinu, kamošov a domácich miláčikov, aby vytvorili reprezentatívne predstavenia o detskej duši.“

Celoštátna
súťaž
Zlatá
priadka

Zlatá priadka

je celoštátna postupová súťaž a prehliadka detskej dramatickej tvorivosti a zároveň vrcholné stretnutie súborov a sólistov vo všetkých druhoch a žánroch divadla hraného deťmi – činoherného, bábkového, hudobno-dramatického, pohybového, pantomimického a dramatickej hry deťmi. Zlatá priadka sa ako celoštátna súťaž uskutočňuje od roku 1971 – najprv pod názvom Detská divadelná Trnava (1971 – 1974), potom Detská divadelná Šaľa (1975 – 1995) a od roku 1996 Zlatá priadka – Šaľa.

Dopriadkovali po štyridsiaty ôsmykrát

Cez krajské kolá súťaže detskej dramatickej tvorivosti prešlo minulý rok vyše 70 súborov približne s tisícovou deťmi. Ich vystúpenia sledovalo vyše tritisíc divákov a hodnotilo 20 odborných porotcov.

KATARÍNA HITZINGEROVÁ • FOTO | Jakub Jančo

Celoštátna postupová súťaž a prehliadka detskej dramatickej tvorivosti sa aj v roku 2019 konala v Šali. Na 48. ročníku sa prezentovalo trinásť najlepších súborov z celého Slovenska. Divadelné súbory sa v inscenáciách venovali rôznorodým témam, ale aj interpretačným štýlom. Okrem originálnych autorských tém sme sa stretli aj s adaptáciou literárnych predloh a jednej

filmovej predlohy. Súbory nenadužívali rekvizity, ktoré by boli navyše alebo z rôznorodého materiálu. Vo všeobecnosti pracovali s minimalistickou scénografiou. Autorov inscenácií len niekedy „zviedla“ hudba na iné chodníčky. V každom prípade, na javisku sa predviedli zocelené kolektívy, v ktorých funguje mušketierske: všetci za jedného a jeden za všetkých.

„Členovia poroty mimoriadne citlivo vnímali nielen výsledok inscenácie, ale aj proces v rámci tvorivej dramatiky.“

Predstavenia o detskej duši

Na Zlatej priadke sme videli niečo neobyčajné, ako napríklad inscenáciu Neobyčajné deti slečny Peregrinovej, kde je každý hrdinom ako v inscenácii o Jánošíkovi#hľadanom hrdinovi. Zlatá priadka je niečo ako Marakéš, v ktorom sa premiestňujeme z príbehu do príbehu, z ilúzie do reality a naopak. Interpreti cítili všetky emócie ako Valeriánka alebo ako decká triedneho učiteľa pána Štefánku. Všetci na sebe pracovali ako v inscenácii Ale sme sa narobili.

Deti veľmi citlivo vnímajú dianie v dnešnom svete a priblížili to aj inscenáciou Múdry Maťko (ktorý stretol hlupákov), a niekedy ste dostali chuť s nimi odísť do Savany smart, lenže by to bolo ako v predstavení Ďalší prípad! Inokedy mali diváci aj interpreti pocit, že sú zakliati ako Zhavranení, zavretí v kletke ako Cisárov slávik alebo že sú aj Mužom, ktorý chýbal.

Na javisko priniesli veľmi dôležité témy, akou je aj Eco téma. Vedúci súborov so svojimi deťmi obetovali čas, priestor, rodinu, kamošov, frajerov a frajerky, domácich miláčikov atď., aby vytvorili reprezentatívne predstavenia o detskej duši, ktoré prezentovali na šalianskych doskách.

Porota, ktorá pracovala v zložení Katarína Hitzingerová, Ján Hyža, Daniela Evjáková, Alena Lelková a Kateřina Šteidllová, vybrala z trinástich súťažiacich súborov jeden najlepší (inscenácia Zhavranení, DDS MoDRé TRaKy, ZŠ s MŠ Lúky, Vráble), ktorý sa stal absolútnym víťazom. Na základe hodnotiacich kritérií porota zadala jednotlivé súbory do troch pásiem: zlatého, strieborného a bronzového. Členovia poroty mimoriadne citlivo vnímali nielen výsledok inscenácie, ale aj proces v rámci tvorivej dramatiky, ktorý je pre prehliadku, akou je

Zlatá Priadka, nevyhnutne dôležitý v rámci vzdelávania umením.

Detská porota (fórum) pod vedením Barbory Jurinovej, ktorá je dôležitou súčasťou každoročnej Zlatej priadky a je inšpiráciou pre budúcich umelcov, udelila spomedzi rovnakého počtu súborov cenu Divadlu Tribunalis pri ZUŠ J. L. Bellu v Liptovskom Mikuláši za inscenáciu Štefánka.

Workshopy pre deti aj pre dospelých

Pre účinkujúcich a vedúcich súborov boli pripravené kvalitné vzdelávacie workshopy vedené odborníkmi. Deti si počas workshopu mohli vymyslieť postavu z fantasy filmu alebo sci-fi, rozdelili sa do skupín, predstavili sa navzájom a spoločnými silami vymysleli meno klanu, jeho erb, mapu a tanečný rituál. Druhý deň sa zabavili výrobou škatuľky pre obeť a večerný rituál, ktorý spolu vymysleli a naskušali. Tretí deň workshopu sa nám po príchode do miestnosti naskytl pohľad na deti, ktoré sedeli v kruhoch rozdelené do tímov – kameň, voda, les, vesmír a oheň. Pre vedúcich a režisérov súborov, seminaristov a lektorov boli určené každodenné rozborové a hodnotiace semináre s odbornou porotou, ako aj workshop divadelnej scénografie pod vedením Michala Lošonského.

Chcela by som vyzdvihnúť výbornú organizáciu zo strany Národného osvetového centra (Alexandra Štefková) a Mestského kultúrneho strediska v Šali (Roman Hatala). Zlatá Priadka stojí na ľuďoch, ktorí ju pripravujú niekoľko mesiacov predtým. Patrí im vďaka za to, že sa im darí túto výnimočnú prehliadku udržiavať a zveľaďovať. •

ALE SME SA NAROBILI!

DDS Bečína, Nová Dubnica

Réžia: Míriam Martináková
ZLATÉ PÁSMO

Špeciálna cena za kolektívnu interpretáciu

CISÁROV SLÁVIK

SPAD pri ZUŠ vo Svidníku

Réžia: Darina Marková a kol.
BRONZOVÉ PÁSMO

MARAKÉŠ

DDŠ Ochotníček,
Púchovská kultúra, s. r. o.

Réžia: Peter Hudák
STRIEBORNÉ PÁSMO

MÚDRY MAŤKO A HLUPÁCI

Zvončeky z Kapušian III.
pri SZUŠ v Kapušianoch

Réžia: Irena Kašalová
STRIEBORNÉ PÁSMO

Špeciálna cena za autentické spracovanie témy

MUŽ, KTORÝ CHÝBAL

DDS DRIM pri ZUŠ
J. Rosinského v Nitre

Réžia: Marica Šišková
STRIEBORNÉ PÁSMO

Špeciálna cena za javiskové spracovanie témy

ZHAVRANENÍ

DDS MoDRé TRaKy,
ZŠ s MŠ Lúky, Vráble

Réžia: Štefan Foltán
ZLATÉ PÁSMO

1. miesto a nominácia
na Scénickú žatvu

Divadelný Olymp zvaný MONAKO

Nachádzame sa presne v polovici časovej periódy medzi dvomi ročníkmi Svetového festivalu amatérskeho divadla v Monaku.

Koná sa raz za štyri roky a je to naozajstná divadelná, ale aj spoločenská udalosť, na ktorú sa schádzajú reprezentanti amatérskeho divadla z celého sveta.

Toto uznávané podujatie uzrelo svetlo sveta v roku 1957, keď sa konal jeho 1. ročník. Za ten čas si festival vybudoval prestížne postavenie a ako jediný môže používať prívlastok „svetový“, všetky ostatné festivaly (s výnimkou svetového festivalu detského amatérskeho divadla v japonskej Toyame) sú už „len“ medzinárodné.

Dostať sa do Monaka je malý zázrak

Svetový festival amatérskeho divadla v Monaku alebo Mondial du théâtre Monaco je pre amatérske divadlo niečo ako majstrovstvá sveta vo futbale pre futbalistov alebo olympijské hry pre športovcov. Koná sa raz za štyri roky a počet účastníkov je stanovený na 24. Dostať sa tam je malý zázrak a to, že sa to slovenským neprofesionálnym súborom podarilo celkovo deväťkrát počas šestnástich ročníkov, je absolútna špička. Nenašlo by sa veľa krajín sveta, ktoré by sa mohli pochváliť toľkými účasťami. Okrem domácich to boli možno USA, Japonsko a Rusko. A to sú veľmoci, ktoré si netrúfnu prehliadať ani monackí organizátori. Rozmýšľal som nad dôvodmi, ktoré stáli a stoja za týmto fenomenálnym úspechom slovenského amatérskeho divadla. Keďže

samotnému výberu inscenácie najskôr predchádza výber účastníckych krajín a až potom je možné nominovať konkrétnu inscenáciu, tak je jasné, že divadelná kvalita inscenácie nie je jediným, aj keď v konečnom dôsledku rozhodujúcim faktorom. Takže popri nepopierateľných divadelných kvalitách (na základe ktorých je krajina pozývaná znovu) sú to aj diplomatické schopnosti, dobrá povest a divadelná tradícia, zvuk amatérskeho divadla vybratej krajiny a tiež kvalitná predošlá umelecká aj spoločenská reprezentácia.

Pravidlá, s ktorými treba rátať

Samotný výber a podmienky účasti sú spísané do obsiahlej brožúrky, a tak by som si dovoľil zvýrazniť len tie najdôležitejšie či najzaujímavejšie:

Musia to byť inscenácie pre dospelých (v ľubovoľnom žánri či forme).

Inscenácie nesmú presahovať 60 minút – tu by som spomenul perličku, že pri našej prvej účasti (Divadelné združenie Partizánske: Prvá jazdecká) nás upozornili, že po 55 odohratých minútach sa na malom svetelnom semafore umiestnenom v strede na proscéniu javiska rozsvieti oranžové svetielko, dve minúty pred

Z-divadlo zo Zelenča vystúpilo v roku 1981 na Svetovom festivale amatérskeho divadla v Monaku s inscenáciou Don Juan.

Divadlo Commedia sa na Svetový festival amatérskeho divadla prebojovalo dvakrát. Prvý raz to bolo s inscenáciou Malka.

časovým limitom červené a presne po 60 minútach sa vypnú všetky svetlá na javisku! Boli to riadne nervy, ale zvládli sme to.

Čas na prípravu inscenácie je 60 minút vrátane stavby scény, svietenia a podobne, čas na demontáž scény je 30 minút. Stihnúť tieto limity dá riadnu fušku, zvlášť keď nepracujete s jednou plachtou alebo nerobíte pantomímu. Dôvod je jednoduchý – každý deň sa v troch hracích priestoroch odohrajú tri rôzne inscenácie. Hrá sa vždy o šiestej, o ôsmej a o desiatej večer. A aby sa to stihlo aj s presunmi divákov, časové limity sú prísne a nekompromisné.

Súbory musia v predstavení používať materinský jazyk – na festivale v Monaku ide nielen o divadelné hodnoty, ale aj spoločenské či medziľudské kontakty a vzájomné spoznávanie kultúr.

Divadelné združenie Partizánske: Prvá jazdecká (Historky z vojny).

Odmenou pre súbory je okrem potlesku a pochvalných slov divákov špeciálna plaketa s logom festivalu, ktorú dostane každý zúčastnený súbor. Pravidelne sa konajú aj hodnotiace semináre, ktoré vedú dvaja skúsení divadelní tvorcovia či odborníci (ja osobne som mal tú česť byť jedným z nich v roku 2013).

Okrem týchto divadelných povinností musí súbor plniť mnoho spoločenských úloh a dôstojne reprezentovať svoju krajinu. Deje sa tak na spoločenskom obede s predstaviteľmi miestnej vlády, počas prezentácie krajiny nasledujúci večer po predstavení, kde sa očakáva kultúrne vystúpenie (spev, folklór alebo tanec) a môže to byť aj ochutnávka kulinárskych špecialít krajiny. Účasť na hodnotení je samozrejmosť. Svoju inscenáciu súbor prezentuje v deň vystúpenia na plošine otvoreného nákladného vozidla, ktoré jazdí po celom Monte Carle a hlasitou hudbou a krátkymi ukážkami z predstavenia pozýva ľudí vrátane turistov na produkciu. Na všetkých predstaveniach sa zúčastňujú členovia kniežacej rodiny a medzi účastníkmi sa na večernú diskotéku zastaví napríklad aj sám princ Albert II. Neoddeliteľnou súčasťou celého festivalu sú viaceré workshopy, ktoré vedú skúsení divadelníci a lektori z rôznych krajín celého sveta. Je potešiteľné, že jedným z nich bol herec a režisér Juraj Benčík, ktorého si určite pamätáme aj ako míma slávneho Cirque de Soleil.

”

Z-divadlo zo Zelenča nám vďaka svojim inscenáciám v réžii Jožka Bednárika urobilo také skvelé meno, že z neho čerpáme dodnes.

Od roku 1975 pracovalo Z-divadlo pod režijným vedením Jozefa Bednárika, ktorý ho priviedol na špičku amatérskej divadelnej scény na Slovensku. S inscenáciou Gulčoka vystúpil súbor na festivale v Monaku v roku 1985.

Súčasťou každého ročníka festivalu je aj Valné zhromaždenie Medzinárodnej asociácie amatérskeho divadla AITA/IATA, ktoré sa okrem zhodnotenia práce v uplynulom období venuje hlavne zámerom, ako uľahčiť prácu a prezentáciu amatérskym divadelníkom celého sveta s dôrazom na krajiny, ktoré nedosahujú výrazné ekonomické parametre (najmä z Afriky, Ázie či Južnej Ameriky). Veľkú pozornosť venujú zástupcovia účastníckych krajín aj aktivitám pre mládež a príprave a realizácii rôznych školiťských a vzdelávacích podujatí. Pravidelne sa v tomto čase konajú voľby funkcionárov a prezidenta/ prezidentky celosvetovej organizácie, ktorou je v súčasnosti pani Béatrice Cellario z Monaka.

4 najčastejšie otázky

Keď sa bavíme o festivale v Monaku, vždy sa ma ľudia pýtajú tie isté otázky:

Ako sa tam súbor môže dostať?

Je to dlhá a zložitá cesta. Najskôr musí Slovensko zaslať prihlášku, v ktorej uvedie spôsob, akým je amatérske divadlo u nás organizované a ako prebieha proces nominácie. U nás je to je systém postupových krajských a celoslovenských prehliadok za posledné štyri roky a tiež festival festivalov – Scénická žatva. Do úvahy pripadajú inscenácie, ktoré uspeli na týchto vrcholových prehliadkach. Ak nás vyberú do širšieho výberu krajín, tak až potom môžeme zaslať návrh inscenácie alebo inscenácií. Súbor potom musí splniť množstvo požiadaviek – od zaslania videozáznamu inscenácie z fixnej kamery, do angličtiny preloženého scenára až po detailné technické požiadavky. Celý proces je na konci, až keď príde oficiálna pozvánka pre súbor.

Kto platí účasť súboru na festivale?

Zvykom na väčšine medzinárodných prehliadok a festivalov je, že súbor si platí cestu a organizátor hradí ubytovanie a stravu. Častou podmienkou býva aj limit na počet osôb, ktorým organizátori platia pobyt – často je to počet 10, resp. 12 osôb vrátane technického sprievodu. A to je aj prípad festivalu v Monaku. Ak by ste tam cestovali letecky, tak vám zabezpečia aj dopravu z letiska v Nice.

Ako dlho tam súbor môže zostať?

Sú to 4 noci, teda 5 dní – z toho dva dni hráte vlastné predstavenie. Veľa času na turistiku nezostáva. Ale ak veľmi chcete, návšteva Nice sa dá určite stihnúť. Mnohí si nenechajú ujst možnosť absolvovať pešo aspoň trasu, po ktorej sa jazdí Formula 1. Z ďalších atrakcií stojí za to prehliadka kniežacieho paláca, exotických záhrad či prechádzka po krásnej, no nie príliš rozsiahlej japonskej záhrade.

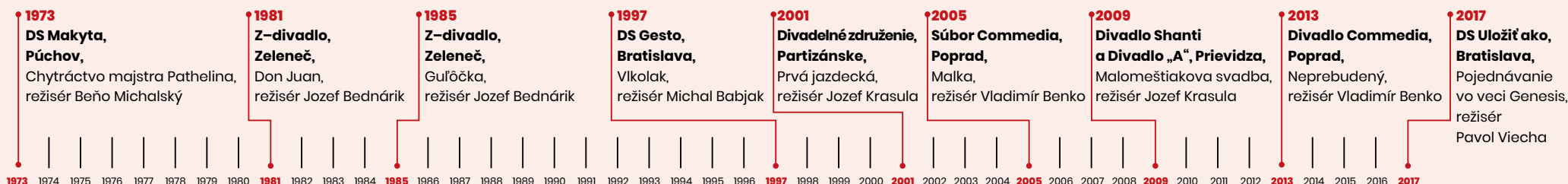
Ako reaguje publikum na slovenské inscenácie?

Z vlastnej skúsenosti musím povedať, že publikum tvoria prevažne divadelníci a delegáti kongresu, takže sú to ľudia, ktorí divadlo milujú a tešia sa na všetky predstavenia. Často býva výhodou, že ak vášmu jazyku nerozumejú, o to viac dávajú pozor na „divadelný jazyk“ – javiskové znaky, metafory či obrazy. Ak ste zvyknutý ho používať, tak o porozumenie sa obávať nemusíte.

Odkaz, na ktorý treba nadviazať

V súvislosti s monackým festivalom treba spomenúť ešte jeden súbor a dve výnimočné osobnosti, ktoré spájajú to najlepšie zo slovenského amatérskeho divadla a Mondial du théâtre v Monaku. Je to Z-divadlo zo Zelenča, ktoré nám vďaka svojim inscenáciám v réžii Jožka Bednárika urobilo také skvelé meno, že z neho čerpáme dodnes. A Pepka Slobodová ako Gulčoka patrí do zlatého fondu histórie festivalu. Žiaľ, ani jedna z týchto fenomenálnych osobností už nechodí po pozemských doskách, ktoré znamenajú svet, ale verím, že ak na nás pozerajú niekde zhora, tak sa určite tešia, že sme na ich odkaz dokázali nadviazať a možno ho aj udržať a rozvíjať. A to je výzva pre slovenských divadelníkov aj do budúcnosti! •

Zoznam slovenských účastníkov, ktorým sa podarilo prebojovať na Svetový festival amatérskeho divadla v Monaku | 1957 – 2017

Sme vír na pokojnej hladine

Robia divadlo, za ktorým sú ľudia ochotní cestovať stovky kilometrov. Vďaka manželom Ditteovcom vznikol v budove bátovského kultúrneho domu živý priestor, v ktorom vzniká jedinečné súčasné umenie. Divadlo Pôtoň existuje už 20 rokov.

MATEJ VANOCH • FOTO | Miroslava Spodniaková, Filip Lašut, Michal Ditte, Katarína Hudačinová, Jan Kostaa, Ľuboš Dobias, Tíbor Vecan, Radovan Dranga, archív divadla

V Bátovciach sa dá dostať autom za necelé dve hodiny. Vlakom je to o čosi dlhšie, aj s čakaním v Leviciach na miestny autobus sa to dá zvládnuť do troch hodín. Nie je to koniec sveta, ale pre človeka z Nitry, Žiliny alebo Bratislavy to nie je veľmi poruke. Napriek tomu sem ľudia pravidelne cestujú, často len na otočku. Nie je to kvôli peknému barokovému mostu cez riečku Sikenica ani kvôli obecnému múzeu či Bátovskému jarmoku. Do Bátoviec sa chodí do divadla. Každé predstavenie Divadla Pôtoň, ktoré sídli na konci obce v miestnom kultúrnom dome, je udalosťou, za ktorou sa divadelným kritikom, odborníkom, ale hlavne obyčajným divákom oplatí vycestovať. Znie to ako zázrak, ale je to skutočnosť. O tom, ako sa dá tvoriť umenie uprostred ničoho, sme sa rozprávali s Ivetou Ditte Jurčovou a Michalom Dittem, ktorí stoja za Divadlom Pôtoň.

O vašom divadle si ľudia často myslia, že sídli v dedine Pôtoň. Vy ste však v Bátovciach...

Iveta: Pôtoň je tu. Tu, za týmto stolom. Ľudia si myslia, že ide o názov obce, mestečka alebo mestskej časti, ale my sme názov Pôtoň prebrali z poviedky Karola D. Horvátha Ochladzuje sa, ktorú pre nás upravil do formy divadelného textu. Vznikla z toho prvá inscenácia, ktorú sme vytvorili pod občianskym združením Pôtoň. Dej sa odohrával vo fiktívnej dedinke, Karol D. Horváth pravdepodobne vytvoril jej názov skomolením slova Potôň, tých máme na Slovensku niekoľko.

Vtedy ste ešte boli amatéri, dnes ste uznávaným profesionálnym divadlom. Stále vám ten názov vyhovuje?

Iveta: Tým sme sa zaoberali, keď sme sa profesionalizovali. V zahraničí často vznikali rôzne omyly pri zapisovaní a vyslovovaní, nakoniec sme si však povedali, že sme si už na názov zvykli a nič sa meniť nebude. Raz sme stáli s hercom Ivanom Palúchom pred našou budovou a medzi rečou nám pochválil názov. Dovtedy sme nevedeli, že pôtoň je archaické slovo, ktoré znamená vír na hladine rieky. Naozaj príznačný názov pre naše divadlo a pre to, čo robíme. Všetko sa tu zdá veľmi pokojné, ale je to tak len na pohľad.

Michal: Keď sme sem pred desiatimi rokmi prišli, vôbec sme netušili, čo všetko nám táto lokalita poskytne. Bátovce sú v Levickom okrese, na hraniciach Hontu a Tekova, v blízkosti Štiavnických vrchov. Tento región má veľa geografických zaujímavostí a zvláštností.

Ako vzniklo Divadlo Pôtoň?

Iveta: Začínali sme v Tekovských Nemciach. S mojím bývalým manželom sme založili súbor Etudka Tekovské Nemce, ktorý bol predchodcom Divadla Pôtoň. Vtedy sme ešte netušili, ako sa robí divadlo. Pomohla nám metodička Alenka Kršiaková z Pohronskeho osvetového strediska, ktorá videla, že nám nechýba nadšenie, ale potrebujeme aj vedomosti. Spojila nás s lektorom a režisérom

Zdroj: Miroslava Spodniaková, TREND

Na projekte Equinoxe spolupracovali s Divadlom Pôtoň umelci z Mexika, Francúzska a Maďarska.

Ferkom Držíkom, ktorý viedol v Leviciach Slovenské pohronské javisko. Nadviazali sme s ním veľké priateľstvo a začali intenzívne spolupracovať. Keď v pomerne mladom veku zomrel, prevzala som jeho režisérsku úlohu a úplne prirodzene som začala prepájať Etudku a Slovenské pohronské javisko. Takto vzniklo Divadlo Pôtoň.

Viem, že ste neskôr zvažovali aj sťahovanie do Bratislavy. Neľutujete, že ste ostali v Bátovciach?

Michal: Ťažko povedať, model fungovania na dedine nám vyhovuje. V Bratislave vládnu rôzne záujmy, či už developerov, alebo iných štruktúr, ktoré obmedzujú priestor pre kultúru. Kolegovia z mesta musia každú chvíľu bojovať, vyjde nejaká výzva a priestor vyhrá združenie, ktoré vzniklo dva dni predtým. Od takýchto vecí sme sa chceli odstrihnúť a povedali sme si, že radšej budeme trochu od ruky. Nie je to až taká tragédia, pretože z Bratislavy do Bátoviec sa dostanete pri dobrej premávke za necelé dve hodiny. To, že sme mimo centra, má, samozrejme, svoje dôsledky. V umeleckých kruhoch ešte stále prevláda zvláštny predsudok – čo už sa dá vytvoriť na dedine a pre koho je to vôbec určené? Našťastie k nám chodia divadelní kritici a poznám viacerých, ktorí prídu radšej na premiéru do Bátoviec ako na reprízu do Bratislavy.

Iveta: Ja som nechcela odísť od ľudí, s ktorými som začínala. Navyše sa neskôr ukázalo, že témy, ktoré prináša táto lokalita, sú veľmi zaujímavé a hlavne sú zásadne iné ako tie, ktoré ponúka mesto. Cítili sme, že je tu množstvo materiálu, s ktorým môžeme pracovať.

Neobávali ste sa, že nebudete mať pre koho hrať?

Iveta: Pravdaže, tento problém riešime stále, hoci máme divákov, ktorí sú ochotní za nami vycestovať. Niektorí prichádzajú dokonca z východu Slovenska, často aj na otočku, čo je úplne neuveriteľné. Napriek tomu máme s diváckou základňou problém. Doteraz sa nám nepodarilo osloviť viac ľudí z Bátoviec, miestnych k nám chodí naozaj veľmi málo. Na druhej strane, nie je až také dôležité, ako často hráte a pre koľko divákov, ale skôr ako prebieha proces tvorby a aká je vaša ochota experimentovať. Nechceme sa vzdať nášho laboratória, v ktorom všetko vzniká, pipleme sa s každou témou, zápasíme s ňou a pozorujeme ju z rôznych uhlov pohľadu. Každé naše predstavenie je slávnosťou, stretnutím s divákmi, s ktorými sa chceme rozprávať. Aj preto sa snažíme udržať si zdravú mieru hrania. Keď sa nejaká inscenácia hrá stokrát, stane sa chtiac či nechtiac výrobným produktom. Tohto sa chceme vyvarovať. Preto je dramaturgia nášho priestoru postavená nielen na divadle, ale aj na ďalších aktivitách.

Akú veľkú časť obecnstva tvoria tí, ktorí za vami musia cestovať?

Michal: Približne 90 percent publika pricestuje z miest, ktoré sú ďalej ako 50 kilometrov. Na naše prestavenie Pastierske symfónie, ktoré sme odohrali pred pár dňami, prišli ľudia z Čierneho Balogu, Bratislavy, Žiliny, Novej Bane, Banskej Bystrice, Nitry či z Vrábľa. Nebolo tu kde zaparkovať. Ľudí z Levíc a okolia prišlo minimum. Raz nám volala pani, ktorá sa k nám vybrala na predstavenie Americký cisár. Uprostred cesty zistila, že je vypredané.

Pri písaní hry Dve slová Belisy Súmracnej... príbeh Evy Luny, sa Michal Ditte inšpiroval novelou Isabely Allendeovej.

.....”
Hľadáme prepojenia s prírodou, nové prostredia, narúšame verejný priestor a trochu aj konformitu diváka. To je naša cesta, na ktorej nepotrebujeme osloviť davy, postačí nám, keď poskytneme intenzívny zážitok malej skupine ľudí.

Volala mi z auta, či sa má otočiť a ísť naspäť do Modry. Tie dve miesta sme ešte niekde našli.

Prečo sa do divadla nevyberie človek, ktorý býva dvadsať metrov od vás? Ako si to vysvetľujete?

Michal: Súvisí to s percentami. Národné osvetové centrum kedysi robilo prieskum, z ktorého vyplynulo, že do divadla chodia dve percentá populácie. Keď si to prepočítam na Bátovce, tak približne toľko miestnych chodí na naše predstavenia.

Iveta: Máme niekoľko miestnych fanúšikov, ktorí sú našimi pravidelnými divákmi a zúčastňujú sa aj na ostatných aktivitách. Prídu sa pozrieť na výtvarníkov, na workshopy, dokážeme ich zapojiť do komunitných aktivít. Je ich ale málo.

Michal: Máme aj takú skupinu miestnych, ktorí vyhľadávajú premiéry a výrazné projekty, ktoré vnímajú ako istý typ slávnosti. Mali sme tu medzinárodný projekt s Mexičanmi, Francúzmi a Maďarmi a na ten sa prišli pozrieť, lebo predtým stretli v potravinách umelcov inej pleti, ktorí si tam prišli kúpiť tresku s rožkom. Alebo videli na ulici operného speváka, ktorý nemal kde precvičovať, a tak chodil po dedine a spieval operné árie. Zastavovali sa na ulici a nevedeli, koľká bije.

Nie je problém v tom, že Bátovčania vnímajú vaše divadlo ako príliš náročné a radi by prišli na niečo ľudovejšie?

Michal: Presne túto teóriu mal aj starosta, ktorý chcel seniorom ponúknuť divadelné predstavenie. Zavolał jedno ochotnícke divadlo, ktoré videl na folklórnom festivale. Prišli s autorskou komédiou, my sme im pripravili priestor, nasvietili sme ho a výsledkom bolo, že prišlo približne päťdesiat ľudí. Toľko chodí bežne aj na naše produkcie. Vtedy mi jedna miestna dôchodkyňa povedala: „No vidíte, je tu toľko ľudí ako na tej vašej alternatíve.“ Nie je to v tom, že by ľudia nemali možnosti, ako tráviť voľný čas a spoločensky alebo kultúrne sa vyžiť.

Je to o nastavení, čomu dajú v danom momente prednosť. Či záhradke, televízoru, rádiu, internetu alebo divadlu.

Podporuje vás obec? Na webovej stránke Bátoviec je odfotený kostol, požiarnické autá, sú tam rôzne zmienky o miestnych aktivitách, ale o vás som tam nenašiel nič.

Michal: Naše aktivity nie sú niečím, čím by obec žila a mala potrebu to propagovať. Na druhej strane som presvedčený o tom, že väčšina miestnych je hrdá na to, že tu sme, a to aj v prípade, že k nám nechodia. A keď sa objavíme v televíznom vysielaní a hovorí sa o našom úspechu, tak vtedy je tá hrdosť znásobená. Veľa ľudí si uvedomuje aj ekonomickú stránku nášho pôsobenia v Bátovciach. Niektu u nich prevádzkuje priestor, ktorý by za iných okolností chátral alebo by bol málo využívaný a nikto by do neho neinvestoval. Iste, časť miestnych zrejme nie je nadšená tým, že sme sem prišli, obsadili ich priestor a po dedine chodia cudzí ľudia.

Diváci sú ochotní za vami vycestovať. Ako je to s hercami?

Michal: Keď sme sa sem nasťahovali, tak tu nebolo vybudované prakticky nič. Všetko sme robili nanovo. Už vtedy sme vedeli, že chceme robiť divadlo a popri tom poskytovať rezidenčné pobyty iným umelcom, ktorí tu budú žiť a pracovať na svojich dielach. Bolo jasné, že na to, aby sme to dosiahli, potrebujeme mať ubytovacie kapacity. Vybudovali sme ich a momentálne máme miesto pre jedenástich ľudí. Takže tí, ktorí s nami spolupracujú, bývajú priamo nad divadlom a na skúšku len v papučiach zbehnú dole po schodoch. Žijeme tu takým zvláštnym komunitným spôsobom života, čo je ale často na prospech vecí. Sú to zázračné, časovo ohraničené stretnutia, počas ktorých máme k dispozícii veľa priestoru na vznik nových inscenácií. Môžeme skúšať, koľko len chceme a kedy chceme. Keď sa rozhodneme, že skúšame od druhej ráno, tak skúšame od druhej ráno a nikto nám v tom nezabráni.

Inscenácia Krajina nepokosených lúk využíva výrazové prostriedky bábkového divadla, videoartu a rozhlasovej hry.

Predpokladám, že herci majú rozbehnutých viacero aktivít a asi to nie je jednoduché od všetkého sa odstrihnúť a prísť na niekoľko mesiacov do Bátoviec. Vedia sa zo svojho sveta na istý čas presunúť k vám?

Michal: Keď chcú s nami robiť, tak musia. Pracujeme bez prestávky osem až desať dní, potom máme päť dní voľno a po ňom nasleduje opäť pracovný blok. Nie sme zatvorení v kuse dva mesiace. Dávame si hygienické pauzy na prevetranie, návštevu rodného mesta, ruch elektríciek, metra a iných zlatých vecí, ktoré človek potrebuje, a potom prichádza naspäť k nám, do pokojného prostredia vidieka.

Iveta: Je to zároveň veľmi dobrá selekcia, vďaka ktorej sem prichádzajú len tí, čo naozaj chcú. Vedia, že budú musieť zvládnuť tieto prekážky, a musím povedať, že nie je jednoduché tráviť toľko času v jednom priestore a s tými istými ľuďmi. Chce to isté špecifické osobnostné nastavenie, ale myslím si, že pre ten typ divadla, ktorý robíme my, je to veľmi potrebné. Bez toho by to vlastne ani nešlo.

Michal: Asi pred deviatimi rokmi sme tu mali anglickú skupinu, ktorá s nami strávila tri týždne. Povedali nám, že u nás vytvorili veci, na ktorých by v Anglicku pracovali možno trištvrte roka. V Londýne trvajú presuny po meste dlhšie ako v Bátovciach, musíte si tam nájsť vhodný priestor, všetci majú svoje aktivity, ktoré musia zladieť, a všetko to dlho trvá. Tu museli byť nastúpení, skúšali, kedykoľvek chceli, mali k dispozícii svetlá, scénu. Tento spôsob práce naozaj urýchľuje strašne veľa procesov.

Ďalším benefitom je, že ľudia sa tu naozaj spoznajú. Vedíme internátny spôsob života, ľudia sú neustále spolu, čo má svoje veľké výhody, ale aj nevýhody. Vyskytnú sa, samozrejme, aj konflikty a ponorkové choroby.

Keď ste pred dvadsiatimi rokmi vznikli, tak ste začínali ako neprofesionálne divadlo, teraz ste profesionáli. V akom momente sa divadlo takto zmení?

Iveta: Stane sa to vtedy, keď vám už nestačí robiť občasne. Keď prišiel ten moment, tak som predstúpila pred súbor, ktorý mal zhruba desať až pätnásť členov, a spýtala som sa ich, kto sa chce tomu venovať naplno a dá prednosť divadlu pred čímkkoľvek iným z osobného alebo profesionálneho života. Zostalo nás sedem. O rok neskôr sme sa zredukovali na polovicu. Vyžadovali sme veľmi veľké nasadenie a to bol asi ten bod zlomu, keď sme sa stali profesionálmi. Profesionalizácia neznamena peniaze. Dlhú sme fungovali tak, že sme sa považovali za profesionálov, ale nemali sme dostatok financií. Okolo roku 2003 sme sa navyše rozhodli, že už nebudeme chodiť na súťaže amatérskeho divadla, na ktorých sme často znechucovali ostatných.

Čím ste ich znechucovali?

Iveta: Vyhrávali sme jedno ocenenie za druhým. Ostatných to demotivovalo a ani tá vzájomná komunikácia už potom nebola taká dobrá, hoci sme všetkým vysvetľovali, že sme v tej istej pozícii, nikto nás nepodporuje a robíme to vo svojom voľnom čase.

”

Máme divákov, ktorí sú ochotní za nami vycestovať. Niektorí prichádzajú dokonca z východu Slovenska, často aj na oťočku, čo je úplne neuveriteľné.

”

Každé naše predstavenie je slávnosťou, stretnutím s divákmi, s ktorými sa chceme rozprávať.

Okrem toho som začala robiť metódičku pre divadlo a to už bolo naozaj na hrane únosnosti a profesionality, napriek tomu, že som nezasahovala do žiadnych rozhodnutí poroty. Naše inscenácie vznikali ako amatérske divadlo a mnohí členovia súboru boli naviazaní na systém prehliadok, tešili sa na festivaly, na ktorých boli konfrontovaní a dostávali spätnú väzbu od porotcov. Potom sme si však povedali, že s tým končíme a pokúsime sa divadlo profesionalizovať.

Michal: Rozhodnutie prišlo na festivale v Káhire. Na izbe sme si uvedomili, že už na to dozrel čas. Na Slovensku stačí povedať, že sa profesionalizujete, prestanete chodiť na súťaže amatérskeho divadla a už sú z vás profesionáli. Pravda je, že finančnú odmenu za to, čo robíme, sme si dali prvýkrát až po piatich rokoch.

Hovorí sa, že neprofesionálne divadlo je slobodnejšie, lebo nie je viazané na peniaze, divadelníci si môžu robiť, čo len chcú, a nemusia sa báť experimentovať. Súhlasíte s tým?

Iveta: Podľa mňa to tak nie je. Myslím si, že je to osobnostným nastavením tvorcov. Tvorcovia, ktorí experimentujú, to robia preto, lebo takí naozaj sú, majú v sebe nepokoj, ktorý im nedovolí ísť po vychodených chodníkoch. A je úplne jedno, či je ten človek profesionál alebo nie.

Michal: Ani v SND nikto neplatí pokutu alebo nevráti honorár preto, že sa inscenácia nepodarila. Experimentovanie nevnímam ako veľké riziko ani v profesionálnom divadle. Závisí skôr od toho, ako sa kto cíti a či je naozaj slobodný alebo nie. Aj v národnom pracujú slobodní ľudia.

Iveta: Sloboda je vnútorné nastavenie. Vonkajšie okolnosti nie sú také dôležité.

Ale asi je pravda, že v tých veľkých divadlách je väčší tlak na to, čo sa tam bude hrať a čo nie.

Iveta: Samozrejme, nás tam nezatvárajú. Štátne divadlo ide nerado do nejakého experimentu, pretože je naviazané na kasu. Preto tam dostávajú priestor skôr tvorcovia, o ktorých je vopred jasné, čo vytvorí, pre akého diváka to bude určené a ako sa to bude predávať. Premýšľajú nad tým, či to bude niekoho urážať alebo nie, či to bude provokovať alebo len tak hladkať. To všetko platí, ale nemyslím si, že to má so slobodou tvorcu niečo spoločné.

Čo všetko musíte robiť, aby vás divadlo uživilo?

Iveta: Naozaj všetko...

Michal: Na vidieku si nevieme zabezpečiť servisný personál, ktorý bežne funguje v bratislavských divadlách, aby sme sa mohli sústrediť na réžiu, dramaturgiu, prípadne riešiť granty. Traja robíme úplne všetko, máme len zopár externých spolupracovníkov na servis. Zabezpečujeme fundraising, propagáciu, dramaturgiu, varenie pre hosťujúcich umelcov, deratizáciu priestoru, techniku, stavebný dozor, šitie či starostlivosť o kostýmy. V roku 2008 sme si mohli dať prvýkrát odmenu a až v roku 2015 sme sa definitívne vzdali všetkých ostatných prác a zamestnaní. Odvtedy sa naozaj venujeme iba našej budove, našej dramaturgii a nášmu priestoru. Máme tu rezidenčný program, pracujeme na svojich inscenáciách, hráme.

Inscenácia Ubu bola v roku 2004 nominovaná na najlepšiu inscenáciu Cairo international festival for experimental theatre.

Jana Lieskovská, Henrietta Rab a Slávka Daubnerová v inscenácii Shake Shakespeare _Macbeth

Premelie sa tu zhruba osemdesiat umelcov ročne, ktorí pracujú na nových dielach. Organizujeme workshopy pre rôzne skupiny ľudí – od profesionálov, kultúrnych manažérov, hercov alebo spevákov až po stredoškolákov, vysokoškolákov a žiakov základných škôl. Okrem toho tu máme aj artové kino a z času na čas si sem pozveme aj iných hosťujúcich umelcov na koncerty, výstavy a divadlá.

Budete tu mať študentov, ktorí u vás strávajú tri dni. Aký budú mať program?

Michal: Vytvorili sme projekt Psota na Slovensku, v rámci ktorého sa venujeme skupinám stredoškolákov a vysokoškolákov. Momentálne s nimi riešime tému migrácie. Pozrú si inscenáciu Americký cisár, dostanú k nej teatrologický rozbor od divadelného kritika, zúčastnia sa na diskusii so sociológmi, odborníkmi na migráciu a rôznymi občianskymi aktivistami. Vyskúšajú si živú knižnicu, počas ktorej im cudzinec žijúci na Slovensku porozpráva svoj príbeh cesty z tretej krajiny na Slovensko. Potom sa snažia na workshopoch tieto príbehy kreatívne spracovať, či už formou divadla, vizuálneho umenia, alebo literatúry. Takýchto celodenných podujatí sa u nás budúci rok uskutočni približne 25 pre zhruba tisícpäťsto študentov.

Kniha Martina Pollacka Americký cisár je síce o utečeneckej kríze v 19. storočí, ale dotýka sa aj súčasnosti. Venujete sa najmä témam, ktoré reagujú na aktuálne dianie v spoločnosti?

Michal: Zaujímajú nás témy, ktoré sú univerzálne, ktorými žijeme, ale nemusia to byť žiadne horúce aktuality. Navyše naše inscenácie sa odohrávajú vo zvláštnom časopriestore, ktorý nemá so súčasnosťou veľa spoločného. Nepoužívame ani súčasný jazyk. Keď sa rozprávame o téme domova, ako je to v inscenácii Terra Granus, tak nehovoríme o súčasnej generácii, ale zaujímajú nás príbehy repatriantov, ktorí stratili svoj domov po druhej svetovej vojne, hovoríme o vysídlencoch z dedinky Mochovce v osemdesiatych rokoch. Divák si to potom vyskladá a povie si: Aha, toto by mohol byť aj môj problém. Alebo mu to prinesie nejakú novú skúsenosť či vedomosť o téme, o ktorej sa s ním chceme rozprávať.

Iveta: Realizmus nás nebaví. Nechceme vytvárať repliky skutočnosti.

V projekte Miracles ste prepojili viaceré umelecké žánre. Čím je to pre vás zaujímavé? Nepostačuje vám jazyk divadla?

Iveta: Je to trochu paradoxné, roky sme hľadali priestor, kde by sme mohli robiť divadlo, a keď ho konečne máme, tak hráme v lese. Často rozmýšľam nad tým, aké by malo byť súčasné divadlo. Nestačí nám, aby divák prišiel, pozrel si inscenáciu a odišiel domov.

V inscenácii Ochladzuje sa sa prvýkrát objavila fiktívna obec Pôtoň.

Nevesta hŕľ je zámerne realizovaná na uvádzanie mimo priestorov určených na divadlo. Kontrastuje súčasnosť s folklórnymi prvkami, mestské prostredie s prírodou.

Inszenácia Psota vychádza z terénneho výskumu, z autentických príbehov a dokumentov z nedávnej minulosti.

Najnovším počinom Divadla Pôtoň je Pastierska symfónia, ktorá odkazuje na vzťah človeka k prírode, tradíciám, kultúre, náboženstvu a rituálom.

Inszenácia Respect! vznikla na základe príbehov zozbieraných počas dvojtyždňovej umeleckej rezidencie divadla.

To je podobné, ako keď si doma v papučiach pozriete film a porozprávate sa o ňom. Pre nás je veľmi dôležitá komunikácia s divákom, chceme mu poskytnúť úplne iný typ zážitku, aký očakáva, podnietiť jeho rozmýšľanie, veľa ponechať na jeho asociácie. Nechceme mu predkladať konkrétne závery alebo riešenia, skôr mu poskytnúť priestor na jeho vlastnú meditáciu. Preto hľadáme prepojenia s prírodou, hľadáme nové prostredia, narúšame verejný priestor a trochu aj konformitu diváka. To je naša cesta, na ktorej nepotrebujeme osloviť dav, postačí nám, keď poskytneme intenzívny zážitok malej skupine ľudí. Pre nás je dôležité byť v kontakte s inými umelcami, aj preto ponúkame rezidenčné pobyty hudobníkom, výtvarníkom či spisovateľom. Niektorí to vnímajú ako veľkorysosť, ale zároveň musím povedať, že to robíme aj preto, lebo z toho máme úžitok. Inšpirácia, ktorá prichádza zvonku, je veľmi dôležitá. Ak sa uzavriete do seba, čo sa v komunitnom divadle často stáva, tak sa môžete zacykliť a potom produkuje stále rovnaké veci.

Existujete už 20 rokov. Kam by ste sa chceli ešte posunúť?

Iveta: Veľmi veľa analyzujeme a plánujeme a momentálne nám začína byť na Slovensku už trochu tesno. Chceli by sme vytvoriť ešte väčší rezidenčný priestor, potrebovali by sme ďalšie priestory. Jedným z našich nápadov je vytvoriť umeleckú osadu, kde by mohli byť rezidenti po celý rok. Samozrejme, že na to nemáme financie a neviem, či sa nám to niekedy podarí. Problémom je, že sme na okraji záujmu a všetko, čo sa snažíme robiť, je stále tak trochu „punk“.

Pracujete na nejakých medzinárodných spolupráciach?

Iveta: Áno, chceme mať so zahraničím pravidelnejší kontakt. Cez leto sme tu mali dvojtyždňový medzinárodný umelecký tábor cez Erasmus, máme tu rezidentov zo zahraničia, predtým sme spolupracovali s Francúzmi, Mexičanmi a Maďarmi. Pripravujeme tiež projekt veľmi podobný Miracles, ale v oveľa väčšom rozsahu. Mal by sa uskutočniť v roku 2022 a chceme do neho zapojiť minimálne tri ďalšie krajiny. Ak by to vyšlo, projekt by bol unikátny aj v európskom kontexte. Závisí to už len od toho, či dokážeme byť na Slovensku veľkorysí.

Našli ste si už zahraničných partnerov?

Iveta: Máme už troch partnerov – z Islandu, Nórska a z Lichtenštajnska. Skvelých umelcov. V Lichtenštajnsku sme napríklad objavili výtvarníčku, ktorej tvorba a spôsob života nás natoľko fascinuje, že z toho budeme ešte dlho ťažiť. Uvidíme, čo z toho bude.

Jednou z vedľajších aktivít, ktorým sa venujete, je aj premietanie filmov. Prečo ste sa rozhodli, že budete v Bátovciach fungovať aj ako kino?

Michal: Dopĺňa to celú mozaiku toho, čo ponúkame. Chceme, aby si tu každý, kto má aspoň latentný záujem o súčasné umelecké prejavy, našiel to svoje. Najprv sme začali úplne punkovo premietiť cez projektor na stenu. V roku 2015 sme požiadali Audiovizuálny fond o prostriedky na digitalizáciu v štandarde cinema a vďaka tomu môžeme premietiť filmy cez kvalitné zariadenia na kvalitné plátno a s kvalitným zvukom.

Aké filmy premietate?

Filmy s titulkami. Také, ktoré sú oceňované na Berlínale, ale nie sú veľmi oceňované v Bátovciach. Teraz sme mali Parazita, víťaza z Cannes. Prišli štyria ľudia. Na slovenskom filme Nech je svetlo boli štyria alebo šiesti. Na Ukradnutom štáte štyria. Nemá to veľkú návratnosť, ale budeme premietiť aj naďalej v rámci našich možností a schopností. Stále sa pokúšame uloviť nejakých nových divákov.

Výhodou je, že vám stačí nájsť štyroch nových divákov a zvýšite návštevnosť o 100 percent...

Michal: To je pravda, ale niekedy je problém zohnať aj tých prvých štyroch.

Iveta: Tento typ filmov to má ťažké aj v mestách, takže nie sme z toho až takí nešťastní. Horšie je, keď je javisko v presile oproti hľadisku pri živšej produkcii. Na to si dávame veľký pozor.

Michal: Hovorili nám, aby sme dávali viac slovenských filmov, tak sme to skúsili, ale s návštevnosťou to nepohlo. Hrali sme aj staršie filmy, mali sme tu všetky tituly, ktoré zbierali svetové ocenenia, ale návštevnosť bola rovnaká. Najväčší úspech majú Trabanti so svojimi výpravami okolo sveta. Ale to je zvláštna komunita ľudí, tí chodia asi všade na všetko. •

„Blízki d'alekí“

Už 25 rokov sa divadelná skupinka nadšencov stretáva v srbskej Vojvodine kvôli pestovaniu slovenskej reči.

KATARÍNA HITZINGEROVÁ • FOTO | Michal Lašut

Súčasnému divákovi chce hra pripomenúť, aká je vojvodinská rovina jedinečná, aj keď z nej každý rok odchádza čoraz viac ľudí.

DS Daxner, Tisovec, Lásky k blížnemu

Najlepšie inscenácie

Na festivale DIDA sa prezentovalo 17 inscenácií, pričom 14 z nich bolo súťažných. Vznikli v rôznych kútoch Vojvodiny (Divadlo Janka Čemana z Pivnice, KC Aradáč – Divadelná odbočka Branislava Vierga, Kolektív kreatívnych amatérov – Kokram z Kovačice, ZŠ 15. októbra z Pivnice, OD Michala Benku – Úču pri KUS Štefánik z Lalite, ZŠ Jána Kollára zo Selenče, KUS Dr. Havrilija z Kuly, ZŠ hrdinu Janka Čmelíka zo Starej Pazovy, KUS Zvolen z Kulpína, OD KC Kysáč, SKUS hrdinu Janka Čmelíka a SD VHV zo Starej Pazovy, SKOS Detva Pančevo a Ján Salčák z Pivnice).

Porota, ktorá hodnotila 25. ročník festivalu, pracovala v tradičnom zložení: Zuzana Tárnociová (predsedníčka), Vladimír Valentík a Dr. Zuzana Týrová (členovia). Tohtoročným víťazom DIDY, ktorý získal Cenu Janka Čemana za autentické podanie života tunajších Slovákov, je Divadlo Janka Čemana s inscenáciou Čo si videl, nevidel si! V roku 2020 s ňou bude hosťovať na Palárikovej Rakovej v Čadci.

Cenu za nový inscenovaný text získal Jano Hrubík za text Zabíjačka. Cenu za dramaturgiu a dramtizáciu komisia tohto roku neudelila, ale udelila Mimoriadnu cenu za nový dramatický text o živote dolnozemskej Slovákov od zahraničného autora, ktorú získala Katarína Mišíková Hitzingerová za divadelnú predlohu Čo si videl, nevidel si! Ďalšiu Mimoriadnu cenu za choreografiu a scénický pohyb udelili na pivnickom javisku Alisi Oravcovej za vojlovické predstavenie Druhý v poradí. Cenu Elenky Hložanovej za najúspešnejší nový text pre deti, respektíve za dramtizáciu detského textu udelili Katarína Kolárovej a Márii Koruniakovej za dramtizáciu poviedky neznámeho autora Tri motýle.

Ocenenia pre hercov

S cieľom motivovať deti, aby aj naďalej s potešením hrali divadlo a navštevovali ho, členovia komisie udelili knižné odmeny najvýraznejším hercom z každého zo šiestich detských predstavení. Tieto darčeky dostali: Maja Tótová z Pivnice, ktorá hrala kráľovskú kuchárku v predstavení Nechceme rezance, Petra Hrnčiarová z Lalite za úlohu ježibaby v predstavení Rozprávka v parku, Marek Škabla zo Selenče za úlohu kapitána Johna Peoplefoxa v predstavení Kapitán John Peoplefox, Lara Sopková z Kuly za úlohu Durnila v predstavení Vaj-faj princezná, Iveta Gubečková zo Starej Pazovy za úlohu Verony v predstavení Hotel Platan a Mia Čemanová z Kulpína za úlohu žltého motýľa v hre Tri motýle.

Herecké ceny pre dospelých udelili takto: dve tretie ceny si vyslúžili Aradáčani Vladimír Ábelovský a Kovačičanka Ivana Čížiková, dve druhé ceny získali herci najpočetnejšieho súťažného pivnického predstavenia Ján Chrtan a Ján Kmeťko a najlepšími hercami festivalu DIDA 2019 sa stali Marek Valentík a Jozef Hrček, v úlohách Janka Čemana ako dieťaťa a ako dospelého v pivnickom predstavení Čo si videl, nevidel si! Komisia jednohlasne udelila Cenu za najúspešnejšie predstavenie súboru OD Janka Čemana za predstavenie Čo si videl, nevidel si!

Ďalšie ceny

Ceny sa udeľovali aj autorom najúspešnejších plagátov. Pripomenieme, že zo 17 predstavení malo 15 ako dôležitý sprievodný materiál aj plagát. Členovia komisie Andrea Merníková-Šimonová, Vlasta Bolehradská a Miroslav Pap sa rozhodli udeliť ceny trom najkreatívnejším autorom: žiačke Tei Náhlíkovej, ktorá pod vedením profesora informatiky Dušana Valentu vytvorila plagát pre pivnickú divadelnú inscenáciu Nechceme rezance, Miroslavovi Havranovi, autorovi plagátu Diablov čardáš (Stará Pazova), a Irene Lomenovej, autorky plagátu Krásavica z Leeneane (SVD, Báčsky Petrovec).

Cenu obecnstva získal Ján Salčák za obidve svoje predstavenia (performancie či interakcie). Organizátori udelili aj ďalšie odmeny, napríklad pre najfrekventovanejších nových autorov na doterajších festivaloch, získali ich Elenka Hložanová (zosnulá) a Ján Hrubík.

V závere vyhlásili výsledky 4. ročníka literárnej súťaže Píšeš? Píšem!, ktorá priamo súvisí so seminárom dramatického písania Píšeš? Píšem! Tento seminár v organizácii OD J. Čemana tiež tohto roku jubiluje, uskutočnil sa už desiatkrát. Do súťaže sa so 61 textami v piatich kategóriách prihlásilo 14 autorov. •

V roku 2019 oslávil festival DIDA (Divadelné inscenácie dolnozemskej autorov) jubileum, 25 rokov od svojho vzniku. Výročie bolo sprevádzané rôznymi sprievodnými podujatiami, ako napríklad výstavou pod názvom „25 blízkyh d'alekých“, dokumentárnym filmom „25 d'alekých a blízkyh“ a najmä krstom knihy Štvrtstoročná DIDA 1995 – 2018.

Život na Dolnej zemi

Festival sa tradične koná v posledný marcový a prvý aprílový víkend. Názov Blízki d'alekí pochádza z diela Janka Čemana, ktorého meno nosí vo svojom názve usporiadateľ festivalu – Divadlo Janka Čemana v Pivnici.

Pri príležitosti okrúhleho výročia sa členovia divadla rozhodli vytvoriť biografickú inscenáciu o živote a tvorbe dramatika

a spisovateľa Janka Čemana (vlastným menom Michal Kámar). Inscenácia sa opiera o tradície Slovákov vo Vojvodine, konkrétne v Pivnici, ktoré opísal vo svojich dielach.

Názov diela pochádza z pracovného názvu známeho románu Nie každý vojak pušku nosí (ktorý vyšiel aj v srbochorvátčine). Inscenácia Čo si videl, nevidel si! je veľmi úzko prepojená s tradičným životom na Dolnej zemi, z pohľadu roľníka ho opísal autor, ktorý vychodil len základnú školu. Súčasnému divákovi chce hra pripomenúť, aká je vojvodinská rovina jedinečná, aj keď z nej každý rok odchádza čoraz viac ľudí. Tá zem si však na nich počká, tak ako počkala aj na ich predkov.

Tvorivý tím inscenácie považuje toto dielo za reprezentatívne nielen kvôli názvu divadelnej inštitúcie, ale aj kvôli Pivnici, jednej z mnohých slovenských dedín vo Vojvodine, a kvôli tradíciám a hodnotám, ktoré začali vymierať.

KC Aradáč – Divadelná odbočka Branislava Vierga, Zabíjačka

Seminár
tvorivého
dramatického
písania

Ciele seminára Píšeš? Píšem!:

- zachovanie dolnozemskej dramatickej spisby, najmä tvorby vojvodinských Slovákov,
 - podpora medzinárodnej spolupráce medzi vojvodinskými Slovákmí a Slovákmí žijúcimi na Slovensku,
 - podpora vedeckovýskumného prístupu v oblasti slovenského jazyka, kultúrnej identity a etnografie v zmysle mapovania súčasnej ľudovej nehmotnej kultúry,
 - priame vzdelávanie súčasných ochotníckych umelcov,
 - prepájanie slovenských komunit,
 - zvyšovanie povedomia o vzdelávaní prostredníctvom umenia u pedagógov.
- Všetky aktivity seminára z uplynulého roku sú zaznamenané na stránke: www.facebook.com/PisesPisem/

Píšeš? Píšem!

„Píšeš? Píšem!“ je názov tvorivej dielne dramatického písania pre dolnozemskej autorov, ktorú organizuje a podporuje ochotnícke Divadlo Janka Čemana v Pivnici vo Vojvodine.

KATARÍNA MIŠÍKOVÁ HITZINGEROVÁ | autorka a garantka projektu • FOTO | archív autorky

Cieľom prvého seminára Píšeš? Píšem! v roku 2010 bolo vzdelávanie píšucich autorov. V priebehu ďalších ročníkov sa seminár rozširoval okolo myšlienky „Nie všetko, čo znesie papier, znesie i javisko“. Autori mali možnosť sledovať tvorivé spracovanie svojich textov v činohre, detskom predstavení, pouličnom divadle, tanečnom predstavení, muzikáli, filme, v rozhlase s dôrazom na tvorivý proces, prepájanie jednotlivých dielní a tvorivých prístupov.

Autor pozná svoj dramatický text len na papieri. V inscenačnej forme môže mať

niekoľko variácií. Režijné poznámky alebo opis charakteru postáv nemusia, ale môžu zabezpečiť výklad (analýzu) podstaty danej divadelnej hry. V súčasnej dobe sa autor stáva zároveň režisérom, niekedy hercom a súčasne dramaturgom. Pre objektívny pohľad na súčasnú vojvodinskú drámu je veľmi dôležité, aby sa oboznámil s ďalším postupom na svojom diele, aby zažil spoluprácu medzi dramaturgom a režisérom, a tak ohodnotil svoje dielo z viacerých uhlov pohľadu.

” Nie všetko,
čo znesie papier,
znesie i javisko.

Ako prebieha seminár

Vďaka semináru
Divadlo
Janka Čemana
vychovalo aj
v ostatných
miestach
Vojvodiny
umelcov,
ktorí sa nielen
živía umením,
ale aj
odovzdávajú
svoje skúsenosti
a znalosti
už ako lektori.

Na seminári sa pravidelne zúčastňujú záujemcovia z Kysáča, Báčskeho Petrovca, Báčskej Palanky, Nového Sadu, Iloka a Pivnice. Účastníci seminára v priestoroch Divadla Janka Čemana v Pivnici sa v prvý deň zoznámia s ideou projektu a pomocou tvorivých cvičení autorského písania začnú kreatívne domýšľať svoje dramatické texty. Cvičenia slúžia zároveň na to, aby sa lepšie spoznali v kolektíve. V súčasnej dramatickej spisbe je problém spätnej väzby, problém nájsť zmysel v tvorbe a práve trochu modifikovaná Aristotelova jednota času, miesta a deja pripomína, kedy sa v jednom čase na jednom mieste stretne tím ľudí, ktorí chcú vytvoriť jedno (alebo viac) ucelené dielo.

Tvorivý seminár Píšeš? Píšem! sa počas desiatich ročníkov rozšíril nielen pokiaľ ide o počet uchádzačov, ale aj počtom tvorivých dielní. Vznikla i medzinárodná slovensko-srbsko-macedónska spolupráca. Napríklad na treťom ročníku bola jednou z lektoriiek tvorivého dramatického písania Dragana Lukan-Nikeloski, autorka textov a dramaturgička z macedónskeho Skopje.

Pre zaujímavosť iba spomeniem, že inscenácia Život je čudo, ktorá vznikla počas tretieho ročníka seminára Píšeš? Píšem!, sa úspešne predstavila na divadelných prehliadkach a festivaloch. Napríklad na DIDE 2013 sa umiestnila na prvom mieste ako najlepšia inscenácia a v roku 2014 pohostinne reprezentovala na 47. ročníku Palárikovej Rakovej v Čadci na Slovensku a úspešne sa umiestnila na 44. Divadelnom vavríne v Starej Pazove.

Rozšírené dielne, rôzne vekové skupiny i nárast účastníkov

Seminár pomáha úspešne rásť začínajúcim autorom, hercom, režisérom, dramaturgom a organizátorom či vedúcim divadelných súborov a spolkov. Oproti minulým ročníkom sa dielne rozšírili o filmové umenie. Cieľom projektu bolo priblížiť sa každej vekovej skupine, a tak sa na seminári mohli zúčastniť i deti. Dôraz sa kladie na podporu slovenského spisovného jazyka v divadelnom a filmovom umení. Cez umelecké diela sa lektori snažia podporiť kreativitu a pomôcť talentovaným autorom zúročiť, zdieľať, prípadne nasmerovať ich tvorbu.

Aj keď sa všetky ročníky trápili s finančnými problémami, prežili. Vďaka ochote lektorov vykonávať svoju odbornú činnosť nezištne, vďaka účastníkom a ich porozumeniu i chuti na sebe pracovať a tvoriť a, samozrejme, vďaka organizátorom z Divadla Janka Čemana v Pivnici, ktorí nám poskytujú priestor a vytvárajú vhodné podmienky.

Obsah desiateho ročníka, ktorý sa počtom účastníkov stal festivalovým typom vzdelávania (zúčastnilo sa na ňom 83 účastníkov), bol inovatívny v niekoľkých dielnach. Pre veľký počet záujemcov sa otvorili dve dielne detského divadla, čím sa podporila individuálna práca s detským účastníkom a jeho výchova k umeniu.

Nová bola dielňa divadlo a folklór, ktorá prepojila špecifiká divadelnej tvorby s folklórnou tradíciou. Základom tejto dielne boli tradície vo folklórnej oblasti a ľudovom divadle s inšpiráciou

a prepojením vojvodinských znalostí a skúseností so slovenskými.

Dielňa rozhlasu a poézie sa venovala uchovávaní tradície vojvodinskej poézie v rozhlasovej podobe. Po minulých ročníkoch bola najnavštevovanejšou dielňou aj s najnavštevovanejšou prezentáciou finálneho výstupu. V tejto dielni sa lektori venovali otázkam spisovnej javiskovej slovenčiny, asimilačným pravidlám a eliminácii zlých návykov v používaní slovenského jazyka.

Fotografická dielňa, filmová dielňa a dielňa storytellingu sú stabilnými dielňami, ktoré každoročne navštevuje hojný počet účastníkov, pričom napríklad fotografickú dielňu každý rok vedie nový lektor s novými skúsenosťami. Účastníci seminára každý rok predstavia svoje práce na fotografickej výstave. Vo filmovej dielni vznikli okrem videodenníkov aj dva hrané filmy.

Opäťovne sa na seminár vrátila dielňa pouličného divadla, ktorá obnovila tradície kaukliarstva, žonglérova a vrhačov ohňa. V hudobnej dielni sa zhudobňovali víťazné texty piesní a tiež sa vytvorila hymna seminára. Všetky dielne vychádzali z textov, ktoré sa zúčastnili a zvíťazili v súťaži naviazanej na seminár Píšeš? Píšem! Vyhlasovateľom súťaže je Divadlo Janka Čemana v Pivnici.

Na základe úspešnej súťaže dramatických textov, filmových scenárov, ale aj prozaických a poetických diel sa vytvorila platforma, v ktorej sa realizujú najúspešnejšie diela.

DOJMY ÚČASTNÍKOV SEMINÁRA

Hana Katarína Ďurovová

Môj divadelný týždeň v Pivnici prebiehal prácou v muzikálovej dielni. Našou úlohou bolo spievať a tancovať. Najviac sa mi páčil súčasný (moderný) balet, ktorý s nami nacvičovala Alisa Oravcová. Naučili sme sa aj niekoľko hiphopových krokov od Stefana. Spev a recitáciu nás učila Katarína. Terézia bola náš Big Brother a dbala, aby všetko bolo v poriadku. Náš muzikál Ako som sa stal chlapcom bol vytvorený na motívy Pinocchia. Hrala som postavu hviezdičky a školáka. Celý týždeň vládla skvelá zábava, smiech a žarty. Seminár sa mi veľmi páči, mám krásne spomienky, veľa som sa naučila a mám nádej, že prídem aj o rok.

Miroslav Kolár

Mám 15 rokov a zúčastnil som sa na seminári Píšeš? Píšem! Bolo to najmúdrejšie rozhodnutie, aké som mohol tento rok urobiť. Minulý rok som tiež bol, ale teraz bolo omnoho lepšie. Bolo viac ľudí a oveľa viac predstavení. Nielenže sme sa zabávali, ale sme sa aj veľa naučili. Vďaka Jánovi Marcinekovi a Matejovi Kováčikovi som sa naučil dvakrát viac vecí, ako som vedel pred seminárom. Dúfam, že naše predstavenie bolo pekné, lebo všetky ostatné predstavenia boli perfektné. Moja nálada po seminári je hrozná, ale len kvôli tomu, že mi chýba. Tak sa už teším na budúci rok.

Ivan Madacky

Začalo sa to dažďom a skončilo sa tým, že to bol jeden z najkrajších týždňov môjho života. Najprv som premýšľal, či mám ísť alebo nie, ale nakoniec som neodolal. Tí Slováci sú ľudia plní lásky, sú veľmi priateľskí, môžeš s nimi vždy rátať. Seminár ma naučil veľmi veľa o divadle. Ako sa mám na javisku správať a pohybovať, ako si mám rozvčičiť pery, jazyk a ústa. Pracovali sme celý týždeň od rána do večera. Naši lektori boli Ján Marcinek, Ján Privizer a Marek Rozkoš. Sú to skvelí ľudia. Opravia ťa i kvôli tej najmenšej chybičke a vrátia ťa znovu od začiatku, vedia, o čom nám rozprávajú, a vedia každého naučiť tak, aby si to pamätal do konca života. Pivnickí kuchári sú veľmi dobrí, samé dobré veci vedia navariť. Stučnel som hádam aj o 5 kg. A na konci sa vždy najviac teším na ďalší seminár.

Kristian Križan

Na seminári som bol prvýkrát a nevedel som, čo sa tam bude robiť a či sa mi to bude páčiť. Hneď ako som prišiel a spoznal ľudí, vedel som, že celý týždeň bude zvláštny. A tak aj bolo. Lektori boli veľmi milí. Keď som niečo chcel navrhnúť, neodhodili to len tak, ale vypočuli ma, chvíľku počkali a porozmýšľali nad tým, čo som povedal. To sa mi najviac páčilo na tomto seminári. Som tiež rád, že som mal možnosť spoznať nových ľudí a dozvedieť sa, ako je u nich, hlavne na Slovensku, a že aj ja som mohol im povedať, čo je u nás rovnaké a čo iné. Chcel by som prísť aj na budúci rok (budúce roky), lebo takúto zmes zábavy a učenia nových vecí nemožno všade nájsť.

Seminár pomáha úspešne rásť začínajúcim autorom, hercom, režisérom, dramaturgom a organizátorom či vedúcim divadelných súborov a spolkov.

Súťaž ako impulz písať

Hlavným cieľom súťaže je posilniť národnú a jazykovú identitu prostredníctvom kreatívnej tvorby pôvodných dramatických textov. Súťaž posilňuje povedomie dolnozemsých Slovákov a umožňuje vzájomné prepojenie krajín Dolnej zeme.

Anonymná súťaž je motiváciou pre autorov, väčšinou pravidelných účastníkov seminára Píšeš? Píšem! a festivalu Divadelných inscenácií dolnozemsých autorov (DIDA). Na seminári vznikajú javiskové podoby víťazných dramatických textov. Vybranými kategóriami sú dramatický text pre činohru, rozhlas, muzikál, filmový scenár, dramatický text pre deti inscenovaný dospelými, dramatický text pre deti inscenovaný deťmi, poézia a próza. Viaceré spomenuté formáty, ako aj samotná súťaž sú novinkou v slovenskej vojvodinskej divadelnej histórii.

Súťaž je úzko prepojená s malým seminárom tvorivého písania pod názvom Pod' sa vypísať, ktorý sa organizuje už štyri roky v decembri v Divadle Janka Čemana v Pivnici. Desiaty ročník sa končil oslavou a poďakovaním všetkým, ktorí podporovali seminár od roku 2010 a prispeli akoukoľvek formou k tomu, že sa stal známym vo Vojvodine, pomáha udržiavať umeleckú tradíciu vo všetkých oblastiach a vzdelávať budúce generácie divadelných tvorcov.

Projekt Píšeš? Píšem! stojí na dobrovoľníckej práci divadelných ochotníkov, nadšencov, priateľov a rodiny. Ich prácu – projektovú, organizačnú, produkčnú, administratívnu, technickú či tú obyčajnú pri varení pre účastníkov a upratovaní priestorov – nemožno dopodrobna vyčíslit ani dostatočne oceniť.

Vďaka semináru Divadlo Janka Čemana vychovalo aj v ostatných miestach Vojvodiny umelcov, ktorí sa nielen živia umením, ale aj odovzdávajú svoje skúsenosti a znalosti už ako lektori, prípadne sú hosťujúcimi umelcami v rôznych kultúrnych inštitúciách a na umeleckých súťažiach získavajú mnohopočetné ocenenia. Zmyslom seminára Píšeš? Píšem! je, aby sa umenie stalo súčasťou života, ako to bývalo v minulosti, a aby sa umením vychovávalo k najdôležitejším ľudským hodnotám.

Dramatická edukácia a školská legislatíva na Slovensku

Dramatická výchova nie je určená len úzkej skupinke umelecky orientovaných osôb, ale veľkej časti obyvateľstva. Otvorenie príslušného vysokoškolského odboru preto má svoje odôvodnenie. Pedagógovia literárno-dramatických odborov nemôžu na Slovensku získať kvalifikáciu v príslušnom odbore. Šikovní študenti nám často utekajú do Čiech.

DANIELA EVJÁKOVÁ | JÁN HYŽA • FOTO | Pexels, Jakub Jančo

Dramatická edukácia nie je na Slovensku neznámym javom. Poznáme ju pod pojmami dramatická výchova, tvorivá dramatika alebo divadlo vo výchove. Podstatnejším faktom než terminologická nejednotnosť však ostáva, že v slovenskom vzdelávacom systéme nie je dramatická edukácia doposiaľ adekvátne ukotvená. Nejestvuje ako samostatný predmet na úrovni nižšieho a stredného vzdelávania ani ako samostatný vysokoškolský študijný odbor. Napriek tomu má na Slovensku silné zastúpenie.

Dokazuje to množstvo kvalitných amatérskych súborov, rozvinutá sieť neprofesionálnych divadelných prehliadok, ale najmä náš systém základných umeleckých škôl a literárno-dramatických odborov, ktorý nie je v ostatných európskych krajinách bežný.

Odborná obec už dlho upozorňuje na rozpor širokého praktického uplatnenia dramatickej edukácie a nedostatočné možnosti vzdelávať sa v tejto oblasti – pedagógovia literárno-dramatických odborov nemôžu získať kvalifikáciu

Z prieskumu vyplynulo, že zaradenie dramatickej výchovy do systému vzdelávania je podporené mnohými požiadavkami štátnych vzdelávacích programov.

v príslušnom (nie príbuznom) odbore. Šikovní študenti nám často utekajú študovať dramatickú výchovu na Divadelnú akadémiu múzických umení v Prahe či na Janáčkovu akadémiu múzických umení v Brne.

Medzi aktivity, ktoré obracajú pozornosť na túto problematiku, patrí aj činnosť obnoveného Združenia pre tvorivú dramatikú Slovenska, minuloročná konferencia Dramachvenie, ktorú združenie organizovalo, či zborník Dramatická edukácia na Slovensku, o ktorom písal Jaroslav Provazník v Javiske 3/2018. Cieľom zborníka bolo (a je) opísať aktuálny stav dramatickej edukácie, aby bolo možné navrhnúť ďalšie kroky na upevnenie jej pozície vo vzdelávacom systéme.

Odbor dramatická výchova chýba

V nasledujúcom článku by sme radi predstavili niektoré zistenia z prieskumu (2015 – 2018). Podstatnú časť výsledkov sme zverejnili v zborníku v príspevku Dramatická edukácia v školskej legislatíve primárneho a sekundárneho vzdelávania.

Sledovali sme, akým spôsobom je dramatická edukácia začlenená do aktuálne platných školských legislatívnych dokumentov na Slovensku. V legislatíve nachádzame pre ňu tiež niekoľko rôznych pomenovaní. Najčastejšie vystupuje ako dramatická výchova, ktorá je blízka nášmu

školskému systému výchov (hudobná, výtvarná, telesná), preto budeme ďalej pracovať s týmto pojmom.

Pod dramatickou výchovou rozumieme najmä učenie vlastným zážitkom z konania vo fiktívnej situácii, nadobúdanie životnej skúsenosti spoločným hľadaním riešení problému nielen intelektom, ale i zapojením emócií, tela a intuície, pričom hlavným metodickým prostriedkom je hra v role.

Ako sme už spomenuli v úvode, dramatická výchova sa napriek všetkým národným a medzinárodným výzvam k tvorivosti a učeniu vlastnou skúsenosťou ako samostatný vyučovací predmet v štátnych vzdelávacích programoch nižšieho a stredného vzdelávania nevyskytuje. Môžeme ju nájsť v podobe predmetu v predprimárnom vzdelávaní literárno-dramatického odboru, alebo ju zaradiť do vyučovania v podobe disponibilných hodín. Nachádzame na ňu odkazy v dokumentoch stredných škôl, no sú tam uvedené len vzdelávacie oblasti, nie konkrétne predmety. Alarmujúci je fakt, že v rámci slovenského vysokoškolského vzdelávania nejestvuje ani jeden vysokoškolský študijný program alebo odbor so zameraním na dramatickú výchovu. V ponuke predmetov niektorých vysokých škôl môžeme nájsť aspoň predmet dramatická výchova (pod názvami – dramatická výchova, tvorivá dramatika, dramapedagogika).

Slovenskí študenti často odchádzajú študovať dramatickú výchovu do Čiech.

Ak vyjdeme zo štatistických údajov za jeden školský rok, dramatická výchova by mala vplyv na 500 000 žiakov a študentov.

Prepájanie vzdelávacích obsahov

Z prieskumu vyplynulo, že zaradenie dramatickej výchovy do systému vzdelávania je podporené mnohými požiadavkami štátnych vzdelávacích programov. Vo vyučovaní na základných školách a gymnáziách môžu byť metódy dramatickej výchovy prínosným pomocníkom pri naplňovaní požiadaviek medzipredmetového prístupu, komunikačno-zážitkového modelu výučby a pri smerovaní k osvojovaniu si kľúčových kompetencií. Nebolo prekvapením, že stratégie dramatickej výchovy sú najviac zastúpené v štátnych vzdelávacích programoch vo vzdelávacích oblastiach Umenie a kultúra a Jazyk a komunikácia. Výrazne tiež v oblastiach Človek a hodnoty, Človek a spoločnosť, menej v oblastiach Zdravie a pohyb, Človek a príroda a najmenej v oblastiach Matematika a práca s informáciami a Človek a svet práce.

Metódy dramatickej výchovy sú ideálne na prepájanie vzdelávacích obsahov a vyučovacích predmetov v prierezových témach štátnych vzdelávacích programov. Prekvapilo nás, že sme v aktuálnych dokumentoch štátnej legislatívy našli stratégie špecifické pre dramatickú výchovu (odkazujúce na hru v role, ktorá odlišuje dramatickú výchovu od iných edukačných systémov) v nižšom a strednom vzdelávaní vo viac ako 60 % predmetov.

Z toho vyplýva potreba a požiadavka zabezpečiť kvalifikovaných pedagógov oboznámených s metódami, prostriedkami a postupmi dramatickej výchovy. Prvým krokom je otvorenie vysokoškolského odboru, ktorý bude vychovávať kvalifikovaných pedagógov dramatickej výchovy pre pedagogické fakulty a konzervatóriá. To by malo viesť k tomu, aby dramatickovýchovné stratégie vedeli vo svojom vyučovaní použiť nielen pedagógovia literárno-dramatických odborov, hudobno-dramatických odborov, ale i pedagógovia na základných školách a gymnáziách (minimálne pedagógovia tých 60 % predmetov).

Pri pohľade na ostatné dokumenty školskej legislatívy sme pozorovali, že najviac sú stratégie dramatickej výchovy zastúpené, prirodzene, v inovovanom Štátnom vzdelávacom programe pre základné umelecké školy. Najvýraznejšie v literárno-dramatickom odbore a v hudobnom odbore, o niečo menej vo výtvarnom odbore a odbore audiovizuálnej a multimediálnej tvorby. Významnejšie zastúpenie stratégií dramatickej výchovy v legislatívnych dokumentoch je možné nájsť ešte v Štátnom vzdelávacom programe pre odborné vzdelávanie a prípravu v skupine študijných a učebných odborov Učiteľstvo a v inovovanom Štátnom vzdelávacom programe pre konzervatóriá.

Najdôležitejší je rozvoj osobnosti žiakov

Pedagóg dramatickej výchovy, v slovenských reáliách najčastejšie pedagóg literárno-dramatického odboru na základnej umeleckej škole, nemá možnosť získať kvalifikáciu v príslušnom odbore. Jeho kvalifikačné predpoklady určuje vyhláška ministerstva školstva¹ v podobe požiadavky na absolvovanie vzdelania v „príslušnom“ alebo „príbuznom“ odbore.

Príslušný vysokoškolský odbor pre dramatickú výchovu na území Slovenska doposiaľ nie je. Existuje len niekoľko možností, ako získať kvalifikáciu v príbuznom vysokoškolskom odbore – napríklad učiteľstvo hudobno-dramatického umenia na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. Zákon umožňuje získať kvalifikáciu aj absolvovaním 5. a 6. ročníka hudobno-dramatického odboru na konzervatóriu a sú to práve konzervatóriá, ktoré túto funkciu kvalifikovania pedagóga dramatickej výchovy zastávajú.

Preto je zarádzajúce, že v celom inovovanom Štátnom vzdelávacom programe pre konzervatóriá je dramatická výchova spomenutá priamo len jeden raz – v opise predmetu metodika hlavného odboru štúdia herectvo, ktorý sa vyučuje v piatom ročníku. Tento predmet sa však, tak ako aj ďalšie pedagogicko-umelecké predmety

Dramatická výchova nie je určená len umelcom, môže byť prínosná aj vo vyučovaní na školách.

Alarmujúci je fakt, že v rámci slovenského vysokoškolského vzdelávania nejestvuje ani jeden vysokoškolský študijný program alebo odbor so zameraním na dramatickú výchovu.

hudobno-dramatického odboru, vzťahuje na pedagogiku hereckej tvorby, čo je odbor opäť len „príbuzný“, nie „príslušný“.

Viesť žiaka k herectvu a rozvíjať jeho osobnosť s využitím dramatických prostriedkov a postupov nie je to isté. Predmet, v ktorom by sa študenti zoznámili s metódami dramatickej výchovy, dokument neuvádza. V praxi sa tento jav potom prejavuje v podobe inscenácií, ktoré absolventi režírujú na základných umeleckých školách smerom k dokonalému divadelnému dielu a presvedčivému hereckému výkonu, s malým ohľadom na rozvoj osobnosti žiakov, ktorý by mal byť prvotným cieľom na pôde vzdelávania.

Potrebujeme kvalifikovaných pedagógov

Nakoniec sme si položili otázku, koho sa toto všetko vlastne týka. Na koľko žiakov by malo vplyv zavedenie dramatickej výchovy do vyučovania v podobe samostatného predmetu. Prípadne na koľko žiakov by dramatická výchova vplyv mala, ak by jej stratégie boli súčasťou vyučovania aspoň tak, ako uvádzajú štátne vzdelávacie programy? Použijeme termín z ekonómie a povedzme, že sme hľadali „indikátor vplyvu“ ukotvenia dramatickej výchovy do systému vzdelávania.

Ak vyjdeme zo štatistických údajov za jeden školský rok², dramatická výchova by mala vplyv na 423 788 žiakov základných škôl, 73 757 študentov gymnázií, 2 892 študentov stredných pedagogických škôl. Vplyv dramatickej výchovy (pričom je pravdepodobné, že pri kvalifikovanom pedagógovi by išlo o pozitívny vplyv) by teda pocítilo vyše 500 000 žiakov a študentov. Medzi potenciálnych prijímateľov dramatickej výchovy, i keď sem nepochybné patria, neuvádzame žiakov literárno-dramatických odborov na základných umeleckých školách a študentov odboru hudobno-dramatické umenie na konzervatóriách, lebo štatistiky uvádzajú iba celkový počet žiakov škôl, nie jednotlivých odborov. Uvedené číslo by teda ešte poskočilo.

Zaujímavé čísla sa ukázali i pri pohľade na vyučujúcich. Ak by na každej škole bol aspoň jeden pedagóg dramatickej výchovy, základné školy by potrebovali 2 112, gymnáziá 246 pedagógov a stredné pedagogické školy 14 pedagógov. Mohli by sme ešte prirátat 208 pedagógov literárno-dramatických odborov základných umeleckých škôl a 14 pedagógov odboru hudobno-dramatické umenie na konzervatóriách. Na Slovensku by bolo v jednom školskom roku potrebných viac ako 2 600 aktívnych pedagógov, ktorí by boli kvalifikovane oboznámení s metódami dramatickej výchovy. Kde sa však s nimi majú zoznámiť? Adekvátne riešenie súčasný školský vzdelávací systém neposkytuje.

Rozvoj tvorivých schopností

Dramatická výchova nie je určená len úzkej skupinke umelecky orientovaných osôb, ale naozaj veľkej časti obyvateľstva a otvorenie príslušného vysokoškolského odboru má svoje odôvodnenie ako v legislatíve, tak aj v praxi. Potrebu umeleckovýchovného vzdelávania výstižne vyjadril Ivan Turek (2003). Podľa neho sa súčasný svet vyznačuje rýchlymi zmenami, explóziou informácií a rýchlym tempom inovácií a tento trend sa neustále zrýchľuje. Tvrdí, že v priebehu 10 rokov zastaráva približne 80 % technológií, ktoré sa dnes používajú, ale v priebehu týchto 10 rokov pracuje ešte stále 80 % pracovníkov, ktorí nadobudli svoju odbornú prípravu pred 10 až 40 rokmi. Celoživotné povolania tak v podstate odumierajú a kompetencie zamerané iba na jednu konkrétnu situáciu rýchle zastarávajú a stávajú sa neúčinnými. Preto je vo všetkých vyspelých štátoch sveta snaha nájsť, definovať a rozvíjať v ľuďoch také kompetencie, ktoré sú využiteľné vo väčšine povolaní, aj tých, čo zatiaľ ešte neexistujú. Dramatická výchova umožňuje rozvíjať väčšinu kľúčových kompetencií (najmä kognitívnych, sociálnych, komunikačných, interpersonálnych a intrapersonálnych kompetencií, kompetencie vnímať, chápať a vyjadrovať kultúru). Súhlasíme s Turkom, keď tvrdí, že práve tieto kompetencie umožnia ľuďom zastávať celý rad pracovných pozícií a funkcií, vykonávať rôzne povolania a sú vhodné na riešenie mnohých väčšinou nepredvídateľných problémov. Dramatická výchova pomáha pripraviť človeka na život, rozvíja jeho schopnosť rýchlo sa vyrovnávať so zmenami nielen v osobnom a spoločenskom živote, ale i v práci. Preto by podpora umeleckovýchovného vzdelávania a etablovanie dramatickej edukácie mali byť pre štát prioritou. „Namiesto homo faber treba vychovávať homo creathor. Investície do priemyslu mozgov, do rozvoja tvorivých schopností sú najrentabilnejšími investíciami“ (Turek, 2003). •

Literatúra:

EVJÁKOVÁ, Daniela. HYŽA, Ján. Dramatická edukácia v školskej legislatíve primárneho a sekundárneho vzdelávania. In: EVJÁKOVÁ, Daniela. HYŽA, Ján (Eds.) Dramatická edukácia na Slovensku – zborník o východiskách dramatickej edukácie na Slovensku. Bratislava: Združenie pre tvorivú dramatikú, 2018. ISBN 978-80-971188-2-2.

TUREK, Ivan. Kľúčové kompetencie. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2003. ISBN 8080521743.

¹ VYHLÁŠKA č. 437/2009 Z. z. Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 20. októbra 2009.

² Údaje sú spracované na základe Štatistickej ročenky školstva v školskom roku 2015/2016 dostupnej na www.cvtisr.sk.

Čo sa zachvelo v Združení tvorivej dramatiky Slovenska

V novembri ubehol rok, čo sa priaznivci dramatickej edukácie stretli v Bratislave na konferencii DramaCHVENIE. Združenie tvorivej dramatiky Slovenska vytvorilo priestor na stretnutie rôznych foriem dramatickej edukácie, spoločnú výmenu skúseností z praxe v tejto oblasti nielen na Slovensku a spojilo aktívnu základňu odborníkov, ktorá mala reflektovať a rozvíjať výzvy a vízie dramatickej edukácie.

BARBORA JURINOVÁ | predsedníčka Združenia tvorivej dramatiky Slovenska • FOTO | René Miko

Odvtedy možno Združenie nebolo až tak vidieť, zato témy a otázky nastolené na konferencii sa nám – jeho členom – postupne darilo naplňať. Svoje pôsobenie sme rozdelili do rôznych oblastí dramatickej edukácie a v priebehu uplynulého roka sa nám podarilo zrealizovať tieto aktivity:

Dramatická edukácia v škole a kurikule

Vďaka podpore Nadácie Pontis a projektu Akcelerator Generácie 3.0 sme mali možnosť pod vedením skúseného mentora nastaviť a zastabilizovať svoju činnosť a aktivity tak, aby sme vytvorili naozaj funkčný model šírenia dramatickej edukácie v rámci

vzdelávacieho systému na Slovensku. Aktivity ZTDS ako kvalitného partnera prinášajúceho inovácie vo vzdelávaní sú uvedené v slovenskej Edumape na <https://www.generacia30.sk/edu-mapa>.

Vypracovali sme dva programy a uchádzame sa o akreditované vzdelávanie pre pedagógov materských škôl a základných škôl. O ich spustení vás budeme už čoskoro informovať na našich stránkach.

Zástupcovia združenia reprezentovali Slovensko na medzinárodnej konferencii Svetovej aliance pre umelecké vzdelávanie vo Frankfurtu a spolupracovali na formulovaní Frankfurtskej deklarácie o umeleckom vzdelávaní UNESCO. Ide o dokument nadväzujúci na Soulský program z roku 2010,

” Najvýznamnejšou v tomto roku sa stala spolupráca v rámci projektu Visegrad Fund s Maďarskom a Poľskom o využití dramaticko-výchovných metód pri prevencii šikanovania a kyberšikanovania na školách.

o ktorý sa pri presadzovaní metód (nielen) dramatickej edukácie a argumentovaní jej dôležitosti budeme môcť spoločne oprieť. Nadviazali sme tiež viacero významných spoluprác, ktoré budú pokračovať spoločnými vzdelávacími aktivitami s anglickým National Drama, srbským CEDEUM, islandskou Teachers Academy v Rejkjavíku.

Najvýznamnejšou v tomto roku sa stala spolupráca v rámci projektu Visegrad Fund s Maďarskom a Poľskom o využití dramaticko-výchovných metód pri prevencii šikanovania a kyberšikanovania na školách. Výstupom projektu boli 2 celodenné workshopy pre pedagógov realizované v Bratislave a Žiline, spoločný workshop vo Varšave a metodický materiál pre učiteľov s konkrétnymi scenármi priamo aplikovateľnými vo vyučovaní (materiál ochotne poskytneme cez náš web dramatika.sk).

Dramatická edukácia v tvorbe detských dramatických kolektívov

V tejto oblasti sme vďaka prehĺbenej spolupráci s Národným osvetovým centrom a niektorými krajskými osvetovými strediskami mali možnosť spolupracovať na prehliadkach detskej dramatickej tvorivosti, vrcholiacimi na národnej prehliadke Zlatá priadka v Šali. Členovia obohatili porotcovský zbor, vzdelávali vedúcich súborov a tvorcov na niekoľkých dielnach na regionálnej úrovni a pripravili články pre lektorov divadelných kolektívov v Listoch detskej Tálie. Na rok 2020 – Rok slovenského divadla – už teraz v spolupráci s NOC chystáme ďalšie vylepšenia.

Dramatická edukácia vo voľnočasových zariadeniach

V rámci rozdelenia agendy do tejto skupiny spadá aj rozsiahla skupina literárno-dramatických odborov ZUŠ či mimoškolských zariadení.

Po oslovení Štátnym pedagogickým ústavom a osvietenskými metodikmi je v tejto chvíli na MŠ SR podaný nový Štátny vzdelávací program pre LDO ZUŠ, ktorý vypracoval tím pod vedením Silvestra Lavríka v spolupráci so ZTDS a AZUŠ. Veríme, že tento naozaj progresívne uvažujúci dokument sa čoskoro dostane aj na verejné pripomienkovanie a jeho účinky pocítíme aj v ZUŠ-kárskej praxi.

Do činnosti združenia môžeme zaradiť aj spoluprácu s Bábkovým divadlom v Košiciach, kde už druhý školský rok funguje dramacentrum ZTDS ako Detská dramatická družina.

V rámci rozvíjania svojich zručností tím pedagógov z Vranova nad Topľou absolvoval intenzívnu dielnu v našom partnerskom dramacentre Sdružení D v Olomouci. Všetky zážitky už aplikujú a posúvajú ďalej aj podaním vzdelávacieho projektu Letnej dramatickej školy pre pedagógov a študentov VŠ, ktorú pre vás pripravujeme na budúce leto.

Združenie tvorivej dramatiky Slovenska prijíma za členov kohokoľvek a všetkých, ktorí pracujú a využívajú dramatickú edukáciu, ktorých táto téma zaujíma, kohokoľvek, kto si myslí, že táto metóda je potrebná a prínosná pre slovenské vzdelávanie. Platforma združenia bude aj naďalej svojim členom sprístupňovať metodické materiály, školenia, praktické workshopy, podujatia, prinášať podnety zo zahraničia a prepájať jednotlivcov aj organizácie v rámci celého Slovenska – prihlášku, všetky aktivity a metodické materiály nájdete na webovej stránke dramatika.sk.

Umelecké vzdelávanie pre každého? Všade?

Umenie v celej svojej komplexnosti vždy reagovalo a reflektovalo aktuálne dianie v spoločnosti. V súčasnosti sa spoločnosť musí zaoberať mnohými výzvami – ekonomickými, politickými, sociálno-spoločenskými. Aktuálne štúdie poukazujú na to, že aby budúce generácie zvládli tieto výzvy, musíme zmeniť prístup k vzdelávaniu.

BARBORA JURINOVÁ, VERONIKA KOŘÍNKOVÁ | Združenie tvorivej dramatiky Slovenska • FOTO | WAAE

Soulský program organizácie UNESCO Ciele rozvoja vzdelávania v oblasti umenia z roku 2010, ktorý je jediným celosvetovo akceptovaným dokumentom o vzdelávaní v oblasti umenia, vyzdvihuje a prízvukuje práve význam umenia a umeleckého vzdelávania v tomto procese. Vyzýva svetové vlády a komunity, aby rozšírili prístup k vzdelávaniu v oblasti umenia, zlepšili jeho kvalitu a využívali ho na riešenie svetových spoločenských a kultúrnych výziev.

Ukazuje sa, že divadelné, hudobné či výtvarné umenie pôsobí na komplexný rozvoj osobnosti. Kultúrne a umelecké vzdelávanie má vysoko pozitívny účinok aj na študijné výsledky žiakov. Práve jeho vzdelávací potenciál sa javí ako veľmi potrebný a podnetný. Tí, ktorí si ho zažívajú zvonka aj zvnútra, stanú sa otvorenejšími, dokážu vnímať, pohotovo reagovať, komunikovať. Umelecké vzdelávanie preto ponúka v súčasnom svete priestor nielen na rozvoj kreatívneho myslenia, ale aj formovanie empatickej a kriticky nazerajúcej osobnosti.

Na Frankfurtskej deklarácii pracovali aj Slováci

Na podporu tohto snaženia a prízvukovania významu umeleckého vzdelávania zorganizovala World Alliance for Art Education (Svetová aliancia pre umelecké vzdelávanie) 28. októbra až 1. novembra 2019 medzinárodnú konferenciu s názvom Arts Education for everybody? Every student? Everywhere?

Za účasti vyše 200 odborníkov zo 47 krajín celého sveta, zastúpených organizáciami WDA (World Dance Alliance), IDEA (International Drama Education Association), ISME (International Society for Music Education) a InSEA (International Society for Education through Art), zástupcami UNESCO a Ministerstva školstva Nemeckej spolkovej republiky, sa počas týždňa prezentovalo, diskutovalo a pracovalo na novom dokumente, podporujúcom Soulskú agendu (2010) – Frankfurtskej deklarácii.

Frankfurtská deklarácia je dokumentom UNESCO, ktorý pripomína a opäť zdôrazňuje význam presadzovania a aplikovania umeleckého vzdelávania do kurikula všetkých členských štátov.

Na konferencii sa zúčastnila aj delegácia zastupujúca umelecké vzdelávanie na Slovensku a v Čechách.

V priebehu jednotlivých dní odzneli viaceré zaujímavé prezentácie, rozdelené do niekoľkých tematických panelov, napríklad Kapacity umeleckého vzdelávania v spoločnosti, jeho vplyv a dosah; Umelecké vzdelávanie v školských reformách; Možnosti vzdelávania pedagógov, pedagogické výzvy, prepájanie s inými odbormi; Aplikácia umeleckého vzdelávania na rôznych stupňoch škôl, budúcnosť, šíriteľnosť a komunikateľnosť kultúrneho a umeleckého vzdelávania vo vyspelých i rozvojových krajinách sveta.

Projekty z Taiwanu a Kanady

Medzi najzaujímavejšie a najinšpiratívnejšie patrili prezentácie delegácie republiky Taiwan, kde sa v roku 2019 začala aplikácia nového školského zákona. V taiwanskom kurikule sa podarilo tímu odborníkov aplikovať Soulský program v celej jeho komplexnosti – vzdelávať nielen o umení, ale umením. Nastavili nové časové dotácie umeleckých predmetov, rozsah a obsah ich praktického aplikovania do vyučovania. Postupne zavádzajú do vyučovacieho procesu na školách umelecké vzdelávanie ako metódu vyučovania obsahov iných predmetov, vybrané umelecké druhy absolviujú všetci študenti pedagogického zamerania vo všetkých odboroch. Nezabudli ani na možnosti kontinuálneho a ďalšieho vzdelávania pedagógov v praxi.

Zaujímavý bol projekt realizovaný v Kanade, kde prizvali renomovaných hudobných skladateľov a tvorcov z významných národných inštitúcií, aby spolu vytvorili, skomponovali skladby priamo pre detského interpreta v rámci vyučovania hudobnej výchovy na všetkých bežných školách. Zadanie kladlo dôraz na možnosť experimentovať pre všetky deti, aj tie bez akejkoľvek predchádzajúcej hudobnej skúsenosti. Cenným výstupom a poznatkom bolo, že deti na rôznych úrovniach (stupeň školy, intelektová úroveň alebo sociálne prostredie) mali možnosť participovať na „veľkom“ umeleckom diele. Tvorcovia označili za dôležitú skúsenosť opustiť „vysoké umelecké štandardy“ ako delenie „na prvé či druhé husle“ a pristúpiť k detskému interpretovi ako rovnocennému partnerovi vo všetkých fázach procesu a opäť sa vrátili k radosti z experimentovania so zvukom a melódiou.

Chicagska artlookmap

Z viacerých prezentovaných výskumov, ktoré prebiehali na školách v rôznych krajinách (Írsko, Anglicko, Island, Nový Zéland, Nigéria, Holandsko a ďalšie), prišli k spoločnému záveru. Pri všetkých výskumoch sa ukázalo, že zmena prístupu a využitie umenia vo vyučovacom

processe naozaj pozitívne vplyva na efektivitu učenia: žiakov, ktorí sa vo vedomostných meraniach umiestňovali na vyššej úrovni, tento prístup nijako významne neovplyvnil, ich úroveň ostala rovnako vysoká, na druhej strane žiaci so slabšími výsledkami si vďaka tomuto prístupu výrazne polepšili a v meraniach ich priemer výrazne stúpol aj v exaktných predmetoch ako matematika či fyzika. Dôležitým aspektom v meraniach bola aj vyššia schopnosť žiakov pohotovo a bez strachu reagovať na otázky či problémové situácie.

Niektoré z výsledkov meraní vplyvu kultúrneho a umeleckého vzdelávania si môžete pozrieť na <https://europe-in-perspective.eu/> alebo v publikáciách International Yearbook for Research in Arts Education, Drama&Theater (Rhinegold Publishing).

V Chicagu v rámci mestom iniciovaného a financovaného projektu vznikla rozsiahla webová stránka artlookmap.com, na ktorej majú školy, žiaci aj pedagógovia možnosť vďaka jednoduchému dotazníku zaregistrovať svoju školu, pedagóga či umelca a prehľadne zistiť, kto v blízkom okolí vyučuje či realizuje určitý druh umenia. Vďaka stránke majú možnosť prepájať sa navzájom, rozširovať svoje projekty, realizovať výmenné pobyty žiakov, ale aj nájsť zaujímavého donora či podporu pre svoj projekt.

Umenie patrí k výchove a vzdelávaniu

V popoludňajších hodinách okrem praktických ukážok kultúrneho a umeleckého vzdelávania vo frankfurtských školách, múzeách a galériách prebiehali diskusie a práca v štyroch networkoch – naprieč druhmi (drama, dance, visual art, music) alebo naprieč kontinentmi (Európa, Amerika, Ázia, Afrika a Oceánia). V rámci týchto skupín sme v menších tímoch pracovali na formulácii a finalizácii podoby Frankfurtskej deklarácie o umeleckom vzdelávaní.

Dokument UNESCO pripomína a opäť zdôrazňuje význam presadzovania a aplikovania umeleckého vzdelávania do kurikula všetkých členských štátov UNESCO. Deklarácia vyzýva na podporu a dodržanie troch základných cieľov Soulského programu:

1. zabezpečiť dostupnosť umeleckého vzdelávania ako základného a udržateľného prvku vysokokvalitnej obnovy vzdelávania;
2. zabezpečiť vysokú kvalitu koncepcií a realizácie činností a programov umeleckého vzdelávania;
3. aplikovaním princípov a praxe umeleckého vzdelávania prispieť k riešeniu spoločenských a kultúrnych problémov, ktorým dnešný svet čelí.

V našom snažení a argumentovaní dôležitosti umenia vo výchove a vzdelávaní sa teda môžeme oprieť práve o tieto dokumenty. •

Život je VEL'KÉ umenie

NÁRODNÉ OSVETOVÉ CENTRUM

Sme štátna príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR, ktorá podporuje rozvoj kultúrnych, osvetových a umeleckých aktivít v miestnych a regionálnych podmienkach. Takisto vzdelávame, publikujeme, skúmame, prezentujeme a staráme sa o kultúrne dedičstvo Slovenska.

FESTIVAL VÝCHODNÁ
www.festivalvychodna.sk

www.scenickazatva.eu

 TVOR-BA
www.tvor-ba.sk

mojeumenie.sk
www.mojeumenie.sk

SLOVAKIANA
KULTÚRNE DEDIČSTVO
SLOVENSKA
www.slovakiana.sk

[v]klub
NÁRODNÉ OSVETOVÉ CENTRUM
www.v-klub.sk

Projekt absolventov VŠMU a JAMU
negatív_eGOTrip vznikol aj vďaka
crowdfundingovej kampani
na portáli StartLab.

Ako vypredať predstavenie, ktoré ešte nevzniklo

Nezávislé a neprofesionálne divadlá sa zväčša spoliehajú
na financovanie z vlastných a z verejných zdrojov.
Príklad viacerých divadiel ukazuje, že to ide aj inak. Cez crowdfunding.

MATEJ VANOCH | ZUZANA ZAŤOVIČ • FOTO | Viera Farbiaková, archív festivalu Vata fest

.....
StartLab je
online priestor
otvorený
kreatívcom,
dizajnérom,
umelcom,
aktívnym
občanom,
startupistom,
v podstate
každému,
kto má hotový
projekt, ktorý má
verejnoprospešný
charakter.

„My ako čerství absolventi hľadáme priestor na sebayjadrenie. Podporením nášho projektu pomôžete nezávislému divadlu na Slovensku a slobodnému umeniu. V súčasnosti zápasíme s problémom financovania nezávislého umenia a s absenciou platformy, ktorá by ho dokázala zastrešiť. Potrebujeme elektrinu, kostýmy a z niečoho žiť.“ Tento text si mohol prečítať každý, kto zavítal na crowdfundingový portál StartLab, na ktorom zverejnili mladí absolventi VŠMU a JAMU svoj umelecký projekt. Začínajúci divadelníci potrebovali získať na vytvorenie autorskej inscenácie negatív_eGOTrip 3 000 eur. Výsledok? Prekročenie plánu o 34 percent a získanie 4 035 eur. Na divadlo sa zložili známi, kamaráti, kolegovia, ale hlavne množstvo bežných ľudí, ktorým sa páčil projekt mladých umelcov.

Čo je to crowdfunding?

Podobných projektov sa objavilo na StartLabe od jeho vzniku v roku 2015 už 440, podporilo ich takmer 36-tisíc ľudí, ktorí sa vyzbierali na 1,6 milióna eur. StartLab je online priestor otvorený kreatívcom, dizajnérom, umelcom, aktívnym občanom, startupistom, v podstate každému, kto má hotový projekt, ktorý má verejnoprospešný charakter, a chce naň získať financie od malých darcov. Ide o jedinú funkčnú slovenskú crowdfundingovú platformu, vďaka ktorej získavajú kultúrne, umelecké či občianske aktivity podporu formou darov od bežných ľudí.

Ako je možné, že ľudia na tieto projekty dobrovoľne prispievajú zo svojich peňazí?

Odpoveď je celkom jednoduchá: ľudia sa majú lepšie a viac si uvedomujú svoj podiel zodpovednosti na tom, čo sa okolo nich deje.

V čoraz väčšej miere sú ochotní podporovať fungujúcu občiansku spoločnosť, nezávislé kultúrne aktivity či činnosť neziskových organizácií svojimi malými darmi. Vidíme to aj na prejavoch solidarity pri rôznych nešťastiach či individuálnych tragédiách. Malé dary od veľkého množstva ľudí dokážu vyskladať markantné sumy. Tento fenomén bolo vidieť aj v nástupe politického fundraisingu, keď na kampaň Zuzany Čaputovej prišlo 5 636 darov od individuálnych darcov v celkovej výške 270-tisíc eur.

StartLab navyše ponúka možnosť „odmenového crowdfundingu“, keď autor zvyšuje motiváciu ľudí podporiť jeho projekt tým, že im ponúka nejakú formu poďakovania, napríklad vytvorený produkt (kniha, CD, debnička zeleniny z biofarmy) alebo službu, poukážku či vec, ktorú si autor kampane vymyslí.

V rámci projektu negatív_eGOtrip napríklad autori kampane ponúkli svojim podporovateľom vstupenku na premiéru, prehliadku Bratislavy po východniarsky so spišskou borovičkou či kino a quinou

s herečkou Marou. Každá z odmien bola podmienená minimálnou darovanou sumou.

Dôležitou informáciou je, že v prípade neúspešnej kampane, teda ak sa nenazbiera požadovaná minimálna suma, sa príspevky vrátia naspäť darcom.

Ako na to

Aký je návod na úspešný crowdfunding a získanie požadovaného objemu financií? „Odporúčam si naštudovať tému crowdfundingu a kampaň si dobre pripraviť. Samotné zverejnenie projektu na platforme na úspech zďaleka nestačí, ľudia musia projektu rozumieť a musí byť pre nich dostatočne atraktívny, aby sa ho rozhodli finančne podporiť. Dôležité je nastavenie odmien, ktoré plnia funkciu poďakovania darcom za ich podporu,“ vysvetľuje projektová manažérka StartLabu Zuzana Zaťovič. Ako dodáva, marketingová komunikácia kampane funguje veľmi podobne ako marketing akéhokoľvek iného projektu.

Z peňazí individuálnych darcov sa podarilo zafinancovať viacero divadelných projektov. Okrem spomenutej inscenácie negatív_eGOtrip získalo združenie GAFFA podporu na vznik inscenácie Otvorené hroby,

„**Samotné zverejnenie projektu na platforme na úspech zďaleka nestačí, ľudia musia projektu rozumieť a musí byť pre nich dostatočne atraktívny, aby sa ho rozhodli finančne podporiť.**

Organizátori Vata festu získali od malých darcov viac ako 2 000 eur.

Vata fest je kultúrny festival, ktorý spája hudbu, výtvarné a vizuálne umenie, bábkové divadlo, film a fotografiu.

otvorené okná. Prípad verbálneho dávenia, svoje projekty mohli realizovať amatérske či profesionálne divadelné skupiny NÁDENNÍK, Naše hranice_92, Divadlo NUDE, Svadobné divadlo, vďaka StartLabu vznikol aj divadelno-sociálny projekt Dramatický medzipriestor, ktorý prepájal rómsku a nerómsku mládež.

Fundraising na vlastnom webe

Inou alternatívou individuálneho darcovstva v online priestore je služba DARUJME.sk. Funguje od roku 2012 a k dnešnému dňu pomohla približne 400 subjektom získať od ľudí finančnú podporu vo výške 4,5 milióna eur. Služba je určená len pre neziskové organizácie a umožňuje získavanie darov prostredníctvom ich vlastnej webovej stránky.

Ako to funguje? „Záujemca o službu sa registruje na stránke, kde vyplní dotazník žiadateľa. V prípade, že je jeho žiadosť schválená, získava prístup do rozhrania služby, kde si vo svojom konte nastaví vzhľad a obsah darovacích stránok a automatických ďakovných e-mailov. Systém mu vygeneruje link na darovaciu stránku, ktorý si umiestni na svoj web, ideálne do hlavného menu,“ vysvetľuje Zuzana Zaťovič.

Návštevník vďaka tomu uvidí na webovej stránke farebne odlíšené tlačidlo DARUJTE či PODPORTE NÁS, po ktorého rozkliknutí vyplní potrebné údaje a zadá informácie o výške a spôsobe platby. Môže si vybrať medzi jednorazovým darom a pravidelnou platbou. Ide o podobný proces, ako je nákup v e-shope.

Službu využívajú organizácie ako Zelená hliadka, VIA IURIS či Liga proti rakovine, portál však pomáha aj subjektom pôsobiacim v kultúre. Jedným z prvých užívateľov služby bolo Kultúrne centrum Stanica Žilina-Záriečie, ktoré sa v čase vzniku portálu rozhodlo začať s rekonštrukciou Novej synagógy v Žiline. Podľa Mareka Adamova, šéfa žilinskej Stanice, by sa bez tejto služby nevyzerala ani polovica sumy od individuálnych darcov. •

Aký je rozdiel medzi fundraisingom a crowdfundingom?

Fundraising je pojem spojený predovšetkým s neziskovými organizáciami, no týka sa aj rozpočtových a príspevkových organizácií, cirkví, obcí, samospráv či politických strán. Pojem zahŕňa systematické získavanie financií na činnosť či konkrétny projekt subjektu z dostupných zdrojov. Tieto zdroje by mali byť v ideálnom prípade (vzhľadom na snahu o nezávislosť a dlhodobú udržateľnosť) dostatočne diverzifikované.

Finančnými zdrojmi môžu byť grantová podpora, vlastné príjmy, príjmy z 2% či dary od firemných a individuálnych darcov v offline a online priestore. Online priestor ponúka príležitosti na oslovenie jednotlivcov, čo poskytuje obrovské možnosti bez geografického či demografického obmedzenia a bez pevne stanoveného stropu. Z tohto dôvodu sa individuálnemu online fundraisingu v súčasnosti venuje čoraz viac subjektov.

Crowdfunding – na rozdiel od fundraisingu – je vymedzený na jedno miesto (platformu), crowdfundingová kampaň trvá obmedzený čas a projekt má presne stanovenú minimálnu cieľovú sumu, ktorú potrebuje získať, aby bol realizovateľný.

Tento nástroj pôvodne vznikol s cieľom podporovať kultúrne a umelecké projekty, postupne sa rozšíril do ďalších oblastí.

Aký je teda rozdiel medzi fundraisingom a crowdfundingom?

Fundraising je zastrešujúci pojem pre všetky možnosti získavania finančných zdrojov a crowdfunding je jednou z takýchto možností.

Toto sa deje v slovenskom larpe dnes

Ked' som bol pred rokom členom jednej z komisií vo Fonde na podporu umenia, posudzovali sme aj projekt, v ktorom si autori žiadali podporu na prípravu larpovej hry.

Bol som veľmi zvedavý, ako na larp zareagujú ostatní členovia komisie. Vo svojej dizertačnej práci som skúmal fenomén larpu a jeho vnímanie ako samostatného umeleckého druhu.

MATEJ MOŠKO • FOTO | Matej Moško, Marek Bellay, MP & Striško Media, Elizafoto, Anna Panáková

Okrem mňa bola v komisii aj profesorka Dagmar Inšitorisová, ktorá sa s larpmi stretla nielen pri čítaní mojej dizertačnej práce, ale aj v iných prácach svojich študentov. O vzťahu ostatných členov komisie k larpom som nevedel nič a vzhľadom na malú známosť akronymu LARP som sa pripravoval na to, že ho asi budem musieť kolegom vysvetliť. Nemusel som a potešilo ma to.

Larp a larpové hry som už opisoval viackrát nielen ústne, ale aj písomne – prakticky vždy, keď príde reč na moje doktorandské štúdium. Ale lepšiu definíciu, než akú vložil do larpového slovníka Petter Bockman, som zatiaľ nevymyslel.

„LARP – live action role playing – je forma rolovej hry, pri ktorej účastníci (hráči) vystupujú za fiktívne osobnosti

.....”
Larp je zážitkové umenie. Prvotným cieľom tvorcov je vytvoriť pre každého z hráčov jedinečný zážitok vyplývajúci z podnetov, ktoré zažije jeho postava počas hry.

1.
BÖCKMAN, Petter. Dictionary. In GADE, Morten, THORUP, Line, SANDER, Mikkel (ed.). As Larp Grows Up. Knudepunkt, 2003, heslo Larp, s. 177. Preložil M. Moško.

Generáli rozhodujú o pohyboch armád na strategickej mape, Game of Worlds: Škoricovník, 2019.

(nazývané roly alebo charaktery) a interagujú vo vopred definovanom fiktívnom prostredí. Od stolových rolových hier sa táto forma líši tým, že hráči vykonávajú interakciu fyzicky, teda v živej akcii (live action).¹

Ja väčšinou začínam svoje vysvetľovanie takto: Larpové hry sú ako divadelné predstavenia, pri ktorých neexistujú diváci. Herci (pri larpoch nazývaní hráči) hrajú postavy v príbehu, ktorý vzniká priamo počas hrania, a divákmi tejto hry sú len hráči samotní. Ktokoľvek sa môže stať hráčom larpovej hry, pretože na to nie je potrebný žiadny špecifický druh talentu. Ak hovoríme pri larpovej hre o umení, tak umeleckú hodnotu jej nedáva virtuoza hráčov, ale skôr koncept či zámer tvorcov.

Larp je zážitkové umenie. Prvotným cieľom tvorcov je vytvoriť pre každého z hráčov jedinečný zážitok vyplývajúci z podnetov, ktoré zažije jeho postava počas hry. Každý z hráčov hrá spravidla jedinečnú postavu, ktorá je aj v prípade reprízovaných hier vždy úplne iná. Pri každej repríze ju hrá niekto iný a má iných spoluhráčov. Hráč si preto odnáša úplne iný zážitok ako ten pred ním, ktorý hral v rovnakej hre tú istú postavu.

Hoci prvé larpové hry vznikali na motívy fantastických románov (prvou hrou, ktorá je považovaná za larp, boli The Hobbit Wars v roku 1977), námetom larpovej hry môže byť čokoľvek. Od experimentálnej hry odohrávajúcej sa v psychiatrickej liečebni (hra Delirium, 2010, Dánsko) cez simuláciu totalitného režimu (Projekt Systém, 2009, Česká republika), víkendovú hru na harrypotterovských čarodejníkov na poľskom zámku Czocha (College of Wizardry, 2014) až po hru na upírov v nočnej Bratislave (mnoho hier od roku 2004). To všetko boli a sú larpové hry.

Takto nejako sa larp dostal na Slovensko

Informácie o larpových hrách boli v deväťdesiatych rokoch na Slovensku veľmi kusé. Fenomén larpových hier a návody, ako sa larpové hry tvoria či organizujú, prenikali na Slovensko iba ústnym podaním ľudí, ktorí sa s larpom stretli v zahraničí. Pretože odborná larpová literatúra prakticky neexistovala a zapisovanie larpových hier v scenároch nebolo trendom ani v zahraničných komunitách, vytvárali slovenskí tvorcovia svoje vlastné larpové hry.

.....”
Larpové hry sú ako divadelné predstavenia, pri ktorých neexistujú diváci.

Upírsky princ a jeho tanečná partnerka na bále počas hry VIC Stolen Lives Ball of the Damned, 2018

Kapitán Lord Jeremiáš Kornélius von Báthory sa pripravuje na obrad krvavého orla počas hry Corvus Terra, 2017.

Salutujúci vojaci počas hry November, 2019.

Verejné potrestanie zločincov počas hry Príbehy spod Vlčích skál (Kráľovstvo vína), 2019.

Obhliadka miesta činu príslušníkmi Dennej a Nočnej Hliadky počas hry Prešporské hliadky, 2017.

Prvé roky larpu na Slovensku poznačilo znovuvytváranie foriem a techník, z ktorých mnohé už boli v Severnej Amerike či v škandinávskych krajinách bežné. V okolí Košíc prvé larpy organizovala skupina študentov matematiky, ktorí na matematických sústreďeniach hrávali bojové hry na hrdinov. Prvou hrou, ktorú môžeme považovať za larpovú, je Dobrofanth (1989). Jej názov vznikol zlúčením výrazu „dobrodružná fantasy hra“ do jedného slova. Na prvú hru nadviazali ďalšie ročníky, ktoré sa od seba odlišovali tak témou, ako aj organizačným tímom. Neskôr sa k hlavnej hre pridávali aj ďalšie menšie hry, ktoré sa hrali buď pred hlavnou hrou, alebo po nej. Dobrofanth tak získal charakter festivalu hier, na ktorom sa každý rok odohrá iná hlavná larpová hra a niekoľko menších. Aj vďaka tomu, že organizátori a tvorcovia hry sa každý rok menia, prežil Dobrofanth až dodnes a je tak zároveň najstarším kontinuálne organizovaným larpovým podujatím na Slovensku.

Na západnom Slovensku sa larpové skupiny začali formovať až okolo roku 2000. Aj tam mali najväčší zástoj bojové hry, ktoré organizovali nadšenci pôsobiaci v skupinách historického šermu. Neexistovala ale výrazná snaha spájať účastníkov jednotlivých udalostí. Organizátori pripravovali hry hlavne pre svojich známych a priateľov. Neboli však vnímané ako larpy, ale ako rekonštrukcie historických alebo literárnych bitiek. Typickým príkladom je hra Bitva na hradě Branč (2000) na motívy diela J. R. R. Tolkiena.

Spojiť osamotených hráčov a organizátorov bojových hier na západnom Slovensku sa podarilo až hre Biely kameň (2001), ktorú vytvorili Juraj „Fingalen“ Pšenák a Michal „Šnicla“ Hitka. Na prvom ročníku Bieleho kameňa sa stretlo 60 hráčov, no už o dva roky ich bolo okolo 300. Vysoké účasti na Bielych kameňoch pomohlo, že hra nemala žiadne vekové obmedzenia a participovali na nej profesionálne mládežnícke združenia. Vytvorila sa tak platforma na stretávanie hráčov. Hráčske skupiny, ktoré vznikali a začínali organizovať vlastné hry, postupne vytvorili základ pre západoslovenskú larpovú scénu a neskorší boom larpového diania na Slovensku.

Najväčší rozmach larpu na Slovensku

Pre slovenskú larpovú scénu bolo silným impulzom spustenie internetových stránok pre organizátorov a hráčov larpových hier v roku 2004 s názvom SLAD – spoločnosť larpov a drevární². Stránky vznikli ako snaha oddeliť komunitu larpistov od komunity fanúšikov fantasy, pre ktorých boli určené fóra Hostinec u starého elfa³.

V roku 2004 zaregistrovali tvorcovia v kalendári larpových hier na SLAD-e 6 larpových podujatí. Ale už rok po spustení kalendára ich organizátori zaregistrovali 32, po dvoch rokoch 43 a v roku 2009 rekordných 92. V období medzi rokmi 2005 a 2009 sa počet hier na Slovensku každý rok zvyšoval. Nemenil sa pritom iba počet hier,

Ak sa na súčasné dianie v slovenskom larpe budeme pozerat' cez optiku larpového boomu v rokoch 2004 až 2010, môže sa situácia stále zdať neveselá.

2_ Do roku 2011 bol SLAD dostupný na adrese www.slad.sk, verejnosti je prístupný už iba larpový kalendár na adrese www.larpy.sk. Fóra správcovia vyplí po tom, čo ich návštevnosť z dôvodu rozšírenia sociálnej siete Facebook klesla a stránku napadli automatizované programy šíriace spam.

3_ Fóra na stránkach Hostince u starého elfa pre fanúšikov žánru fantasy sú na rozdiel od SLAD-u doteraz dostupné na pôvodnej adrese www.annun.sk.

ale aj ich žánrové rozvrstvenie a použité herné systémy.

Medzi rokmi 2004 a 2010 môžeme sledovať vznik a zánik veľkého množstva hráčskych a organizátorských skupín. Mnohé z nich ukončili svoju činnosť po prvej alebo druhej zorganizovanej hre, niektoré dokázali fungovať a tvoriť larpové hry aj viac rokov. Ale okolo roku 2010 sa larpy na Slovensku dostali do krízy, keď tie najproduktívnejšie a najznámejšie skupiny (BOSS, OKP či ERA) prestali vytvárať nové larpové hry.

Ako vyzerá slovenský larp dnes?

Ja som sa o larpe dozvedel už niekedy okolo roku 2005 a prvýkrát som sa na larpovej hre zúčastnil asi o tri roky neskôr (bola to družinová hra v Košiciach, ktorej meno sa mi spätne nepodarilo vypátrať). Do larpovej komunity som sa ale naozaj dostal až v čase, keď som začal pracovať na svojej dizertačnej práci, teda niekedy okolo roku 2012. V tom čase bol slovenský larp v recesii, fórum na stránkach slad.sk bolo vypnuté pre útok spambotov a presun diskusií na Facebook. Počet hier registrovaných v larpovom kalendári na www.larpy.sk bol v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi nízky (24 podujatí).

Ak sa na súčasné dianie v slovenskom larpe budeme pozerat' cez optiku larpového boomu v rokoch 2004 až 2010, môže sa situácia stále zdať neveselá. V roku 2018 bolo v larpovom kalendári zaregistrovaných 11 podujatí, v roku 2019 ich bolo 14. Situácia

je ale stabilizovaná a v rámci Slovenska sa larpové skupiny formujú hlavne regionálne.

Skupina Event Horizon organizuje pravidelnú bratislavskú mestskú hru na motívy Ljuckanekových románov (Nočné hliadky) Prešporské hliadky a po skupine Schatmanskorf prebrala aj najväčšiu slovenskú fantasy larpovú hru Kráľovstvo vína. V Bratislave dlhodobo funguje aj skupina OKP s jej zábavnou letnou hrou s vodnými zbraňami Gangy Prešporku. Novú hru Projekt Exodus priniesla skupina opravujúca nemecký bunker z druhej svetovej vojny v Rači.

V okolí Novej Dubnice a Trenčína je viacero jednotlivcov, ktorí tvoria larpové hry. Skúsení larpoví tvorcovia pripravili hru Zaklínač – Tiene Torrenu, pomerne mladí organizátori pripravovali hru Machové Poviedky. Už siedmykrát sa udiala aj turistická larpová hra Pochod hraničiarov. Skupina J&M LARP prišla s konceptom komiksového larpu Oakfell City a mafiánskej hry Mafia.

Košická larpová komunita aj tento rok pripravila ďalší Dobrofanth, Branislav „Erken“ Skrečko s novým tímom pripravil hry Mars 2037 o osídľovaní Marsu a Salem o upaľovaní bosoriek. A Larp klub Košice organizuje hry vo svojej larpovej osade pri obci Skároš.

Slovenský larp je v porovnaní s českou larpovou scénou, kde sa sformovalo viacero veľmi silných a ambiciózných skupín tvorcov, stále v recesii. Situácia je ale stabilizovaná a dá sa predpokladať, že podobný odliv larpových tvorcov, ako sa udial okolo roku 2010, nás v najbližšom období nečaká. •

” Keby som bol v porote ja, tak by som vyberal veselšie kusy. Ale ja sa do poroty nedriapem, lebo tomu nerozumiem.

Vyrástol som na Scénickej žatve

Humorista Samo Trnka začínal v malých kluboch a na internete, dnes už pracuje pre televíziu. V rozhovore nám prezradil, čo má rád na amatérskom divadle, ako sa dostal k práci grafika festivalového časopisu a prečo urobia herci málokedy viac ako jeden stand-up.

MATEJ VANOCH • FOTO | Archív Sama Trnku

Ludia vás poznajú ako televízneho Karola z vedomostnej súťaže, prípadne ako stand-up komika. Málokto o vás vie, že spolupracujete s festivalmi amatérskeho divadla. Čo tam robíte?

Pôvodne som s divadlom nemal veľa spoločného. Kedysi dávno som pomáhal mame na festivale Divadelná Nitra, tam som sa stretol s riaditeľom festivalu SŽ Jurom Surmom. Spýtal sa ma, či by som nechcel robiť divadelný denník. Niežeby som vedel, ako sa to robí, ale bol som dosť drzý na to, aby som s tým súhlasil. Začal som ako grafik, zalamoval som a neskôr som sa stal dokonca šéfredaktorom. Musím povedať, že som sa medzi divadelníkmi cítil veľmi dobre a čas strávený na festivale bol pre mňa vždy veľmi radostným obdobím. Či už ide o porotcov, kolegov v redakcii, organizátorov, alebo o členov jednotlivých súborov, ide o fantastických ľudí.

A odvtedy ste chodili na Žatvu každý rok?

Áno, začal som s tým niekedy okolo roku 2000.

O čom ste písali vo festivalových novinách?

Tam je veľmi jednoduchá mustra. Po každom predstavení nasledovalo hodnotenie porotcu, ktorý na predstavenie pripravil recenziu, a potom rozhovor s tvorcom. To bolo gro denníka, okolo ktorého sme vymýšľali rôzne žarty.

Predpokladám, že ste chceli, aby bol časopis čo najzábavnejší...

Áno, mal som takú snahu. Vo vnútri bol seriózny, ale na prvej a poslednej strane bol priateľ na zábavu.

Prečo ste tento rok neboli na Žatve?

Nemohol som, termín Žatvy sa prekrýval s mojou terajšou prácou v televízii. Práve august a september sú mesiace, keď treba pripraviť seriály. Už to bude tretí ročník, na ktorom som chýbal.

Ludia, ktorí tam nikdy neboli, si často myslia, že Scénická žatva je nejaký nudný a skostnatnený festival.

Dojem o skostnatenosti je celkom mylný. Tento festival sa práveže vôbec neberie tak vážne ako iné festivaly, ktoré majú možno lepšie názvy. Tým, že sa tam stretávajú amatéri, je atmosféra uvoľnenejšia a oveľa bezprostrednejšia. Bol som aj na iných divadelných festivaloch, ale Žatva má najkrajšiu atmosféru. Nie je to ako na Dotykoch a spojeniach, kde sa bojíte prisadnúť si k Vášáryovej a vypiť si s ňou. Ktovie, či by aj zašla na pohárček. Tu sa stretnete s Blahom Uhlárom, chvíľu si nadávate a potom ste odrazu kamaráti.

Stiera sa rozdiel medzi účinkujúcimi a divákmi? V tom je to kúzlo?

Samozrejme, prídu sa pozrieť kolegovia na kolegov, všeličo si povedia a výmena informácií a rozhovory sú oveľa uvoľnenejšie ako medzi profesionálmi.

Pravdupovediac, ten názov nie je najtrendovejší...

No, povedzme, že názov je trochu vintage. Ale keď ste tam, rýchlo sa od týchto predstáv oslobodíte. Je to náramne kúzelné podujatie, zídu sa tam divadelníci, skvelá partia, a keď sa s nimi zoznámite, tak sa to zmení na veľmi peknú spoločenskú udalosť, ktorá navyše dlho trvá.

Má amatérske divadlo nejakú pridanú hodnotu oproti profesionálnemu? Prečo by sa mal divák pozerať na nedokonalých amatérskych hercov, keď môže ísť do SND?

Amatérske divadlo má obrovskú výhodu a nevýhodu v tom, že môže chodiť po cestičkách, ktoré sa môžu ukázať ako slepé, a to bez dôsledkov na renomé a rozpočet. V Národnom divadle idú skôr na istotu.

Scénická žatva je podľa Sama Trnku divadelný festival s najkrajšou atmosférou.

Oni už nehľadajú, lebo už našli. Amatéri majú oveľa väčšiu slobodu v tom, čo robia.

Ak ako divák vyhadávate virtuozitu alebo formálnu dokonalosť, nechodte na amatérske divadlo, tam to nenájdete. Ale pokiaľ máte radi nové veci, nové podnety, iné rozmyšľanie, tak vtedy áno, amatérske divadlo vie byť veľmi podnetné.

Je v amatérskych predstaveniach viac humoru?

Podľa toho, ako sa súbory berú vážne. Ale na žatve ani nie, pretože tam sú predstavenia, ktoré museli prejsť cez filter poroty, a tá si necení humor tak ako iné kvality. Keby som bol v porote ja, tak by som vyberal veselšie kusy. Ale ja sa do poroty nedriapem, lebo tomu nerozumiem.

Vystupujete ako stand-up komik. Nie je stand-up vlastne iba špecifická forma amatérskeho divadla?

Nie. Ale povedzte mi, akým myšlienkovým vláčikom ste prišli k tomuto podobenstvu?

Chodil som kedysi na Imprologu do Žiliny a vtedy sa niektorí účinkujúci jednoducho postavili pred publikum a predviedli nejaký improvizovaný monológ. Bolo to niečo ako divadlo a zároveň to bolo podobné standupu.

No, vidím tam nejaké styčné plochy, ale sú tam aj rozdiely. Závisí to tiež od tradície, na ktorú sa v danej krajine viac prihladá. V Čechách je veľmi silný herecký, performatívny stand-up. Človek hrá nejakú postavičku, ktorá veselo rozpráva, a vtedy to má bližšie k monodrame. U nás to má skôr podobu osobnej spovede – podľa mňa to nie je divadlo, lebo musíte byť viac autentický. Je fajn, keď máte aj herecké schopnosti, ale nie je to nevyhnutné. Dôležitejšie je, či viete vypichnúť to podstatné, či si viete počkať na vtip, pracovať s publikom.

Sú herci lepší standupisti, pretože vedia hrať?

Keď ste herec a urobíte stand-up, urobíte jeden. Druhý je už problém. Tretí už väčšinou neurobíte.

Prečo?

Pretože nie ste autor. Jano Gordulič zaviedol pravidlo tretieho standupu. To pravidlo hovorí, že až po treťom standupe sa stávate naozajstným standupistom. Dovtedy ste iba niekto, kto vie porozprávať zopár veselých historiek. Áno, ak ste herec, dokážete rozprávať a máte ľahšiu štartovaciu pozíciu, ale ak nie ste autor, tak s čím pridáte nabudúce? Máte veselé historky zo školy, potom z rodiny a potom čo dáte? Vtipy z internetu? Ak ste autor, tak máte možno ostych pred publikom, potkynáte sa o vlastný jazyk, ale o rok to už možno na vás už nebude až tak vidno a o dva roky strčíte do vrecka aj herca. Je to tak preto, lebo viete, čo ste si napísali, viete to predniesť a v standupe je dôležitejšie to, čo hovoríte, než ako to hovoríte.

Sú však ľudia, na ktorých sa smejeme skôr vďaka tomu, ako tie vtipy hovoria, a nie pre vtipy samotné. Skrátka, vedia humor predáť. Nie je aj forma mimoriadne dôležitá?

Dôležitejší je autor. Ten obsah. Iste, sú aj takí, ktorí to vedia utiahnuť na forme a ľudí to baví. U mňa dobre, ale radšej mám takých, ktorí možno nie sú až takí dobrí performer, ale majú tie vtipy vydeté a premyslené. V konečnom dôsledku však rozhoduje publikum. Pokiaľ máte mglejšie vtipy a nie ste taký dobrý autor, ale viete to dať cez prednes, tak nech sa páči. Keď vás publikum žerie, kto som ja, aby som to posudzoval?

Ako sa herci pozerajú na standupy? Nehovoria si, že niečo takéto dokážu aj oni?

Neviem ako amatérski herci, ale profesionáli majú pred standupom veľký rešpekt. Veľmi sa o to zaujímajú, ale keď im navrhmem, nech si to prídu vyskúšať, povedia mi, že si na to netrúfajú. Zdá sa im to príliš náročné. Lebo to nie je ako v divadle, tu musíte ísť sám za seba a so svojím textom. Navyše na začiatku ani herec nevie, ako bude publikum reagovať na jeho vtipy.

Keď to otočím, vy ste nikdy nepremýšľali nad tým, že by ste si zahrali v divadle?

Naozaj veľmi by som chcel hrať amatérske divadlo. Bolo by to pre mňa veľmi oslobodzujúce hovoriť texty, ktoré som nenapísal a nemusel by som sa za ne hanbiť. Nemám ale kde. Vlastne ani neviem, ku komu by som sa mohol v Bratislave pridať.

Tak by ste mohli byť autorom divadelných hier...

Je s tým strašne veľa práce. Prekladal som jednu hru a už s tým bolo veľa roboty. Je pravda, že jeden kus som aj rozpísal, ale nikdy som ho nedopísal. Možno raz. •

»

Pri stand-upe o vás v konečnom dôsledku rozhodne publikum. Keď vás žerie, kto som ja, aby som to posudzoval?

OBJEDNAJTE SI ČASOPISY TERAZ JEDNODUCHO NA www.nocka.sk/obchod V roku 2020 vyjde v NÁRODNOM OSVETOVOM CENTRE

SOCIÁLNA
PREVENCIA

JAVISKO

MOJEUMENIE

NÁRODNÉ
OSVETOVÉ
CENTRUM

R • K
SL • VENSKEH •
DIVADLA
2 • 2 •

NÁJDI SI SV • JE DIVADL •

Pozývame vás
na podujatia
Roku slovenského
divadla 2020.

www.rokdivadla.sk

Organizátori:

DIVADELNÝ ÚSTAV
BRATISLAVA

Divadelný ústav, Slovenské národné divadlo a Národné osvetové centrum sú štátnymi príspevkovými organizáciami zriadenými Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

Hlavní mediální partneri:

.tasr.

Mediální partneri:

Pravda

aktuality.sk

bigmedia

Portál

JAVSKÉ

in.ba

CITYLIFE.SK